

banka ve

EKONOMİK yorumlar

AYLIK DERGİ • ŞUBAT 1988 • YIL : 25 • SAYI : 2 • 750 LİRA (KDV DAHİL)

Okurlara Mektup / 3

Ekonomik Göstergeler / 4

EKONOMİK YORUMLAR / 5

Dr. Öztin Akgüç

Prof. Dr. Erdoğan Alkin

Dr. Metin Berk

Prof. Dr. Emre Gönensay

Ekonomide Alternatifler / 33

Doç. Dr. Hüsnü Kızılyalı

Sermaye Piyasası / 41

Doç. Dr. Mehmet Şükrü Tekbaş

Özelleştirme Hakkında

Bir Genelleştirme / 47

Dr. Rıza Erdeğirmenci

Ayın Ekonomik Olayları / 50

Dr. Yıldırım Kılış

Demokrasi ve Mülkiyetin

Tabana Yayılması / 55

Doç. Dr. Mehmet E. Palamut

Yen'in Yükselmesinin Japon

Ekonomisine Etkileri

(Dış Basından) / 59

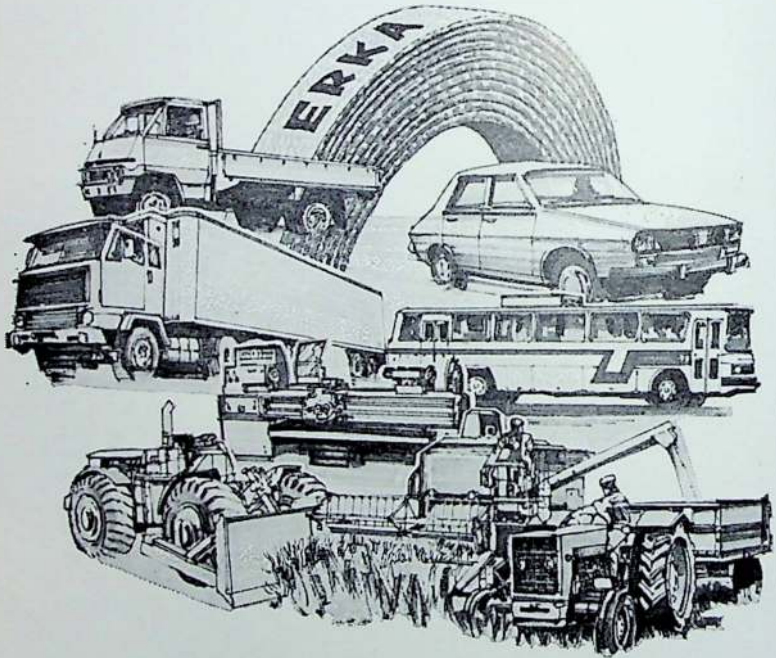
Doç. Dr. Gülseren İzmir

Yeni Yayınlar / 61

M. Tarık Yaşa

1987'de Türk Ekonomisindeki
Gelişmeler ve 1988 Yılına
İlişkin Bekleyişler

**İhtiyaç yerlerinin
çokluğu ve çeşitliliği
ERKA için problem değildir
Her ihtiyaca uygun
bir ERKA vardır.**

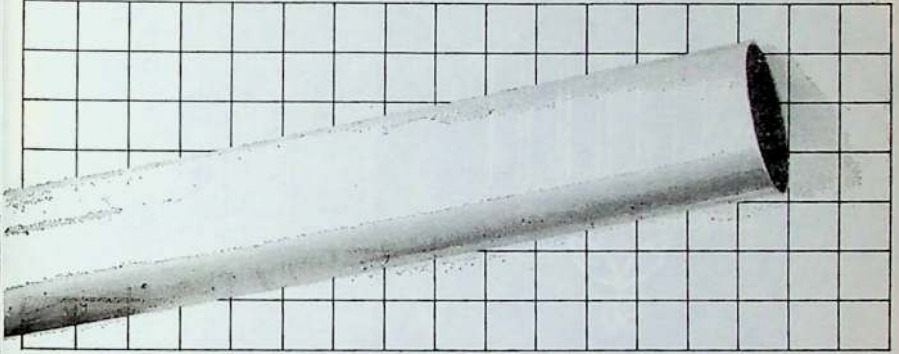

ERKA®

ERKA BALATA VE OTOMOTİV SAN. A.Ş.

Cicoz Yolu, No: 32-34 34150 Bayrampaşa - İSTANBUL Telefon: 5675720/4 hat
Teleks: 22221 Erom tr.

Borusan'ın uluslararası standardıyla üretimizde uluslararası standart...

Üretimde Borusan mamul ve yan-mamullerinin kullanılması, uluslararası standartlara uygunluğun birinci şartıdır. Çünkü Borusan üretimin her aşamasında uyguladığı en titiz kalite kontrolleriyle ürünlerinin uluslararası standartlara uygunluğunu ispatlamıştır. Yalnız iç pazarda değil, ABD, Avrupa ve Ortadoğu pazarlarında kazandığı

tartışılmaz başarı da buna bağlıdır. Borusan, çok geniş ürün yelpazesıyla, mobilya yapımından petrol sevkiyatına, gıda teknolojisinden inşaat sektörüne kadar yüzlerce alanın ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Ve bu alanların tümünde, ürün ve hizmetlerin uluslararası kalite standartlarına uygunluğunun güvencesi olmaktadır.

BORUSAN

selin®

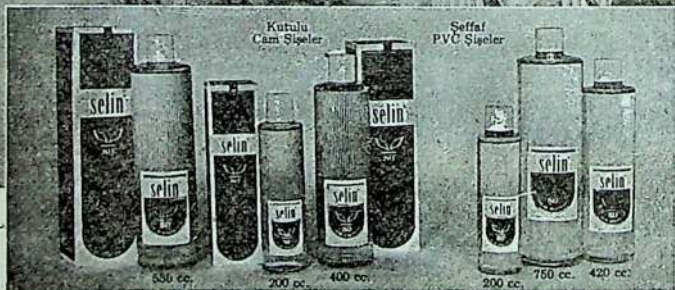
LIMON KOLONYASI

80°

*Doğanın
Saf Damlası...*

Bir yasanti düşleyin ... Serinlik ormanında...
Kokular pınarında ...
Doğanın kaynağında.

Selin'in her damlasında
bir doğa parçası gizlidir.

banka ve ekonomik yorumlar

Aylık Dergi

Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş.

Adına İmtiyaz Sahibi

KEMAL KURDAŞ

Yazı İşleri Müdürü

DR. ÖZTİN AKGÜÇ

Danışma Kurulu

Prof. Dr. Asaf Savaş Akat • Prof. Dr. Erdoğan Alkin • Dr. Orhan Altan • Prof. Dr. Osman Fikret Arkun • Prof. Dr. Mustafa A. Aysan • Dr. Metin Berk • Doç. Dr. Ünal Bozkurt • Prof. Dr. Kenan Bulutoğlu • Prof. Dr. Nasuhi Bursal • Ege Cansen • Prof. Dr. Lâtif Çakıcı • Mehmet Gün Çalika • Şinasi Çelikkol • Özer U. Çiller • Bülend Çorapçı • Ahmet Demirel • Zeki Döşüoğlu • Necdet Durakbaşa • A. Aydın Dündar • Kaya Erdem • Tarhan Erdem • Oktay Ersoy • Prof. Dr. Cumhuri Ferman • Prof. Dr. Emre Gönensay • Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu • Erhan İşil • Doç. Dr. Halûk A. Kabaaliçoğlu • Prof. Dr. Müh. Kemal Kafalı • Adnan Başer Kafaçoğlu • Y. Doç. Dr. Ahmet S. Kalın • A. Nazif Keyman • Prof. Dr. Yıldırım Kılıç • Prof. Dr. Tamer Koçel • Prof. Dr. Kemal Kurtuluş • Nuh Kuşçulu • Prof. Dr. Erol Manisalı • Prof. Dr. Orhan Morgül • Prof. Dr. Erdoğan Moroğlu • Ziya Nebioğlu • Ergin Neng • Rahmi Önen • Prof. Dr. İsmail Özasan • M. Celâlettin Özen • Ertan Özgür • Tuncay Özilhan • Selâhattin Özmen • Prof. Dr. Ergun Özsunay • Doç. Dr. Merih Paya • Prof. Dr. Reha Poroy • Prof. Dr. Dündar Sağlam • Halit Soydan • Doç. Dr. Mehmet Şükrü Tekbaş • Osman N. Torun • Prof. Dr. Kemal Tosun • Fikret M. Tuncer • Nezih Tunçşiper • Doç. Dr. Gül G. Turan • Doç. Dr. Şeref Türen • Doç. Dr. T. Güngör Uras • İbrahim Ülkem • Dr. Cüneyt Ülsever • A. Doğan Yalım • Y. Doç. Dr. Göksel Yücel • Doç. Dr. Ahmet Yüksel

Basım-Yayım Danışmanı

M. Tarık Yaşa

OKURLARA MEKTUP

Sevgili Okurlarımız,

Bildiği gibi, 1988 Ocak sayısından başlayarak Derginizin fiyatı (KDV dahil) 750 — TL, yıllık abone bedeli ise 9.000.— TL olmuştur. Öğrenci abonelere % 50 indirim uygulanmasına bu yıl da devam edilmektedir. İçtenlikle belirtelim ki, Dergi fiyatındaki ayarlama, maliyetlerdeki genel yükselmeler bir yana, sadece kâğıt, baskı ve ciltleme fiyatlarına yapılan zamları bile karşılamaktan uzak kalmıştır. Belirli konularda sürekliliğin yayın yapan ve olanakları sınırlı olan kuruluşlar, giderek ağırlaşan piyasa koşulları nedeniyle gerçekten zor durumdadırlar. Geçtiğimiz ay içinde bazı dergilerin kapanmış olmaları, bunun tüzelci kanıtıdır. Bu durumu göz önünde tutarak okurlarımızın Dergi'ye desteklerini sürdürmelerine inanıyoruz. Nitekim ilk değerlendirmeler, bu tatsız fiyat artışının anlayışla karşılandığını ortaya koymaktadır. Dergi'ye yeni abone başvurularının yapılması, sürekliliğin yenilemiş olmaları, bunun sevindirici kanıtıdır.

Bu sayının "Ekonomik Yorumlar" bölümünde, «1987'de Türk ekonomisindeki gelişmeler ve 1988 yılına ilişkin beklentiler» verilmektedir. Yapılan açıklamalara göre, 1987'de ülkemizin gelişme hızı % 6.8 olmuştur. 1987'ye ilişkin net denge hesapları net olarak bilinmemekle beraber, tasarruf oranının % 24 dolaylarında olduğu, yatırımların gerilediği anlaşılmaktadır. Yıl sonu olarak fiyat artışları çeşitli endekslerle göre % 59 ile % 49 arasında değişmektedir. 1987'de bütçenin 1.5 trilyon TL açıkla kapanacağı hesaplanmakta, vergi gelirlerinde reel bir düşme gözlenmektedir. 1986'ya göre; emisyon % 49, ihracat % 36, ithalat % 24 artmıştır. Turizm gelirlerinde ve işçi döviz girişlerindeki artışların da etkisiyle cari işlemler açığı daralmıştır. «Açık Oturuma» katılan değerli konuşmacılarımız; 1987'ye ait ekonomik göstergelerle ilgili görüşlerini ve buna dayanarak 1988'e ilişkin beklentilerini açıklıyorlar. Dergi'de yer alan diğer yazıları da ilginç bulacağımızı; ümit ediyoruz.

Saygılarımızla,

AYLIK DERGİ ŞUBAT 1988 YIL : 25 SAYI : 2 750 LİRA (KDV DAHİL)

İDARE YERİ : Binbirdirek Mahallesi, Suterazlı Sokak No. 6 Kat 2 ; Sultanahmet - İstanbul • TELEFON : 526 34 11 • YAZIŞMA : P.K. 769; Karaköy - İstanbul • AÇIKLAMA : Dergi'de çıkan yazılar kaynak göstermek koşuluyla alınabilir. • KDV DAHİL YILLIK ABONE : 9.000.— TL; ÖĞRENCİLERE : 4.500.— TL. • İLAN FİYATLARI : Arka Kapak 300.000.— TL, Ön Kapak İçli 250.000.— TL, Arka Kapak İçli 200.000.— TL, Tam Sayfa (Ekonomik Yorumlar bölümü öncesi ve içli) 150.000.— TL, Tam Sayfa 125.000.— TL, Yarım Sayfa 75.000.— TL, Çeyrek Sayfa 40.000.— TL, Renk Farkı : 50.000.— TL. • NOT : İlan fiyatlarına % 12 oranında KDV ilave edilecektir. • BANKA HESAP NUMARALARI (İstanbul) : Akbank Türkiye Şubesi 443, İş Bankası Türbo Şubesi 15410, Ziraat Bankası Beyoğlu Şubesi 768 • DIZGİ - TERTİP - BASKI : Met/Er Matbaası, Telefon : 528 28 90 • CİLT : ŞEMA, Telefon : 556 31 09 • BASKI TARİHİ : 12 Şubat 1988 • SAYISI : 7000

ekonomik göstergeler

	1985	1986	1987		
			Eylül	Ekim	Kasım
T.C. MERKEZ BANKASI					
Döviz ve Altın Mevcudu (milyon \$)	1691.9	2545.7	2258.5	2344.4	2314.1
Banknot Miktarı (Milyar TL.)	1393.5	2021.1	2900.9	3106.3	3040.8
T.C. Merkez Bankası Kredileri (milyar TL.)	1299.6	1828.0	2900.4	3147.2	3069.9
Hazineye Kısa Vadeli Avans (milyar TL.)	794.5	1051.5	1242.0	1407.4	1295.5
BANKALAR (milyar TL.)					
Toplam Mevduat	8813.8	13235.3	13566.2	14157.3	
Ticari Kuruluşlar Mevduatı	1911.1	3192.3	3221.7	3446.1	
Tasarruf Mevduatı	4187.1	5752.6	6148.7	6265.9	
Vadesiz Tasarruf Mevduatı	548.2	889.5	1031.7	1060.5	
Vadeli Tasarruf Mevduatı	3638.9	4863.1	5117.0	5205.4	
Mevduat Sertifikası	668.2	787.7	960.9	1107.7	
Resmi Kuruluş Mevduatı	886.4	1325.3	1685.8	1650.6	
Bankalar Mevduatı	780.2	1654.3	770.9	961.3	
Diğer Kuruluşlar Mevduatı	380.3	523.2	780.2	725.7	
Döviz Tevdiatı	1153.8	2592.5	3887.2	4665.7	
Toplam Krediler	6506.9	11517.2	13686.8	14505.8	
Tarım	958.1	1773.2	2101.8	2048.0	
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	704.1	1491.6	1818.4	1873.2	
Mesleki (Küçük Esnaf ve Sanatkâr)	256.9	431.9	568.7	377.9	
Gayrimenkul (İpotek Karşılığı)	375.4	791.7	1095.2	1158.2	
Denizcilik	83.7	58.6	60.4	53.0	
Ticari, Sınal, Sair	4128.8	6970.1	8042.4	8995.6	
PARA ARZI (milyar TL.)	2774.4	4361.8	5993.8	6377.5	6232.7
FİYATLAR (DİE Toptan Eşya 1981 = 100, Tüketici 1978 — 1979 = 100)					
Toptan Eşya Fiyatları İndeksi (Genel)	356.8	504.7	637.8	660.1	678.6
Tarım (Genel)	353.6	446.3	593.4	621.3	634.3
İmalat Sanayii (Genel)	342.5	509.4	640.4	661.5	664.0
Tüketici Fiyatları (Türkiye)	1159.6	1561.0	2234.9	2342.2	2488.5
Tüketici Fiyatları (İstanbul)	1309.3	1765.7	2584.7	2707.1	2880.4
DIŞ ÖDEMELER (milyon \$)					
Dışalım (CIF)	11613.4	11104.8	9401.7	10795.4	12385.6
Dışsatım (FOB)	7958.0	7456.7	6868.3	7883.0	8985.9
İşçi Dövizleri	1714.0	1633.0	1506.0	1712.0	

Notlar: (1) TCMB altın ve döviz mevcuduna, altın birikiminin yeniden değerlendirilmesinden doğan 887.6 milyon dolar dahildir. (2) TCMB kredilerine, borç tahkimleri (konsolide edilen krediler) dahil değildir. (3) Banka kredilerine, Devlet Yatırım Bankası kredileri dahildir. (4) Bankalar, Ağustos-Eylül 1987 sonu rakamlarını göstermektedir. (5) Para arzı (M_1) dar tanımlıdır. (6) 1985 yılı dışalımına 269.8 milyon dolarlık altın dışılımı dahildir.

ekonomik yorumlar

AÇIK OTURUM

KATILANLAR :

- Prof. Dr. Erdoğan ALKİN
- Dr. Metin BERK
- Prof. Dr. Emre GÖNENSAY

YÖNETEN :

- Dr. Öztin AKGÜÇ

1987 Yılında Türk Ekonomisindeki Gelişmeler ve 1988 Yılına İlişkin Bekleyişler

1987 yılında göze çarpan gelişmeler: büyüme hızı % 6.8; tasarruf oranı %24'e ulaştığı halde yatırımlar yavaşlıyor; fiyat artışları önceki yıla göre katlanmış

AKGÜÇ — Toplantıya hoş geldiniz. Bugünkü toplantımızda 1987'de Türk ekonomisindeki gelişmeleri belirttikten sonra 1988'e ilişkin beklentileri tartışacağız. Dilerseniz ilk önce ben 1987'deki gelişmeleri özetlemeye çalışayım.

Resmi rakamlara dayanarak bu gelişmeleri sunmaya gayret edeceğim. 1987 yılında, Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE)'nin yapmış olduğu en son tahmine göre Türkiye'nin büyüme hızı % 6,8 olmuştur. Bir önceki yıl bu büyüme hızı %8, program hedefi ise %5 idi. Program hedefinin üstünde, fakat 1982 yılına göre büyüme hızında bir ölçüde gerileme görülmektedir. Hemen hemen tüm sektörlerin büyüme hızında bir önceki yıla göre yavaşlama olmakla beraber; bu gerilemenin en önemli nedeni tarım kesimindeki büyüme hızının % 7,3'den % 2,7'ye düşmesidir. Tabii DİE henüz kesin tahminini vermedi. Fakat % 6,8 dolayında bir büyüme hızı 1987 için beklenmektedir. 1988 yılı programı henüz yayınlanmadığı için 1987 yılına iliş-

kin genel denge hesaplarını da net olarak bilemiyoruz. O nedenle tasarruf oranı ve yatırımlar konusunda verilecek rakamlar ancak bazı perakende bilgilere dayanmaktadır. Her ne kadar 1987 yılında resmi açıklamalarda tasarruf oranının % 24 - % 25' lere çıktığı ifade ediliyorsa da, genel denge hesaplarını görmeden bu konuda kesin bir rakam verme olanağı yok. Ancak bazı göstergeler 1987 yılında yatırımların yavaşladığı yönündedir. 1987 yılında yatırımların yavaşlamasına ilişkin göstergeleri belirtmeye çalışayım. Konsolide bütçe harcamalarına baktığımız zaman, konsolide bütçe harcamaları içinde yatırımların payının sürekli olarak düştüğünü görüyoruz.

ALKİN — Kamu yatırımlarında...

AKGÜÇ — Evet kamu yatırımlarında. 1987 yılında yatırım harcamalarının konsolide bütçe harcamaları içindeki payı % 15 düzeyine kadar inmiş; halbuki bu harcamalar yakın bir geçmişte de % 20'lerin üstünde bir pay taşıyordu. İkinci bir gösterge, kalkınma ve yatırım bankalarının açmış oldukları kredilere ilişkin elimizde veriler var. Geçici verilere göre 1987 yılında kalkınma ve yatırım bankalarının açmış oldukları kredilerdeki artış %34.4. Halbuki bir yıl önce bu oran % 64.1 idi. Böylece kalkınma ve yatırım bankalarının açmış oldukları kredilerde de önemli ölçüde bir yavaşlama gözleniyor. Yatırımlara ilişkin olarak diğer bir gösterge, yatırım malları dışalıdır. Elimizde 1987'ye ait 11 aylık kesin rakamlar var. Buna göre 1987'nin ilk 11 ayında yatırım malları ithalatı 3 milyar 268 milyon dolardır. Bir önceki yıl ise bu 3 milyar 477 milyon dolar idi. Mutlak olarak bir düşüş gözüküyor. Tabii oransal olarak düşüş daha büyük bir boyutta. 1986 yılında dışalının % 31,3'ü yatırım malı ithalatı şeklinde iken, 1987 yılının ilk 11 ayında yatırım malları

ithalatının payı % 26'ya gerilemiş. Yatırım eğilimlerine ilişkin verilebilecek diğer bir gösterge, alınan teşvik belgeleri tutarıdır. Yatırım teşvik belgeleri tutarında 1987 yılının ilk 11 ayında artış cari fiyatlarla % 29,4'dür. Bir önceki yıla göre reel olarak bir artış ifade etmiyor. Bütün bunlar göz önüne alındığında, 1987 yılında yatırımlarda bir duraklama olduğu, hatta reel olarak bir miktar düşüş olduğunu da söylemek herhalde yanıltıcı olmaz. Çünkü elimizdeki veriler, dışalının kompozisyonu, alınan teşvik belgelerinin tutarı, konsolide bütçe içinde yatırım harcamalarının payı, bunu bir ölçüde doğruluyor. Tabii henüz genel denge rakamları ortada olmadığı için birtakım göstergelere, gözlemlere dayanarak bu sonuçlara varıyoruz.

ALKİN — Sayın Akgüç, acaba sizde ruhsat ve kullanma izinleri var mı?

AKGÜÇ — Onları da ben size sunayım. İnşaat ruhsatnamelerinde ve yapı izin belgelerinde bir artış var, ama artış hızı 1986'ya göre gittikçe yavaşlıyor. Yılın ilk 9 ayında inşaat ruhsatnamelerinde yüzölçümü olarak bir önceki yılın eş dönemine göre artış % 24.3, yapı izin belgelerinde ise % 11.0. 1984 yılından itibaren canlanan inşaat sektöründe, 1987 yılında görece bir yavaşlama gözleniyor. Nitekim inşaat sektöründe büyüme hızı 1986'da % 8,2 iken, geçici tahminlere göre 1987 yılında % 6,3'e düşmüş.

Tabii önemli bir konumuz, 1987'de fiyat artışlarının ne düzeyde olduğudur. Bu konuda bazı rakamlar sunayım. Hazine'nin Toptan Eşya Fiyatları Endeksi'ne göre —yıl sonu rakamlarını veriyorum—, toptan eşya fiyatlarında genel artış % 59,2; DİE Toptan Eşya Fiyatları Endeksi'ne göre artış % 48,9; Türkiye genelinde DİE Tüketici Fiyatları Endeksi'ne göre tüketici fiyatlarında artış % 55,1. Bun-

AÇIK OTURUMA KATILANLAR : Yukarıdaki fotoğrafta, soldan sağa doğru; Dr. Metin Berk (Koç -Amerikan Bank A.Ş. Genel Müdür Yardımcısı), Prof. Dr. Erdoğan Alkln (İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Öğretim Üyesi), Dr. Öztin Akgüç (İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Öğretim Üyesi) ve Prof. Dr. Emre Gönensay (Boğaziçi Üniversitesi Öğretim Üyesi); «1987'de Türk Ekonomisindeki Gelişmeler ve 1988 Yılına İlişkin Bekleyişler» konusunun tartışıldığı «Ekonomik Yorumlar» toplantısında görüşüyorlar

lar ortalama değil, yıl sonu 12 aylık dönem itibariyle artışlar. Bir karşılaştırma olanağı vermek için geçen yıl rakamlarını da vereyim. Fiyat artışları, 1986 yılında DİE Toptan Fiyat Endeksi'ne göre % 24,6; DİE Tüketici Fiyatları Endeksi'ne göre % 30,7; Hazine Toptan Eşya Fiyatları Endeksi'ne göre de % 23 idir.

GÖNENSAY — Anlaşıldığı kadarıyla katlanmış.

AKGÜÇ — Tabii ortalama olarak alırsak biraz daha düşük çıkar. Çünkü 1987 yılında yıl sonlarında büyük fiyat artışları olduğu için, yıllık ortalama fiyat artışları yıl sonu yıl sonu karşılaştırmalarına göre daha düşüktür.

ALKİN — Sanırım Toptan Eşya Fiyatları artışı % 40 civarında, ortalama olarak.

AKGÜÇ — Bütçe uygulamalarına

ilişkin elimizdeki rakamlar henüz kesin değil. Kasım sonu rakamları var. Kasım sonu rakamlarına göre bu yıl ilk 11 ayda 1 trilyona yakın bir bütçe açığı var. Ama biliyorsunuz büyük harcamalar yıl sonunda, yani Aralık ayında olur. Benim kişisel tahminim, Aralık ayı rakamları kesinleştiğinde, 1987 yılı bütçe açığı 1,5 trilyon TL'nin altına düşmeyecektir.

GÖNENSAY — Bu cari bütçe açığı. Ya sermaye hareketleri...

AKGÜÇ — Yeni borçlanmalar ve borç ödemeleri bunun dışında.

ALKİN — Açık 1 trilyonun üstüne de pek çıkmayabilir. Çünkü biliyorsunuz Aralık ayında birdenbire kısıyorlar harcamaları. O nedenle bütçe açığı Aralık sonu itibariyle 1 trilyonda kalabilir.

AKGÜÇ — Hayır, harcama oluyor, nakit ödeme yapmıyorlar. Bunları emanet hesaplarına alıyorlar. Em-

net hesapları kabarıyor, Hazine harcamalar nedeniyle borçlanıyor, ama nakit hareketi olmuyor. Bütçe açıkları hesaplanırken emanet hesaplarındaki hareket de dikkate alınmalıdır. Fiilen nakden ödenmemiş olsa da, giderler açığa dahildir. O bakımdan bütçe emanetleri muhakkak yıl sonunda daha da kabarcaktır. Ama nakit açığı belki 1,5 trilyonun altında kalabilir. Emanet hesaplarındaki hareket dolayısıyla, bütçe açığı, nakit açığından farklı alabiliyor.

**olumsuz gelişmeler:
vergi gelirlerinde reel
bir düşme, emisyonda
% 50'ye yakın bir
artış gözleniyor;
vadeli mevduattan
döviz tevdiat
hesaplarına önemli
ölçüde kayma var**

Vergi gelirlerinde kaba bir hesabımız var. Buna göre 1987 vergi gelirleri tahmini 8 trilyon 860 milyon lira. Vergi gelirlerinde reel bir düşme gözleniyor. 1981 yılı 100 olarak alındığında, 1987'de vergi gelirleri 95,4'tür. 1981'den bu yana ulusal gelirdeki artışı da dikkate aldığımızda, aslında vergi gelirlerinde oran olarak düşüş çok daha belirgindir. Ancak şimdi vergilerin bir bölümünün fon adı altında toplandığını da dikkate almalıyız. Bütçe açıklarının çok önemli bir kısmı da harcama artışından değil bütçe gelirlerindeki, özellikle vergi gelirlerindeki oransal düşmeden kaynaklanmaktadır.

1987 yılında parasal gelişmeler gelince, 1987 yılında parasal gelişme şöyle: Banknot miktarı 1.1.1988 tari-

hi itibariyle 3 trilyon 18 milyar. Bu, bir önceki yıla nazaran 997 milyar liralık bir artış ifade ediyor. 1987 yılında % 50'ye yakın % 49,3 oranında bir emisyon artışı olmuştur. Yine 1987 yılında mevduattaki ve kredilerdeki gelişmelere baktığımız zaman, şunu görüyoruz. Genelde 1987 yılında mevduat ve kredilerde artış yılın son haftalarına kadar 1986'nın gerisinde kaldı, cari fiyatlarla dahi gerisinde kaldı. Fakat son bir hafta içinde yaptığı bir atakla 1986 düzeyini buldu. Bunda kuşkusuz bankaların yıl sonlarında bilançolarını güzelleştirme, süsleme çabaları etkili oluyor. Toplam konsolide mevduat, döviz tevdiat hesapları ve bankalar arası mevduat hariç, yıl sonunda 16,2 trilyon liraya yükseldi. Bu % 56,8 oranında bir artış ifade ediyor. Bankalar arası mevduat ve Döviz Tevdiat Hesapları (DTH) eklenirse, benim kabaca tahminim 1987 yıl sonu itibariyle toplam mevduat 24 trilyon TL dolayına yükselebilir.

GÖNENSAY — O zaman yüzde artış ne kadar oluyor?

AKGÜÇ — O zaman yüzde artışı % 55 — % 60 arası olabilir.

GÖNENSAY — Aslında doğrusu da budur. Çünkü aldatıyor DTH'ların hesaba katılmaması.

AKGÜÇ — Mevduat gelişmelerinde dikkatimizi çeken olgu, vadeli tasarruf mevduatı artış hızındaki yavaşlamadır. 1987 yılının en önemli olgusu bence budur. Vadeli mevduatta artış hızı % 26'ya düşmüştür. Zaten 1986'da vadeli mevduat artışı yavaştı, 1987 yılında daha da yavaşlamıştır. Vadeli mevduattan DTH'lara önemli ölçüde kayma vardır. Türkiye'de, Bu gayet açık olarak gözüküyor. Son 2 yılda DTH hesapları çok hızlı olarak artıyor, buna karşılık vadeli mevduat artışı son dere-

ce yavaş. Türkiye çok açık biçimde döviz ikamesi olayını, TL'den kaçış, yabancı paralara yatırım olayını yaşıyor.

BERK -- Sizde DTH hesapları var mı? 1986'da neydi, 1987'de ne oldu? Aslında bu çok önemli bir nokta.

AKGÜÇ — DTH rakamlarını da ben size vereyim. DTH'lar 1986 yılı sonunda 2,5 trilyon TL, Eylül 1987 sonunda ise 4,5 trilyon TL. Aşağı yu-

DR. ÖZTİN AKGÜÇ

karı 9 ayda DTH'lar ikiye katlanmıştır. Yıl sonu itibariyle de herhalde 5 trilyonun üstünde olacaktır. Türkiye'de son zamanlarda çok önemli bir döviz ikame etkisi görülüyor. Türk Lirası'nın yerini dövizin alması. DTH hesaplarındaki bu artış da bu etkinin en belirgin göstergesi. Döviz ikamesi veya TL'den kaçış, Türkiye'de gündeme getirilmesi gerekli bir konu. Çünkü döviz ikamesi etkisi bu derece yüksek olan bir ekonomide enflasyonu önlemek de, para politika-

sının etkinlik kazanması da bir hayli zordur.

Kredilere ilişkin gelişmeleri özetlersek: yine yılın son ayında kredilerde büyük bir sıçrama gözüküyor. Kredi stoku 1986'da % 68,1 artmış, 1987'de de % 68,6. Aşağı yukarı kredi stokundaki artış son iki yılda birbirine yakın. Yalnız banka kredilerindeki artış biraz daha yavaşlamış görülüyor. 1987 yılında banka kredileri 1986'da % 75 oranında artmışken bu artış 1987'de % 68 olarak hesaplanıyor. Banka kredilerindeki yavaşlama, biraz önce de değindiğim gibi, daha çok kalkınma ve yatırım bankalarındaki kredi artışlarındaki yavaşlamadan kaynaklanıyor. Ancak meseleye reel açıdan bakarsak, yavaşlama çok daha belirgin: fiyat artışları 1987'de 1986'nın çok üstünde olduğuna göre, banka kredilerinde reel artış da çok daha yavaş.

BERK — Bu kredilere döviz kredileri de dahil, değil mi?

olumlu gelişmeler :
dışsatımda, işçi dövizleri girişinde ve net turizm gelirinde önemli boyutlarda artışlar ve bunların etkisiyle cari işlemler açığında daralma görülüyor

AKGÜÇ — Evet, buna dahil. Yani bu % 68'lik artışa döviz kredileri de dahil Şimdi Türkiye'nin dış ekonomik ilişkilerindeki gelişmelere dönelim. Dilerseniz bu konuda da bilgi vereyim. Ocak-Kasım dönemi itibariyle dışsatımımız 1986'da 6,6 milyar dolarken, bu yıl 9 milyar dolara çok yaklaştı. Artış % 36,3 oranında oldu.

ALKİN — Yıl sonu itibariyle de 10 milyar 200 milyon dolar olarak geçici bir rakam çıktı ortaya.

AKGÜÇ — Açıklanan rakamlara göre konuşuyorum. Ama bu trend gösteriyor ki bu yıl dışsatım 10 milyar doları biraz geçecektir. Dışalım rakamlarına baktığımız zaman, 1986'nın ilk 11 ayında 10 milyar dolar olan ithalatımız, bu yılın eş döneminde 12,4 milyar dolar olmuştur. Artış oranı da % 24 dolayındadır. Bu da gösteriyor ki bu yılki dışalım rakamımız 14 milyar dolara yaklaşacaktır.

ALKİN — 13,5 milyar doların biraz üstünde.

AKGÜÇ — Muhakkak 13,5 milyar doların üstünde olacaktır. Trend onu gösteriyor. 13,5 ile 14 milyar dolar arasında bir dışalım rakamı ortaya çıkacaktır. Buna göre dış ticaret dengemizin yine geçen yıllarda olduğu gibi 3,6 milyar dolarlık bir açıkla kapanması olasıdır. Ödemeler dengesine ilişkin hesaplar ise, yılın ilk 10 ayına aittir. Buna göre cari işlemler açığında bir daralma var. 1986 yılının ilk 10 ayında 1,3 milyar dolar olan açık, bu yıl 400 milyon dolara kadar düşmüştür. Önemli bir daralma var. Ancak yine Hata ve Noksan kaleminde —ben hep buna takılıyorum— bir miktar kabarma var. 1986 yılının ilk 10 ayında net Hata-Noksan 207 milyon dolar negatifken bu sene bu 570 milyon dolar olarak verilmiştir. Cari işlemler açığındaki azalma, bir ölçüde yılın ilk 10 ayında dış ticaret açığının kapanmasından kaynaklandı. Fakat son 2 ayda dış ticaret dengesi tekrar bozuldu. Çünkü fiyat artışı bekleyişleri ithalatı son iki ay içinde önemli ölçüde kamçılıdı. Ayrıca 1987 yılında görünmeyen kalemlerde de olumlu gelişmeler var. Turizm gelirlerinde bir artış oldu. İlk 10 aylık rakamları vereyim.

Erüt turizm gelirleri 339 milyon dolardan 1 milyar 124 milyon dolara yükseldi. Aynı dönemde işçi dövizleri de 1 milyar 349 milyon dolardan 1 milyar 712 milyon dolara yükseldi. Bu işçi dövizlerinde ve turizmdeki olumlu gelişme de cari işlemler dengesindeki açığı ilk 10 ayda önemli boyutta azalttı.

GÖNENSAY — Burada bir şey söylemiyoruz tabii. Faiz ödemeleri daha çok yılın son aylarında olduğu için, aslında ödemeler dengesinde yıl sonu rakamı çok önemli. Kasım sonuna kadar büyük faiz ödemeleri yapılmamış durumdaydı. Onun için dış ödemeler dengesindeki bu resim yıl sonu itibariyle değişebilir. Eğer rakamları biliyorsak, onun da tahmini ni yapabiliriz.

AKGÜÇ — Şöyle diyelim. Yıl sonunda iki nedenden dolayı bu tablo değişecektir. Birincisi, son iki ayda ithalatta bir artış oldu. İkinci önemli neden de dış borç faizi. İlk 10 ayda ödenen borç faizi 1 milyar 982 milyon dolar olarak verilmiş.

GÖNENSAY — Halbuki bu sene toplam ödememiz gereken belli. 4 milyar dolara yaklaşabilir.

AKGÜÇ — O kadar değil. Sanırım bu yıl dış borç faiz ödemeleri 3 milyar dolar dolayında kalır.

GÖNENSAY — O zaman 1 milyar dolar daha borç faizi transferi söz konusu.

BERK — Anapara ödemesiyle beraber 5 milyar doların üstünde.

AKGÜÇ — Ama cari hesaplara anaparayı koymuyoruz. Sadece faiz ödemelerini görünmeyen kalemlere dahil ediyoruz.

GÖNENSAY — Bir milyar dolar da dış borç faiz ödemesi yapılacağı-

na göre, açık 1 milyar 400 milyon dolara çıkar.

AKGÜÇ — Benim de tahminim, yine 1 milyar dolarla 1.5 milyar dolar arasında bir cari işlemler açığı ortaya çıkabilir. Ancak bunun bir kısmını Net Hata ve Noksan kaleminde gizleyebilirler.

ALKİN — Bu arada işçi dövizinde de Aralık ayında bir zıplama olabilir.

GÖNENSAY — Bir yerde cari işlemler açığını geçen seneki gibi tahmin ediyoruz.

AKGÜÇ — Yabancı sermaye girişlerinde her ne kadar başvurular fazla ise de, fiili giriş yine 1986 yılı kadar, 1986'nın ilk 10 ayında yabancı sermaye girişi 100 milyon dolar, 1987'de de aynı rakamı görüyoruz, 100 milyon dolar. Bu yıl resmi rezervlerde bir miktar artış gözüküyor. Yine ödemler dengesi hesaplarına baktığımızda, kısa vadeli sermaye hareketlerinde 1987 yılında bir önceki yıla göre ilk 10 ayda biraz azalma gözüküyor. Bunda belki de Türkiye'nin 1987 yılının son aylarında yeterince dış kredi kullanmaması veyahut kullanamaması bir neden olarak karşımıza çıkıyor. Benim 1987 yılı gelişmelerine ilişkin olarak söyleyebileceklerim bunlar.

GÖNENSAY — 1987 yılı için dışarıdan brüt borçlanma rakamını biliyor muyuz?

ALKİN — Maalesef yıl sonu itibariyle bilmiyoruz.

GÖNENSAY — Ama 5 milyar dolar civarında olabileceği tahmin ediliyor. Brüt olarak.

AKGÜÇ — Şöyle diyelim, ilk 10 ayda orta ve uzun vadeli kredi kullanımını, 2.5 milyar dolar civarında. Kısa vadeli de 500 milyon dolar. Demek

ki 3 milyarı aşan bir brüt kullanıma var. Ama yıl sonu kesin rakamını bilmiyoruz.

GÖNENSAY — 1987 yılında 3 milyar dolar faiz, 3 milyar dolar da anapara ödemesi olarak borç servisi 6 milyar doları bulacak. Öyle değil mi?

AKGÜÇ — Sanırım 5 milyar doların biraz üstünde olur. 5.5 milyar dolayında bir rakam daha gerçekçi.

GÖNENSAY — Yani 3 milyar dolar faiz, 2.5 milyar dolar da anapara ödemesi.

ALKİN — Bir nokta var. DİE'nin milli gelir tahminlerinde, ikinci tahminde sektör büyüme hızlarında hemen hemen bütün sektörlerde azalma var. Fakat GSMH artış hızında bir değişiklik yok. «Dış alem gelirlerindeki artış, sektör büyüme hızlarındaki, azalmayı telafi ediyor.» diye bir yorum var. İlave edecek başkaca bir şey de yok.

AKGÜÇ — Çok da önemli bir değişiklik yapmamış aslında. Birinci ve ikinci tahminin ikisinde de büyüme hızı % 6.8. Tarım kesiminin büyüme hızını % 2.7'den % 2.6'ya, sanayi sektörünün büyüme hızını % 9.1'den % 8.8'e düşürmüştü; buna karşı dış alem gelirlerindeki artışı, dediginiz gibi % 181'den % 384'e çıkardı.

ALKİN — Bir de bazı göstergelere göre işsizlikte ufak bir düşüş var. Ayrıca protesto edilen senetlerin nakdi toplamında reel bir azalma var.

AKGÜÇ — Protestolar yılın son aylarında yine hızlandı. 1986 yılında toplam 976.5 milyarlık senet protesto edilmiş iken, bu yıl 1 trilyon 465 milyarlık senet protesto edildi. Artış yaklaşık % 50 oranında, enflasyona yakın. Buyurun Sayın Gönensay

say. 1987 yılına ilişkin görüşleriniz nelerdir?

enflasyonda görülen
çarpıcı hızlanma,
tasarruflardaki artış
ve yatırımlardaki
yavaşlama birbiriyle
bağdaştırılmaz

GÖNENSAY — 1987 yılının ekonomik açıdan bence en çarpıcı hususu enflasyondaki hızlı yükseliş. 1986'ya göre aşağı yukarı oran ikiye katlanmış. 1986 yılı ortalarında ben yaptığım bir tahminde, tüketici fiyatları ve yıl başı yıl sonu olarak, 1987 yılı enflasyonunun % 58 olacağını söylemiştim. İzmir'de Sanayi Odası'nın yaptığı bir toplantıda. O tahminimle biraz öğüneyim. % 58 demiştim. İşte ortalamasına da bakarsanız aşağı yukarı % 58 gibi bir oran çıkıyor. Açıklanan üç endeksin rakamlarına göre. Demek ki enflasyonun daha 1986 yılı ortalarında % 58 olacağı belli idi. Ben kehanette bulunmadım. çok basit bir hesapla % 58 olacağını söyledim. % 58 enflasyonun içerisinde bir ekonomide diğer göstergelerin ne kadar sıhhatli olabileceğinden ben çok şüpheliyim. Örneğin büyüme hızı hakikaten % 6,8 midir, yoksa değil midir? Bunun hesabı mümkün müdür?

AKGÜÇ — Tabii bu bir deflätör meselesi.

GÖNENSAY — Tasarruf oranı böyle hızlı bir enflasyon içinde hakikaten % 24'e çıkmış mıdır? Dediğiniz gibi esas makro dengeleri görmeden bunu da söylemek çok güç. Öbür taraftan çarpıcı diğer bir olgu var. Tasarruf oranının % 24'e çık-

mış olmasına rağmen -ki büyük bir sıçramadır- yatırımlarda bir yavaşlama, bir duraklama gözleniyor. Bunu nasıl izah edeceğiz? Bir yandan enflasyonda çarpıcı bir hızlanma var. Ama göstergelerin öbür tarafına bakiyorsunuz, tasarruflar da çarpıcı bir şekilde artıyor, yatırımlar çarpıcı bir şekilde yavaşlıyor. Bunları bağdaştırmak mümkün değil.

AKGÜÇ — Bir yerde bağdaştırmak mümkün. Eğer dışarıya net transfer yapmışsak, 1987 yılında dış kaynak kullanımı eksi ise...

GÖNENSAY — Ben de oraya gelecektim. Eğer hakikaten net transferler eksi ise ve net dış borç ödememişsek, belki bunu o zaman izah etmek mümkün olabilir. Onunla da ilgili çok kaba bir hesap yaptım şimdi. Söylenenlerden çıkardığım, 5,5 milyar dolar toplam borç servisimiz. Bunun 3 milyar doları faiz, 2,5 milyar doları anapara. Ama toplam 5,5 milyar dolarlık bir dış borç ödememiz var. Brüt borçlanmamızı da 4 milyar dolar olarak tahmin ediyoruz. Kasım'a kadar 3 milyar dolar, son iki ay için de 1 milyar dolar koysak, 4 milyar dolar edecek. Demek ki bizim dışarıya net transferimiz, dışarıya kaynak transferimiz 1,5 milyar dolar olmuş. Ödemeler dengesi tahmininden de aynı hesaba gidebiliriz. O da bunu tutuyor. Eğer cari işlemler dengemiz tahminimize göre 1,4 milyar dolar civarında olacak ise ve 3 milyar dolar da faiz ödemişsek, o 3 milyar dolar faizi cari işlemler açısından çıkartırsanız, eksi aşağı yukarı 1,5 milyar dolarlık bir bakiye verir; o da işte net transferdir. Net transferi iki yoldan hesap edebiliriz. Yani Türkiye ekonomisi 1,5 milyar dolar civarında dışarıya net transfer yapmıştır 1987 yılında.

AKGÜÇ — Ama bir de dış âlem gelirlerimiz var. Demin Sayın Alkin

de onu belirtti. Dış âlem gelirlerinde DİE önemli bir artış öngörüyor.

GÖNENSAY — Ama onların hepsi cari işlemlerin içinde. Ben cari işlemlerden gidiyorum. Türk kamuoyunda ve bazı arkadaşlarımızda bir yanlışlık var. Hükümette de bir yanlışlık var. Cari işlemler açığı 1,5 milyar dolar ise, geçen sene, Türkiye'ye 1,5 milyar dolarlık net kaynak girmiştir. Hayır efendim, eğer 3 milyar dolar faiz ödemişseniz, o faizi net cari işlemler açığından çıkarmanız la-

PROF. DR. EMRE GÖNENSAY

zım. Çünkü kaynak girmemiştir geçen yıl, Türkiye'den 1,5 milyar dolarlık kaynak çıkmıştır. Türkiye'nin sıkıntısının belki bir sebebi de budur. Görüyoruz zaten, tasarruf artışı doğru ise, yatırımlarda da böyle bir duraklama var ise, dışarıya bu net transfer yapılmıştır. Bu, Türk ekonomisi için ağır bir yükür.

ALKİN — Aslında net transfer rakamı oldukça kesindir de diğer ra-

kamlar o kadar kesin değil. Yani net transfer rakamı çok daha ciddi.

GÖNENSAY — Net transfer rakamını, aldığınız brüt borç ödediğiniz toplam borç servisinden de bulabilirsiniz. Toplam borç servisini aldığınız brüt borçla mukayese ederseniz, zaten net transfer ortaya çıkar.

AKGÜÇ — Şöyle diyelim. Türkiye artık işçi dövizleriyle dış borç faizlerini ödeyemez duruma düşmüştür. Eskiden işçi dövizleri borç faizlerinden fazla idi ve böylece net bir transfer oluyordu.

GÖNENSAY — Son yıllara kadar faizler o kadar cüzi idi ki, hiçbirimizin aklına bu hesabı yapmak gelmiyordu. Büyük bir cari işlemler açığı oldukça, Türkiye'ye dışarıdan o kadar kaynak transferi oluyordu diye düşünüyorduk. Faizi bundan çıkarmak aklımıza bile gelmiyordu. Çünkü faiz fevkalade nominaldi, cüzi idi. Ama şimdi borcumuz büyüdü. Faiz 3 milyar dolara çıktı. Kimse bence Türkiye'de hâlâ bunun farkında değil. Belki de Cumhuriyet tarihinde bu ilk defa oluyor. Geriye gidip bakmak lazım. Ama Türkiye'ye kaynak enjeksiyonu yok artık; cari işlemler dengesine bakınca açık var, net borçlanmamız da artıyor, 2 milyar dolar da net borçlanmamız artmış; binaenaleyh Türkiye'de net dış kaynak girişi var zannemeyelim. Türkiye'den dışarıya kaynak transferi var. Mesele oraya geldi.

ALKİN — Evet var. Şimdiki sıkıntımız da odur.

GÖNENSAY — Bu, 1986 yılında 400 milyon dolardı; ben bunu 1987 yılı için 1 milyar dolar tahmin ediyordum, eğer bu hesaplar doğru ise 1,5 milyar dolar oluyor. Belki de önümüzdeki sene 2 milyar dolar olacak. İzahında güçlük çektiğim hadise şu: İzeride bu kadar enflasyon var iken,

dış kaynak transferinin olabılması enteresan. Çünkü bizim cari işlemlerimiz bu enflasyonla imkânı yok dengeye gelemez. Dışa bu kaynağı, hızlı enflasyona rağmen nasıl transfer ettik?

ALKİN — Yatırımları azaltarak ya da yavaşlatarak.

türkiye'de bütçe açığının asıl nedeni dış borç servisidir; dış borç için kaynak, para basarak ve iç borçlanma ile sağlanıyor; dış borç servis yükü oldukça, enflasyonu durdurmak mümkün değildir

GÖNENSAY — Devletin bütçesi bu kadar açıkken nasıl bu kaynağı transfer ettik? Devletin bütçesi açık, ama demek ki özel kesimde bir fazlalık varmış. Özel kesim transfer etmiş bunu. Tasarruflar milli gelirin % 24'üne yükselmiş, yatırımlar yavaşlamış; yahut da büyük kesimin gelirleri enflasyonun çok gerisinde kaldığı için, aslında enflasyona rağmen korkunç bir tasarruf var. Dışarıya kaynak transferi de bu şekilde yapılıyor.

AKGÜÇ — Ben şu noktayı da söylemek istiyorum. Dışarıya kaynak transferi bir de dolaylı oluyor. Dış ticaret hadlerinin aleyhe dönmesi ile 1984'ten bu yana DİE dış ticaret hadlerini açıklamıyor veya DİE bu hesapları yayınlamıyor.

GÖNENSAY — Onu da bilmiyoruz.

AKGÜÇ — Yayınlanmadığı için dış ticaret hadlerinin aleyhe gelişmesi ile dışarıya dolaylı gizli transfer ne kadar oluyor, kesin bilemiyoruz. Ancak halkın geniş bir kesiminin yoksullaşması, dışarıya gizli bir transferin de olduğunu gösteriyor.

GÖNENSAY — Tartışmamız gereken bir nokta daha var, kamuoyu önünde iktisatçılar olarak. Enflasyon ile dış borç servisinin ilişkisi. Şimdi yine «Dış borç alındı, döviz geldi, onun için enflasyon oldu.» gibi bir yanılığ var. Ondan değil, çünkü bizim rezervlerimiz artmıyor, dış borç alınıyor ama o döviz de kullanılıyor. Rezervimiz arttığı sürece dış kaynak girişinin enflasyonist etkisi vardır. Bence esas mesele, dış borç servisinin bütçe ve kamu finansmanına yaptığı etki. Bunun büyük enflasyonist etkisi var Türkiye'de. Dış borç servisini finanse etmek için ya para basılıyor ya da iç borçlanmaya gidiliyor. İç borçlanma da kendi faizi ile büyüyor. Bizim bütçe dengemize, kamu kesimi dengesinde bu işin üstüne gidip bakmamız lazım. Borç servisinin, toplam borç servisinin oranı nedir? Bir % 60 oranı çıkmış, o geçici bütçe ile mi ilgilidir?

AKGÜÇ — Şöyle diyelim. Geçen yılki bütün transfer harcamaları konsolide bütçenin % 52'si dolayında.

GÖNENSAY — Transfer harcamalarının aşağı yukarı % 90'ı da borç servisi.

AKGÜÇ — Transfer harcamalarında vergi iadeleri, teşvikler filan da var. Tabii büyük bir olasılıkla transfer harcamalarının büyük bir kısmı faiz ödemeleridir. Ben geçen sene kaba bir hesap yapmıştım. Bütçe'nin % 20'sinden fazlası faiz ödemelerine gidiyordu. İç ve dış borçların hepsi dahil olarak. Ama bu ödeneklere göre yapılan bir hesaplama.

idi. Kesin hesapları bilmiyoruz; ama büyük bir olasılıkla faiz ödemeleri bütçe harcamalarının % 20'sini aşmıştır.

GÖNENSAY — Fiiliyatı kesin hesaplamak lazım. Eğer bu ödemeler, bütçenin yarısına yaklaşırsa, Türkiye'deki bütçe açığının esas kaynağı dış borç servisidir. Çünkü iç borç da dış borca bağlıdır. İç borcun alınma sebebi zaten dış borcu ödemek içindir. Öyle gelişti. Dış borç servisini ödemek için iç borçlanılmaya gidildi. Ondan sonra iç borç da kendi faizi ile kendi dinamiği ile büyüme başladı. Onun için kamu harcamaları dediğimiz zaman, bir yerde bu borç olayının kamu dengesinde yarattığı baskıyı dikkate almamız lazım. Dış borç için kaynak, ya para basarak sağlanıyor, ya da iç borçlanma ile.

AKGÜÇ — İki birlikte.

GÖNENSAY — Her ikisi de enflasyonist. O zaman bu dış borç servisi yükü oldukça, enflasyonu durdurmak da mümkün değildir. Yani bence bugün altının çizilmesi gereken olay Türkiye'de: —Dış borçları ödeyebilir miyiz, ödemeyemez miyiz? Yüksek midir, değil midir? Bunlar bir tarafa— dış borçların iç dengeleri dejenere ettiği, altüst ettiğidir. Geçen yıl bunu Neumark söyledi. Eski maliyeciler hemen meselelerin bu yönüne dikkati çekti.

ALKİN — Biliyor, tecrübesiyle.

GÖNENSAY — Tecrübesiyle biliyor. Ben hepinize ve bütün arkadaşlarıma ekumalarını tavsiye ederim. Keynes'in 1929 yılında yazmış olduğu bir makale var: «The Germany Transfer Problem» başlıklı bu makale «American Economic Review»de yayınlandı. Yazı hakikaten şiir gibi, tarihi bir vesikadır. Almanya'nın borcunu yani harp tazminatını ödeyebil-

mesi için nelerin olması gerektiğini açıklar. Bunlar bugün unutulmuş. Meselenin yalnız dışı üzerinde duruluyor, iç dengeye ve enflasyona etkisi unutulmuş vaziyette. Artık bana öyle geliyor ki, bizim enflasyonun esas sebeplerinden biri de dış borç servisi yükü. Enflasyon, büyük ölçüde dış borç servisi yükünün doğurduğu bir olay. Para arzını kontrol edelim dediğiniz zaman, nasıl kontrol edersiniz? Halka enflasyondan zarar döndürmeyelim dediğiniz zaman, bunu nasıl yaparsınız? Çünkü enflasyon bir yerde zorunlu vergi haline geliyor, o dış borç servisini karşılayabilmek için. Gelir dağılımını niçin bozuluyor? Gene bu borç servisini ödeyebilmek için. Bütün bunları incelememiz lazım. Yepyeni bir olay bu Türkiye'de.

1987'de bütçede faiz ödemeleri için ayrılan kısım, milli savunma harcamalarından fazladır; sorunu çözmek için vergileri artırmak, devlet tahvillerinin yükünü bankalara aktarmak, gösteriş yatırımlarından vazgeçmek gerekir

AKGÜÇ — Tabii tartışıyoruz ama, bence sorun çözülebilir. Nasıl çözülebilir? Bir kere vergi ödeme gücü olan çok kişi ve kurumdan vergi almıyoruz. Bunu alabiliriz. Bağımsızlıklarını biraz daraltır, vergi kesinti oranlarını yükseltirsek, vergi gelirlerini artırabiliriz. Bu bir. İkincisi, menkul ser-

maye iratlarını ya tümüyle vergi dışına çıkarmışız ya da sembolik vergi alıyoruz. Bu vergiler normal düzeye çıkarılabilir. Üçüncüsü, Gelir Vergisi'ni artan oranlı bir vergi halden çıkartmışız. Garip bir Gelir Vergisi sistemimiz var. Birçok gelirleri de beyanname dışına attık. Böyle bir vergi sistemiyle biz 1981'de aldığımız vergiyi bile toplayamıyoruz, reel olarak vergi gelirleri geriliyor. Bırakın oransal gerilemeyi, mutlak gerileme var. Birinci yapılacak iş, vergi gelirlerini artırmak. İkinci yapılacak iş, devlet tahvillerine, böyle açık artırmaya çıkarıp % 50 veya % 60 faiz ödemek değil, biraz zorunlu olarak bunun yükünü banka kesimine yüklemektir.

GÖNENSAY — Zaten banka kesimi tutuyor portföyü.

AKGÜÇ — Evet, portföyü banka kesimi ile sigorta şirketleri tutuyor. Bunların kârları da bu sene bir hayli yüksek çıktığına göre; yapılacak ikinci iş, bu kârlarla kamu kesimine katkıda bulunmalarını sağlamak. Üçüncüsü, bir süre Türkiye'de kamu kesiminin gösteriş yatırımlarından vazgeçmesi lazım. Geçmiş istikrar programı dönemlerinde yapıldığı gibi, yatırımları üçe ayırmak lazım. Çok zorunlu yatırımlar, ertelenebilir yatırımlar ve tamamen durdurulabilecek yatırımlar olarak.

ALKİN — Siz bankaları devlet tahvili tutmaya zorlayacaksınız. Zaten onlar devlet tahvillini gönüllü olarak aldılar.

BERK — Ama bu fiyatlarla demek istemiyor.

AKGÜÇ — % 50 ile değil. Bilemediniz % 25 veya % 30 faizle. Bankacılık sistemi, enflasyon dizginleninceye kadar kamu kesimini finanse etmeli.

BERK — Müsaade ederseniz, bu tek taraflı olacak bir şey değil. Yani bankaların, bugün mevduata % 56'lar % 58'ler verirken, aynı zamanda % 3'lerle % 5'lerle devlet tahvili almaları mümkün değildir. Bu sefer de bankaları batırırsınız.

GÖNENSAY — Bankaları batırmayıp, aynı zamanda devlet tahvili ve Hazine bonolarının parasallaşma niteliğini de ortadan kaldırmak veya azaltmak lazım.

AKGÜÇ — Bir de şu var. Mevduat faizlerini vadesizlerde çok aşağılara çekebiliriz. % 2'lere, % 3'lere. Bir yerde % 10 faiz vermesine lüzum yok. Ayrıca DTH'lara da libor artışı bir spread koyabiliriz. Serbest bırakmayız.

GÖNENSAY — Açığın oluşmasında bütün bu faktörler var. Yani verginin azalması, lüzumsuz kamu harcamalarının artması, bunlar hepsi var. Bunların içerisinde borç meselesi galiba en önemli faktör. Bunun altını çizmek lazım. Yoksa bu söylemlere katılıyorum.

AKGÜÇ — Bütçe harcamalarından geçen sene faize ayırdığımız kısım, milli savunma diye ağıladığımız, Türk ekonomisine büyük yük dediğimiz milli savunma harcamalarından fazla. Belki de bu yıl bütçeyi analiz ettiğimizde, faiz yüzünün % 20'lerde değil de % 30'larda olduğunu gö-

◆ Açık kalp ile konuşan düşman, içinden pazarlıklı dosttan çok iyidir.

Hz. Ali

◆ En büyük güçlükler, onları aramadığımız yerde karşımıza çıkar.

Goethe

receğiz. Yani bu son derece önemli bir konu.

GÖNENSAY — Hazine bonoları ve devlet tahvillerinin % 90'ının bankalar tarafından tutulması da başka bir hadiseyi ortaya çıkartıyor. Demek ki bu Hazine bonoları monatizasyona yol açmış. Halkın tasarrufunun toplanması değil, kaydı para yaratılmış. Bankalar kesiminde durunca kaydı para yaratılmış demektir. Parasal şişmeye yol açmaktadır.

ALKİN — Hatta para olarak da kullanıldı.

GÖNENSAY — Hem kaydı para miktarının artmasına hem de para olarak kullanılmasına yol açtı. Bunun da altını çizmek gerekir, diyorum ben.

AKGÜÇ — Şunun da hesaplanması lazım. Bankalar devlet tahvil ve bonolarını Merkez Bankası'na teminat gösterip avans da alabilir.

BERK — Çok büyük oranda çalışmıyor.

GÖNENSAY — Hazine bonosunu aldığın zaman Merkez Bankası yahut Hazine namına bir hesap açıyorsun bu bankada.

BERK — En sonunda banka Hazine'ye bir kredi sağlamış oluyor.

GÖNENSAY — Kredi sağlamak da parasallaşmadır.

AKGÜÇ — Tabii Hazine bonoları para arzı rakamlarına girmediği için bir de şu yanılgıya düşüyoruz. Para arzı o kadar fazla artmamış, enflasyon daha hızlı artmış. Bizim yeni bir para arzı tanımına ihtiyacımız var. Olayı izah edebilmek için. O zaman Hazine bonolarını da para arzı rakamlarına koymak lazım. Sayın Alkin, sizin görüşlerinizi alabilir miyim?

ALKİN — Ben dış borçlar konusunda bir ekleme yapmak istiyorum. Tabii aslında dış borçları çok iyi incelememiz lazım, sansasyona meydan vermeden. Bir kere bugün ödenen taksit ve faizlerde geçmişin mirasını çok iyi hesaplamamız lazım. Dış borç politikasını eleştirirken —tabii eleştiri doğru bir politikayı da ortaya getirmek için gerekli—; «Geçmişin mi-

PROF. DR. ERDOĞAN ALKİN

rası ne kadar taksit ve dolaylı olarak faiz yükü getiriyor? 1983'den bu yana net olarak bu hükümetin dış borç sorumluluğu ne kadardır?» sorularının da açıkça cevaplandırılması lazım. Bu hesap pek yapılmadı.

AKGÜÇ — Ama şunu da söylememiz lazım. Tabii ki bu dönemde ödenen dış borç faiz ve anapara yükünün bir bölümü eski dönemlerden gelir. Çünkü orta ve uzun vadeli borçlar taksitler halinde ödenir.

ALKİN — Taksitlerin bir kere hepsi geçmişten geliyor.

AKGÜÇ — İkincisi, 1983'den sonra alınan orta ve uzun süreli borçların taksitleri de gelecek dönemde gelecek. Bu dönem de gelecek döneme büyük bir miras bırakıyor. Mirası hesaplarken; «Bir, geçmişten gelen mirasımız nedir? İki, geleceğe bırakacağımız miras nedir?» bunu iyi hesaplamak lazım. «Bu yük geçmişten geliyor.» demek yeterli değil; borçlarımız arttığına göre, geleceğe daha büyük bir yük bırakıyoruz.

ALKİN — Benim de maksadım oydu. «Eleştiriden akılcı bir politika çıkarmak lazım.» derken, benim de demek istediğim buydu. Yani şimdi oturup soğukkanlılıkla bir hesap yapmak lazım. Bir, direkt olarak bugün ödenen taksitlere geçmişten yansıyan kısım ne kadardır? Bunların çok büyük bir kısmı geçmişten yansımaktadır. İki, bu geçmişten yansıyan taksitlerin ödenebilmesi için şimdi alınan borçların faizleri nedir? Ki onun da bir kısmının taksiratını demiyeyim ama yükünü geçmişe yüklemek zorundayız. Ortaya bir hesap çıkacak. Ve böylece şimdi bu hükümetin net borçlanmasının ileriye ne miras bırakacağı, ne gibi sakıncalar yaratacağının da hesabının buna göre yapılması lazım. Soyut bir dış borç bunalım hesabı yapmaktansa, iki konuyu birbirinden ayırıp ileriye dönük birtakım politikalar belirlemek lazım.

AKGÜÇ — İşte dış borçlara ilişkin TÜSİAD raporunda geleceğe dönük bazı senaryolar var.

ALKİN — Ancak konuyu iyi ortaya koyamadılar ve bu hükümete savunma fırsatı verdiler; ama hükümet de kendini iyi savunmadı.

GÖNENSAY — Rapor boş değil. Ama bir tarafı çok sakat. İskonto oranları mesela. Eğer piyasada iskonto % 3 civarında ise % 97 iskonto veren bir hesabın ne anlamı olur?

Onu koymayacaklardı. Onu koydukları için de TÜSİAD bunu basmayacaktı. O konmasaydı da TÜSİAD bunu bassaydı, hiçbir problem çıkmazdı. Çünkü hakikaten cari işlemler açığının projeksiyonu ve iç tasarruf oranı, bunun dış borçlardaki etkilerini, matematiğini koymuş oraya.

ALKİN — Ama bir de birtakım varsayımlar var. «Sermaye / Hâsıla oranı 7, bu 5'e düşmeli.» gibi...

dış borçlar konusunda piyasanın acil bekleyişi var; bankalar transfer taleplerini tam karşılayamıyorlar, akreditif açamıyorlar; şu sırada bir milyar dolar bulunursa, bu sıkışıklık giderilebilir

AKGÜÇ — Bugün piyasanın acil bekleyişi var, bu dış borçlar konusunda. Bankalar transfer taleplerini karşılayamıyorlar, akreditif açamıyorlar. Ancak iyi müşterilerinin taleplerini, o da yüksek komisyonlarla karşılıyorlar. Bu sıkışıklığın giderilmesi, «Kurlar daha da yükselecek, transferler daha da zorlaşacak.» beklentisinin kırılması lazım. 1 milyar dolar şu sırada bulunup da birikmiş ithal talebi karşılanabilirse, Türkiye bu bunalımı atlatabilir. Bu rakam pek aşırı değil galiba? Türkiye'nin bir aylık dışalımından daha az.

ALKİN — Bugün Türkiye'nin dış kredi bulması o kadar zor değil. 1 milyar doları rahatlıkla bulur. Pazarlık eder, bu müzakerelerden dolayı bizi biraz şartlarda sıkıştırırlar, faiz tenzilatı kolay kolay yapmazlar... Ama

bugün 1 milyar dolar net borç bulmak çok zor bir şey değil, Türkiye gibi bir ülke için. Bulur da ne olur?

AKGÜÇ — Bugünkü durum atlatılır.

ALKİN — Hiç bunun hesabını yapmıyoruz. Bugünkü durumu atlatır, iki sene sonraki, üç sene sonraki durumu da atlatır; ama, her yıl net olarak borçlar birikir, birikir, ileride ne olacak bu sefer?

AKGÜÇ — İleride ne olacak? Bugünkünden daha fazla olarak milli gelirin önemli bir bölümünü dışarıya transfer etmek zorunda kalacaksınız. Sürekli olarak, Sayın Gönensay da demin hesapladı, dışarıya kaynak transfer edeceksiniz.

GÖNENSAY — Ben bir şey söyleyeyim mi? Az gelişmiş ülkelerin borçları, Latin Amerika ülkelerinin, bizimkilerin hiçbir tanesinin ödenme kabiliyeti yok.

AKGÜÇ — Bunları yazıyoruz, her zaman söylüyoruz. Ödenme kabiliyeti yok tabii. Ancak siyasal ve ekonomik ödün vermeden, bu dış borç sorununu nasıl atlatabiliriz? Önemli nokta bu.

GÖNENSAY — Bu memleketler bunları ödeyemezler. Dış borçlar bir miktar daha sürüncemede kalacaktır. Daha fazla sıkıstıramayacaklarını anladıkları zaman da bunları silip atacaktlardır.

AKGÜÇ — Bugün zaten A.B.D.'de Federal Reserve, Latin Amerika ülkelerine kredi veren bankaları karşılık ayırmaya, bunları kötü alacak olarak kâr-zarar hesabına atmaya zorluyor, «write off» yapıyor.

GÖNENSAY — Bir miktarı taze para, % 50'si aşağı yukarı write off zarar yazma ve faiz yükünü bir parça hafifletiyor.

AKGÜÇ — Aslında şeklen bu hesaplar gözükecektir; fakat karşılık ayırmak veya değersiz alacak yazmak suretiyle net rakamlar düşecektir banka bilançolarında.

BERK — Büyük bankalar yaptılar bunu.

AKGÜÇ — Yalnız bizim değişik bir durumumuz var. Bizim esas borçlarımız Amerikan bankalarına değil. Bizim borçlarımızın büyük kısmı bilateral anlaşmalarla devletlere ve uluslararası finans kurumlarına; Dünya Bankası, IMF, Avrupa Yatırım Bankası gibi... Bizimle Güney Amerika ülkelerini rakamla mukayese etmememiz lazım. Bizim borçlarımızın yapısı değişik. Bizde esas borç ticaret bankalarına değil. Bizim esas sorunumuz bankalarla değil.

GÖNENSAY — Ama 35-36 milyar dolar borç, sadece uluslararası kuruluşlara olamaz. 5-6 milyar dolar için bir şey diyemem.

BERK — Olamaz, çünkü zaten onlarda böyle bir portföy yok.

AKGÜÇ — Geçen yıl sonu itibarıyla ben borçların kaynak yapısını vereyim. Orta ve uzun süreli borçların % 27'si uluslararası finans kurumlarına; % 42'si bilateral anlaşmalarla sağlanmış, devletlere; bunun çok büyük bölümü de OECD ülkelerine (A.B.D., F. Almanya başta olmak üzere); % 20'si ticaret bankalarına; % 11'i de Dresdner Bankası aracılığı ile gelen döviz tevdiat hesapları. Kısa süreli borçların % 38'i ticaret bankalarına. Ancak, geçen yıl ticaret bankalarının tüm borçlarımız içerisindeki payı % 24.

GÖNENSAY — Dünyaya baktığımız zaman, büyük borçlanmalar, iktisadi kalkınma hamleleri esnasında XIX uncu yüzyıl sonlarında XX nci yüzyılın başında, şöyle veya böyle bir

mekanizma ile erozyona uğratıldıktan sonra ödenebilmiş. O zaman ülkeler kendi paraları ile borçlanırlarmış, kendi ülkelerinde enflasyon yaparlarmış, borç erozyona uğrarmış. Ondan sonra sabit bir para ile yani rezerv parası ile borçlanma çıkınca, erozyona uğratma imkânı ortadan kalkınca, bugünkü sıkışıklık çıkmış ortaya. Ya büyük bir kriz olacak, ya da borçlar şu veya bu şekilde erozyona uğrayacak. Nasıl erozyona uğrar? Doların değerinin bir miktar düşmesi erozyondur. Ayrıca ikinci piyasada Meksika'nın borçlarının % 50 civarında iskonto edilmesi falan da bir nevi erozyondur. Ama ne oluyor? Bu erozyondan borcu devralanlar istifade ediyor, borçlu ülke istifade etmiyor. Ne oldu? Meksika bastırdı, «Ben de istifade edeyim.» dedi. Bir yerde şu veya bu şekilde bu dünyada borç erozyonuna imkân açılacak. Bu borçlar erozyona uğratılacak.

AKGÜÇ — Benim kanatım şu : Gelişmekte olan ülkelerin borçlarının 1 trilyon dolar olduğunu düşünelim. Bunlar 300 milyar dolara indirilse, yani 700 milyar dolar silinse, bu tutar bugünkü büyüklük, bugünkü iş hacmi içerisinde bence büyük bir rakam değil. Sistemi çöktecek bir rakam değil. Borçların zaman içinde silinmesi, bankaları da, uluslararası finans kurumlarını da, alacaklı devletleri de batırmaz.

GÖNENSAY — Rezervlerine bağlı. Rezerv durumları buna müsait midir?

BERK — Tabii ki çok sarsar.

GÖNENSAY — Bu zararı karşılayacak ihtiyaçlarını geliştirmiş olup olmamalarına bağlı. 3 sene evvel, 4 sene evvel bu ihtiyaçları yoktu. Ondan sonra bu krizi görüp ihtiyaçlarını geliştirmeye başladılar, onun için bugün daha rahat hareket ediyorlar.

BERK — Bazı bankalar da batabilir. Büyük Amerikan bankaları da dahil.

türkiye yakın dönemde bir dış borç bunalımına girmeyecektir; ödemedен dolayı bir sorun çıkmayacaktır; dış borçların en büyük sakıncası, türkiye'den sürekli kaynak transferlerine neden olmalarıdır; borçla gerçekleştirilen bazı büyük yatırımlar devreye girdiğinde, borçların bir kısmını karşılayacak gelir artışı getirecektir

ALKİN — Dış borçlar hakkında bir kanımı söyleyeyim. Ben şahsen yakın dönemde, Türkiye'nin bir dış borç bunalımına gireceğine kesinlikle inanmıyorum; bugünkü dünya şartlarında. Dış borçların en büyük sakıncası, ödenememesi değildir, hatta siyasal sakıncaları da değildir; Türkiye'den sürekli kaynak transferine neden olmasıdır. Bunun da Türkiye'nin yatırım imkânlarını ve büyüme hızını sınırlamasıdır. Bir anlamda enflasyonu kontrol etmek imkânını giderek azaltmasıdır. Yoksa ödemedен dolayı bir sorun çıkacağını ben zannetmiyorum.

AKGÜÇ — Benim orada bir rezervim var. Yabancı devletler bunu devamlı olarak ellerinde bir koz olarak tutabilirler. Türkiye'de hoşlarına gitmeyen bir iktidar geldiği zaman,

onu düşürmek için kullanabilirler. Nitekim 1978 - 1979'da bizim borç yükümüz bugünkünden daha az olduğu halde, dış kredilerin kesilmesi, Türkiye'yi hem ekonomik hem siyasal bunalıma sokmuştur. Yabancı devletler, uluslararası finans kurumları, Türkiye'de siyasi iktidarı tayin etme yetkisini ellerine geçirmiş oluyorlar. Çok önemli bir nokta.

GÖNENSAY — Sayın Akgüç'ün dediği çok önemli bir nokta. Ben bu konuda bir şeyler söylemek istiyorum. 1978'de en ufak bir Amerikan finansal desteği yoktu, dış borçla ilgili olarak. Aksi vardı, ambargo vardı. Bugün ise durum tam tersine. Nerdeyse % 100 bir Amerikan desteği var. Dış borç durumunu bu faktörü de koyarak değerlendirmek lazım. Ama bunun siyasi etkileri de var tabii. Birtakım siyasi tavizler gerektirebilir.

AKGÜÇ — Yani dış borç meselesini sadece ekonomik açıdan almak lazım. Bunun bir de politik etkileri vardır. Dünyanın her tarafında vardır. Buyurun Sayın Berk sizin görüşlerinizi alabilir miyim?

BERK — Benim bu açıklamalara ekleyecek fazla bir şeyim yok. Yalnız 1987 senesi, gördüğüm kadarıyla Türkiye ekonomisi için büyük bir kayıp senesi. Bilhassa seçim senesi olmasının doğurduğu birtakım yan etkiler var. Seçim dolayısıyla özellikle cari harcamalarda çok büyük bir artış var. İç ve dış borçlanmada ve bunun servisinde de büyük sıkıntılara girdiğimiz, 1987 senesinde çok bariz olarak görülüyor. Fakat bir husus daha var. Bu yapılan borçlanmanın gittiği yerler de önemli bence. Gördüğüm kadarıyla dış borçlarla finanse edilen projeler bir zaman süresinde devreye giriyor. Yapılan birtakım büyük yatırımların devreye girmesinin gecikmesi de, bu borçların zamanında ödenmesi bakımından veya ekonomi-

yi rahatlatması bakımından büyük sıkıntılar yaratıyor. Söylemek istediğim şu: Bu borçlarla eğer hakikaten saraylar yapılsaydı, birtakım lüzumsuz harcamalar yapılsaydı -kl bir kısmı ile yapılmıştır- çözüm ümitsiz olurdu. Ama borçların bir kısmı prodüktif yerlere gitmişse, herhalde sonunda bunların ekonomiye gelir getirici birtakım etkenleri olacaktır. Büyük bir GAP projesi söz konusu. Diğer büyük bazı yatırımlar söz konusu. Bun-

DR. METİN BERK

lar devreye girdiği zaman, kendi içinde kendi değer artışını da getirecektir. Borcun hiç değilse bir kısmını karşılayacak derecede gelir artışı getirecektir. Esas konu bence bundan sonra, yani 1988 senesinin başından itibaren bu borcu nasıl karşılayabileceğimize. Biraz evvel bahsedildi. Mesele vergilendirme konusu Türkiye'de bence üzerinde ciddi olarak durulmamış bir konudur. Devletin, vergilendirmenin ötesinde doğrudan doğruya Hazine bonusu ve diğer birtakım

kaynaklar yoluyla kendisini pahalı bir şekilde finanse etmesi yolundan vazgeçip, artık biraz daha fazla vergilendirme yoluna gitmesi gerektiği kanaatindeyim.

AKGÜÇ — Benim bir kaygım daha var. Yabancı ülkeler bir borç-sermaye takasına zorlayabilirler. Borç ödeme konusunda borç - sermaye takası yöntemini geliştirmeye çalışıyorlar. Gelişmekte olan ülkelerde özelleştirme de biraz bu amaca yönelik.

ALKİN — Peki neden endişe ediyorsunuz bundan?

AKGÜÇ — Yaptığımız önemli yatırımların, işe yarayan İktisadi Devlet Teşekküllerinin mülkiyetini yabancılara vermiş olacağız bu dış borçlar uğruna.

BERK — Aslında bunlar yine memlekette kalan şeyler. «Yap-İşlet-Devret» modeli nedir yani, başka bir şey mi?

AKGÜÇ — Hayır, bu «Yap-İşlet-Devret»ten farklı. Orada belki yeni bir kapasite, yeni bir tesis kuruluyor. Bunda mevcudu yabancılara devrediyorsunuz.

GÖNENSAY — Bence bu borç ödeme dolayısıyla ortaya çıkacak net kaynak transferini durdurmanın en iyi yolu.

BERK — Keşke onu kabul ettirebilseler.

GÖNENSAY — Yalnız bir problem vardır burada. Borç-sermaye takasının bir ters tesiri vardır, enflasyonisttir. Eğer borcu devralan, aldığı borç kadar sermaye yatırımı yaparsa, Türk Lirası vereceksin. Yapılan bu takastaki borç karşılığı kadar içeride Türk Lirası çıkacak. Eğer borcu devreden yeni yatırım yapacaksa.

BERK — Değil, yeni yatırım değil ki.

GÖNENSAY — İki türlü olabilir. Salt portföy yatırımı da olabilir; dış borç karşılığı alacaklı yeni yatırım da yapabilir. Aslında biz de bu şekilde yaptık. Eskiden garantisiz ticari borçlarda biz de yeni yatırım şeklinde yaptık. Bu enflasyonisttir. Eğer Türkiye'de mevcut bir tesisin mülkiyeti kısmen veya tamamen yabancılara geçerse, tam bir hisse senedi borç-takası olursa, enflasyonist olmayabilir; ama dış borçlar karşılığı Türk Lirası verir, bu Türk Liralara da yatırımlarda kullanılırsa, etkisi enflasyonist olur.

BERK — Tesisin mülkiyetinin el değiştirmesiyle daha üretken hale gelmiş olacak. Yani üretken olmayan bir şeyi daha üretken hale getireceksin.

AKGÜÇ — Daha üretken bir hale getiriyorsun ki, sadece sahibini değiştiriyorsun. Sahibi kamu olmaktan çıkıyor. Özel yabancı kişiler veya kuruluşlar oluyor.

GÖNENSAY — Bir de teknoloji getirirse bu arada...

BERK — Teknoloji getirirse, istihdamı artırır...

AKGÜÇ — Getirirse tabii. Salt takas-borç sermaye değişimi (trade off) böyle bir sonuç doğurmaz.

GÖNENSAY — Ama aslında kârını satmış oluyorsun.

AKGÜÇ — Demin bahsetmiş olduğunuz sakıncaları daha da artırmış olacaksınız bir süre sonra. Yani faiz transferine bir de kâr transferi eklemiş olacaksınız, ya da faiz transferini kâr transferi haline dönüştürmüş olacaksınız. Ayrıca temel sanayilerin yabancılardan denetimine verilmesini de ben sakıncalı görüyorum.

BERK — Senelerdir turizm konusunda uğraşyoruz, değil mi? Bö-

le bir şey yapılmış olsa, bir sürü turistik otel devreye girmiş olabilir. Ki yapılamayacak şeyler devreye girmiş olur. Bunun bir istihdam etkisi olur. Bunlar kendilerine kâr transfer etmek için mecburen turist getirmek zorunda kalırlar.

AKGÜÇ — Takas nasıl olacak? Yabancılar mevcut kurulu tesislerin mülkiyetini, örneğin bir Petkim'i, Sümerbank'ın bazı tesislerinin, Etibank'ın tesislerinin mülkiyetini alacaklar. Dış borcun karşılığını TL olarak verip yatırıma zorlamak, enflasyonist etkisi de olsa daha iyi bir yol.

BERK — Ama ona zorlanabilir. Petkim bile olsa, Petkim'i de geliştirmek zorunda kalacaktır. Daha verimli halde çalıştıracaktır. Ondan alacağın vergi vasıtasıyla da birtakım finansman sağlamış olacaksın. Keşke böyle bir şey olabilse.

AKGÜÇ — Benim görebildiğim, böyle bir takası hazırlamaya çalışıyorlar. Sermaye piyasasını genişletmek ve geliştirmek yoluyla... Bu yalnız bizim için değil, bütün az gelişmiş ülkeler için hazırlanmış bir borç ödeme senaryosu.

BERK — Doğrudur. Sayın Özal New York seyahatinde bunu söyledi bankacılar.

GÖNENSAY — Ters bir şey, paradoksal bir şey. Ama bizim borçların ikinci piyasadaki değeri bu kadar yüksek oldukça bunu yapmanın imkânı yok. Bunu kullanmak isteyecek olan insan bugün bir dolar getirir, TL karşılığı Türkiye'de yatırım yapar. Onun için avantajlı olan bizim bir dolarlık borcumuzu 50 cent'e 60 cent'e satın alırsa, o zaman Türkiye'de çok avantajlı kurdan bir yatırım yapmış olacaktır.

AKGÜÇ — Ama 1980'de bunu yapılıyor. Bir kısım alacaklılar. 1980 ka-

rarlarından sonra alacaklarını düşük fiyatla sattılar.

GÖNENSAY — Ama o zaman çok düşüktü. Eğer bizim bir dolar borcumuz ikinci el piyasada 97 cent'e satılıyorsa, alıcı için çok çekici değil, bunu alıp Türkiye'de yatırım yapması.

AKGÜÇ — O zaman bizim borçlarımızın ikinci el piyasasında değerinin düşmesi lazım.

GÖNENSAY — Paradoksal, ona gelmek istiyorum. Aslında bizim yeni gelişmeler muvacehesinde Meksika'nın öncülüğünü yapmış olduğu bir görüşü desteklememiz lazım. Belki de 'bizim borcumuzun ikinci piyasadaki değerinin bu kadar yüksek değil, düşük olması avantajımıza olur. Çünkü bugün dünyada öyle bir mekanizma geliştiriliyor ki, bu farktan, bu erozyondan yalnız devreden bankaları değil, borcu alanları, borçlu memleketi de faydalandırma yoluna gidiyorlar.

AKGÜÇ — O zaman da takas yapılırken satış fiyatının ne olacağı önemli. Eğer satış fiyatını ben yüksek tutabilirsem, takas yaparken, o zaman bu düşük fiyatla borç almanın ona sağladığı faydayı ben de bölüştürmüş olurum.

GÖNENSAY — Ya da şöyle diyelim. Borcu alan adama Türk Lirası vereceksiniz, resmi dolar kurundan. Ama o doları çok daha ucuza satın almışsa...

AKGÜÇ — % 50 ile almışsa, daha yüksek bir bedel ödemeye razı olur.

GÖNENSAY — Bir pazarlık meselesidir. Yani bu rantın, borç erozyonunun doğurduğu rantın ne kadarını kendisine alabilecek.

AKGÜÇ — Onun için de hisse senetlerinin fiyatını çok yüksek tut-

mamız lazım, eğer mutlaka satacaksak, model buysa. Bari mevcut tesisleri bir de düşük fiyatla elden çıkar-mayalım.

GÖNENSAY — Ama bugün Türkiye bu duruma gelmedi. İkinci piyasada Türkiye'nin borçlarının fiyatı nerdeyse yüzde yüze yakın. Böyle bir takasın, sermaye takasının hiçbir avantajı yok, alıcı için.

AKGÜÇ — Ben bir Türk vatandaş olarak buna karşıyım. Bizim İktisadi Devlet Teşekküllerinin, kamusal tasarruflarla oluşturulmuş bu kuruluşların, dış borçlar uğruna elden çıkarılmasını uygun görmüyorum.

ALKİN — Ben de fevkalade tasvip ediyorum. İnşallah bu çözümü biz hallederiz, aslında dünyada dış borç çözümü yollarını en iyi bulanlar Türkler. 1930'dan itibaren bu alanın en iyisi biziz. Osmanlı borçlarının çözümünden itibaren genellikle uluslararası alanda bizim şöhretimiz hayli yüksek. Hatta bize biraz endişe ile bakıyorlar. Bunlar borç ödemede ne icat edecekler diye.

GÖNENSAY — «Bunlar öderler.» diyorlar. Birtakım şeyler icat ederler, ama namuslarıyla öderler diyorlar.

kısa vadeli borçların ödenmesinde çok küçük gecikmeler olmakla birlikte; türkiye, borç ödemekte en sadık ülkeler arasında gösterilmektedir

ALKİN — Bir de tabii şunu söyleyeyim. Borç konusunda yahut uluslararası kredi konusunda çok ciddi olan birçok Dergi Türkiye'ye sürekli

müspet not veriyor. Kısa vadeli borçların ödenmesinde çok küçük gecikmeler olmakla birlikte, Türkiye'yi borç ödemekte en sadık ülkeler arasında gösteriyorlar. 1987 Aralık ayında çıkan birkaç tane Dergi yine aynı şekilde Türkiye'ye bir tam not verdi. Yani onun için konuya biraz da dışarıdan bakmak lazım. Burada da bizim yine güzel bir yol bulacağımıza inanıyorum.

AKGÜÇ — Şimdi şöyle diyelim. Sen krediyi almışsın, krediyi akılsızca kullanmışsın, sonra mevcut tesislerinin mülkiyetini devrederek borcunu ödüyorsun, hem de onların bize dolaylı veya doğrudan empoze ettikleri bir yöntemle...

BERK — İşte bu nedenle, kredinin akılsızca kullanılıp kullanılmadığını tartışmak lazım.

AKGÜÇ — Gayet açık, ithal malları getirmişiz. 1987 yılının ilk 11 ayında tüketim malları dışalımını 1 milyar doların üstünde.

ALKİN — Ama bütün tüketim malları. Akılsızca getirdiğimiz malların toplamı değil.

BERK — Onun içinde belki çok makine de vardır.

AKGÜÇ — Yok canım, onun içinde lüks arabalar var, kozmetik var, yabancı sigara, içki vs. var.

ALKİN — Dış tüketimin çok büyük bir oran tutacağını sanmıyorum.

AKGÜÇ — En azından dışalımın % 10'u kadar bir tüketim malı girişi var bugün, Türkiye'ye.

ALKİN — 100 milyon dolarlık.

AKGÜÇ — 100 milyon dolar belki yalnız sigara ve içki; bunların bir kısmını da altyapıya gömmüşsün.

ALKİN — Öyle ise Allah razı olsun.

AKGÜÇ — Şimdi buna «Allah razı olsun.» dememek lazım. Altyapıya gömüyorsunuz. ama ciddi bir hesap yapmadan. Pötürge'de 3 haneli köye kadar yol yapılmış. Bu ve benzeri işler sermaye/hâsıla katsayısını son derece yükseltir. Belki Malatya'dan Sayın Turgut Özal'a büyük oy getiriyor. ama Türkiye'ye büyük bir şey kazandırmıyor. Dış borçlar nedeniyle ne iç dengeyi ne dış dengeyi tutturabiliyoruz. Bir de mevcut tesislerin mülkiyetinin devri ile bunların ödenmesini düşünüyoruz.

ALKİN — Ben altyapı gelişmesinin ileride büyük bir patlama ile prodüktif olacağına inanıyorum.

GÖNENSAY — İnşallah olur, çok uzun vadede belki.

BERK — Eger Osmanlı dönemindeki gibi birtakım şeylerin -Dolmabahçe Sarayı gibi- yapımına borçlanarak gitmişse, tabii ki bu prodüktif bir şey olmadığına göre, bunun ceremesini bundan sonraki nesil çekecektir. Ama en sonunda yapılan şeyler belli. Birtakım limanlar yapılıyorsa, birtakım yollar yapılıyorsa, telekomünikasyon geliyorsa; bu, herhalde sonunda olumlu etki gösterecek.

ALKİN — Ayrıca toplumsal etkisi de var. Cavit Orhan Tütengil'in, rahmetli hocamın karayolları ile ilgili bir sosyal araştırmasını hatırlıyorum. Bu, Türk literatürüne hediye ettiği en önemli eserlerinden bir tanesidir. Karayollarının Türkiye'nin sosyal uyanmasında çok önemli bir etkisi vardır. Ülkede bütünleşmeyi sağlamıştır. Telekomünikasyonun da çok büyük bir etkisi olacaktır. Bugün olağanüstü şeyler duyuyoruz. Yani bugün çiftçi yurt dışındaki akrabasına telefon edip ürettiği malın günlük borsa fiyatını takip edebiliyor.

GÖNENSAY — Ama bunlar biraz fantezi.

BERK — Ama Türkiye'nin bütünleşmesi açısından bile önemli. Bir ikinci kanalı Doğu'nun görmesi bile çok önemli. Asırlar boyu ihmal ettiğin bir yere bir televizyon götürüyorsun.

AKGÜÇ — Ama ne götürüyorsunuz? İçerik de çok önemli. Bence iyi şeyler olacak diye halk avutuluyor. Biraz daha zaman kazanılıyor. Dilerseniz 1988 yılına ilişkin beklentileri tartışalım. Buyurun Sayın Gönensay.

1988 YILINA İLİŞKİN BEKLEYİŞLER

GÖNENSAY — 1988 beklentileri dediğimiz zaman, gene iç dengelerden yani enflasyondan başlayalım. Bütçe açıklarını bu aşamada tahmin etmek çok güç. Ama enflasyon daha hızlı olacak. 1987 senesinden daha hızlı olacak. Hükümetin yapmış olduğu ortalama hesabı alırsak, ki ben o ortalama hesabı aslında doğru bulmuyorum. Neden doğru bulmuyorum? Çünkü enflasyon aslında paranın satın alma gücündeki düşmeyi göstermek için hesap edilmektedir. Başka bir şeye yaramaz. Paranın bir tarihten öbür tarih arasındaki satın alma gücündeki düşmeyi de, o tarihteki endeks ile daha sonraki tarihteki endeks arasındaki yüzde fark gösterecektir. Yani iki tarih arasında, yıl başı yıl sonu endeks hesaplamaları gösterecektir. Ortalama bir yerde fiktif bir hesaptır. Daha önceki seneler ile bu seneki ortalamalar arasındaki oransal değişimleri göstermektedir.

AKGÜÇ — Ama refah açısından bu daha anlamlı değil mi?

GÖNENSAY — Bence değil.

AKGÜÇ — Niçin? Yıl başı ile yıl sonu arasındaki fark tüm yıl için geçerli değil ki.

GÖNENSAY — Eger fiyatlarda aynı zamanda düşmeler de oluyorsa,

belki sizin dediğiniz doğru olabilir. Bazı aylarda fiyatlar çıkıyor, bazı aylarda da düşüyorsa...

AKGÜÇ — Fiyatlar her ay aynı oranda oynamıyor. Bazı aylarda % 10 artıyor, bazı aylarda % 2 - % 3.

GÖNENSAY — O zaman çok daha marjinal... Ama düşmeli çıkmalı fiyat hareketlerinde ortalama, zaman profili açısından belki refahı daha iyi gösterir. Bu teknik olarak, istatistik olarak tartışılabilir. Ama ortalama hesabını alırsak, % 27 bir enflasyon stokuyla girildi 1988'e. 1988 yılının ortalama enflasyonu, her ay sıfır enflasyon olsa, hiç fiyat artışı olmasa dahi % 27 çıkacaktır. Onun için ortalama hesabıyla bana göre 1988'in enflasyonu % 60'ın üstünde olacaktır.

AKGÜÇ — Hükümetin ümidi yıl sonuna doğru enflasyonu düşürmek.

GÖNENSAY — Düşmez. Bugünkü parasal gelişmeleri gördük burada. Dış borç servisini de biliyoruz. 6,5 milyar dolar gibi bir rakam.

ALKİN — Yalnız onu yalanladılar. 5,5 milyar dolar gibi olacak.

GÖNENSAY — Gelecek yıl en azından aynı dış borç servisi var. % 27 bir enflasyon stokuyla yıla girдик.

AKGÜÇ — Dışarıya net transfer yapmayı da 1988 yılında dış borç servisi artı bir miktar da net dış borç bulabilirsek, tabii o enflasyonu aşağıya çekmeye katkıda bulunur.

GÖNENSAY — Altı milyar dolar yeni brüt borç bulursak, bence enflasyonu frenlemek bir miktar mümkün olabilir. Ama benim tahminim % 60.

AKGÜÇ — Yeni dış borç bulduğumuz sürece de mi?

GÖNENSAY — Kötümser tahminlerle ortalığı karıştırmayalım. Bu yıl

ki enflasyondan az olması ihtimalini çok az görüyorum.

AKGÜÇ — Hükümet bu konunun üstüne ciddi olarak eğilirse ve dış borç bulursa, bu yıla göre ben enflasyonun hızının yavaşlayacağını tahmin ediyorum. Madem konuyu tartışıyoruz.

ALKİN — Ben % 40'a doğru girebileceğini tahmin ediyorum.

AKGÜÇ — Geçen sene sadece dış borç ödeme dolayısıyla değil, parasal genişleme nedeniyle de enflasyon yükseldi. Bir de oy alabilmek için tarım kesimine 1 trilyondan fazla para verdiler. Merkez Bankası kaynaklarını büyük ölçüde tarıma aktardılar. Ziraat Bankası kaynaklarını kurtular.

GÖNENSAY — Ama bunun enflasyonist etkilerini daha görmedik ki. Şimdi, yani 1988'de göreceğiz.

AKGÜÇ — Kısmen görmeye başladık. Daha önce de görüşmüştük: sizin de söylediğiniz gibi, bunlar seçime 1986 ara seçiminden sonra karar verdiler. Ondan sonra da tarım kesimine krediyi büyük ölçüde artırdılar. 1987'de bunun etkisini kısmen gördük. Tabii 1988 yılında da göreceğiz.

GÖNENSAY — İnşallah öyle olsun. Bütün bu dengesizlikler gerek iç borç, gerek iç borcun faizi gene enflasyonu aynı ölçüde zorlayacakmış gibi geliyor bana. 1988 yılı için başka ne söyleyebiliriz? Eğer turizmde bu seneki gibi bir patlama olmazsa, turizm gelirlerinde büyük bir artış olmazsa, ödemeler dengesinde de bugünkü durumdan daha kötü bir durum görebiliriz. İhracatın 12-13 milyar dolar olması ihtimalini ben 1988 yılında pek görmüyorum.

AKGÜÇ — 12-13 milyar dolar olabilir, tabii doların değer kaybına göre. Olmayabilir de. Çünkü artık dolar

da sabit bir ölçü olmaktan çıktı. Bu seneki % 36 dolayındaki dışsatım artışının önemli bir bölümü doların değer yitirmesinden kaynaklandı.

GÖNENSAY — Sabit olan bir dolarla diyelim. Ben bu ihtimali görmüyorum.

AKGÜÇ — Olmaz tabii. Değeri sabit bir dolarla ihracat % 30 artmaz. Eğer artarsa ancak sabit olmayan bir dolarla artar. Değer kaybeden bir dolarla.

ALKİN — Doların da ne yapacağını bilmiyoruz tabii.

AKGÜÇ — Yalnız şu var ki dolar bir miktar daha değer kaybetmeye devam ediyor. Tam dibe vurdu demeyiz.

BERK — Bilemiyoruz. Bugün için doları tahmin etmek çok güç.

GÖNENSAY — Neredeyse rezerv para olmak niteliğini kaybediyor.

AKGÜÇ — Dolar rezerv para olma niteliğini yitirdiği anda düşüşü tutmak çok daha zorlaşabilir. Bugün için tutan, biraz da rezerv para olma niteliğidir. O zaman sterlinin II nci Dünya Savaşı'ndan sonraki durumuna düşer. Yani devreden çıkar.

GÖNENSAY — Zannediyorum öyle bir devre yaşayabiliriz. Sonra dünya ekonomisinde bu borsa krizinin. Ekim'de yaşanan borsa krizinin daha tam etkileri görülmedi. Benim tahminim, Amerikan ekonomisinde bir resesyona yol açacak ve dolayısıyla dünya ekonomisi büyük bir yavaşlamaya girecek. Onun için de bizim ihracatımız büsbütün zorlanacak.

AKGÜÇ — ABD'nin nasıl bir politika güdeceğini bilmiyoruz ki, ABD'nin ne yapacağı çok kesin değil. Kısıtlayıcı, korumacı bir politika izleyebilir; bugünkü politikasını da sürdürebilir.

GÖNENSAY — Bence çok güç. Ne politika yaparsa yapsın, insanlarda böyle bir davranış içine girme eğilimi var. Ben dünya ekonomisindeki durğunluğun durdurulabileceğini zannetmiyorum. Dünya çapında bir resesyona bekliyorum. Onun bizim ihracatımıza etkisi negatif olacak. Dış borç bulma gücümüze de bir etkisi olacak. Yani 1988 senesinin dış konjonktürü de o kadar iyi değil.

AKGÜÇ — Sayın Alkin, sizin tahminleriniz nedir, 1988 için?

ALKİN — Benim 1988 yılı için tahminlerim şöyle: Sanıyorum ki büyüme hızı % 6 civarında olacak, çünkü dışarıya kaynak transferi var.

AKGÜÇ — % 6'nın da altına düşmesi olası değil mi?

ALKİN — Keşke. Ama % 6 civarında kalacak. Kazanılmış bir hız bir momentum var. Enflasyonun % 40'a doğru azalması ihtimali var. Tabii bu tamamen politik istikrara bağlı. Türkiye'nin bunalım modeli Latin Amerika'dan biraz farklı çalışıyor. Eğer yerel seçimler bu sonbaharda yapılacak olursa, enflasyon daha da yukarıya tırmanabilir. Zorunlu olarak dünyadaki bütün hükümetler gibi, seçim döneminde bu hükümet de kesenin ağzını biraz açmak durumunda kalabilir. Ama eğer yerel seçimler önümüzdeki ilkbaharda olursa, enflasyonun % 40'a yaklaşması ihtimali olduğunu zannediyorum. Öte yandan dünya ticareti herhalde % 4 dolayında reel olarak genişleyecek. Bu % 4 olduğu takdirde bizim ihracatımızı % 10 artırma imkânımız var. Yani ihracatımızı 11 milyar doların üstüne doğru itebiliriz. % 6 büyüme hızı ile de ithalatı 14 milyar dolar dolayında tutabiliriz. O zaman da dış ticaret açığımız bu seneki düzeyinde, yani 3-3.5 milyar dolayında kalır. Reel olarak % 6 bir büyüme hızı, parasal bir gösterge olarak % 40 dolayında veya bi-

raz üstünde bir enflasyon ve bundan da daha kötü olmayan bir ödemeler dengesi tahmin ediyorum, 1988 için. Eğer politik istikrar bir miktar bozulsun, büyüme hızı gene % 6'da kalabilir, ama enflasyon daha da hızlanabilir. Fakat ödemeler dengesinin 1988'de çok fazla bozulacağına inanmıyorum, önemli bir döviz sorunu olacağına -bu aradaki çalkantılara rağmen- inanmıyorum. Çünkü dışarıdan bakınca Türkiye'nin halen yeni dış kredi temin etmek imkânları var. Bu da bizi 1988 senesinde rahatlatır.

AKGÜÇ — Sayın Berk, sizin görüşlerinizi alabilir miyim, 1988 yılı beklentileri için?

BERK — Benim görüşüm biraz daha farklı. Şöyle dış taraftan baktığımız zaman, gerçekten Türkiye'nin diğer ülkelere nispetle çok daha iyi bir görüntüsü var. Fakat ben Sayın Gönensay'a katılıyorum. Çünkü Amerika'daki 19 Ekim borsa krizinin daha tam anlamıyla yerine oturduğunu ben de göremiyorum. Dünya çapında bir resesyon beklentisi her an ortaya çıkabilir.

AKGÜÇ — Ama Dow Jones endeksi aşağı yukarı 2000 civarında istikrara kavuştu gibi.

BERK — Hiç de öyle değil, bence hâlâ o tehlike var.

AKGÜÇ — Geçen Temmuz veya Ağustos'ta endeks 2700'e kadar çıktı. Bu spekülasyondur. Hiçbir ekonomik nedeni yoktu. Şimdi o şişkinlik giderildi, endeks 1986 sonundaki düzeye indi.

GÖNENSAY — 2000'in de şişkin olmadığını iddia etmek güç. Ayrıca benim söylemek istediğim, borsada yaşanacak ikinci bir kriz değil. Borsada yaşanmış olan bu hadisenin bütün dünya ekonomisine olabilecek etkileri. Olan bazı sakatlıkların birden-

bire herkesin gözüne çarpması, bundan dolayı da davranışlarını değiştirmesi. Borsada yaşanmış olan bir olayın etkileri bu nedenle 1988 yılında da görülecektir.

AKGÜÇ — Sayın Gönensay, Amerika bu konuda tecrübeli. Böyle bir bunalımla nasıl mücadele edileceğini biliyor.

ALKİN — Ben Amerika'da bir sorun çıkacağını zannetmiyorum. Çünkü Amerikan toplumu çok kısa sürede kendini toparlayabiliyor. Ancak, dünyadaki yansımaları fazla oluyor.

BERK — Ben olayı Amerika olarak görmüyorum. Dünya açısından baktığımız zaman, böyle bir durgunluk yaşandığı zaman, birtakım faktörler Türk ekonomisine çok büyük etkiler yapabilir. Biz % 10 - % 15 civarında bir net ihracat artışından bahsederken, bizim dışımızda olan bazı önemli faktörleri yeterince dikkate almıyoruz kanısındayım. Bence dış faktörler çok önemli olacak 1988'de, Maa-lesef bu olay tersine dönebilir. O korku var bende.

ALKİN — Ben şahsen korkmuyorum. Dış basını siz de benim gibi yakından izliyorsunuz. Türkiye'nin dünya ticaretindeki gelişmeye uymayan önemli birtakım aşamaların içinde olduğunu bildiren yeni bağlantıları, yeni ihracat imkânları var.

BERK — Dünyada ticaret gerilerken, Türkiye'nin ihracatı daha da hızlandırarak büyümesi pek kolay bir olay değil.

ALKİN — Dünya ticareti % 4 gelişirse, biz ihracatta % 10 reel artış tuttururuz.

GÖNENSAY — Peki ama dünya ticareti % 4 gelişebilir mi? Eğer Amerika'daki büyüme hızı % 1 - % 1,5 civarında kalırsa, veya tamamen durursa, OECD ortalaması da aşağı yu-

karı % 1,5 - % 2'lerde olursa, dünya ticareti % 4 büyüyemez.

ALKİN — Gelin iki senaryo üzerinde konuşalım. Birincisi, dolar değer kaybetmeye devam etti. Bu takdirde Japonya'nın ve Almanya'nın zorunlu olarak ekonomilerini canlandıracakları açık. Başka çareleri yok. Amerika hiç müdahale etmeden doların değer kaybetmesine seyirci kalabilir; ama böylece de Japonya ile Almanya'yı faiz hadlerini düşürerek ekonomilerini canlandırmaya itebilir. Japonya ve F. Almanya genişletici politikalar izlerlerse, çok dramatik düşüşler olur dış ticaret açığında Amerika'nın. Nitekim geçtiğimiz ay A. B.D.'nin dış ticaret açığı 18 milyar dolar dolayına düştü. Bu bir alarmdır Japonya ve Almanya için. Diğer Batı ülkelerini de bunun peşine takabilir. İkinci senaryo, dolar değer kaybını durdurdu. Amerika ekonomisi doğru yolda gidiyordur, bütün dünya ekonomisini de peşine takar götürür. Her iki alternatifte de dünya ticaretinde büyük bir daralma olmayabilir, % 4 civarında bir artış gösterebilir dünya ticareti. Hemen hemen herkes 1988 yılı için dünya ticaretindeki genişlemeyi % 4 civarında tahmin ediyor. Eğer % 4 dolayında yürürse dünya ticaretindeki gelişme, biz ihracatımızı % 10 oranında artırabiliriz.

GÖNENSAY — Bu çok iyimser bir senaryo. Ben konuya yalnız doların değeri açısından bakmıyorum. Bunun dışında bazı faktörler var. Amerika'da ve bütün dünyada karar üniteleri, yani şirketler ve bankalar durumlarını konsolide etme, kendi kabuklarına çekilme ve aşamalar yapmama havasında ve stratejisindeler. Bu sırf borsadaki krize bağlı değil. Ama borsadaki kriz birtakım gerçekleri göz önüne serdi. Baktılar ki, hepsinin bir kere kredi/öz kaynak oranları bozulmuş, aşırı derecede krediye bağlanmışlar. Krediye bağlı olduğu için fi-

nansal yapıları sakat durumda. Bütün dünyada böyle. Bundan dolayı bir çekilme başladı ve bu çekilme fevkalade yaygın bir şekilde her tarafa yayılıyor. Dolar ne olursa olsun, ekonomik karar üniteleri böyle davranırlarsa, tüketiciler de böyle davranırlarsa, «Aman biraz tasarruf edeyim, geleceğin ne olacağı belli olmaz.» psikolojisine girerlerse, bir resesyon kaçınılmaz olur. Ben onu söylemek istiyorum. Bu kararlar doların değerini etkilemeyecektir. Bu makro göstergeler etkilemeyecektir. Çok marjinal kalacaktır. Daha onun dışındaki bazı gelişmelere, olaylara bakmaya başladılar karar organları.

AKGÜÇ — Sayın Gönensay, A. B.D.'de şöyle bir kaygı da başladı galiba. Bugün Amerika'nın borcu, tahmin ediyorum 400 milyar dolar. Net borç. Ve bu hızla giderse 1 trilyon dolara yükseleceğini tahmin ediyorlar, 1990'lı yılların başlarında. Ve Amerika bunun tehlikesini görmeye başladı. Bu gidiş Amerika açısından tehlike mi, değil mi? Bu nokta Tartışılabilir.

ALKİN — Kendi bastığı parayla ödeyecek.

AKGÜÇ — Ama o zaman da şu tehlike var. Dolar rezerv para olmaktan çıkar ve bunun enflasyonist etkisi olur.

BERK — Rezerv konusu orada gayet güzel ortaya çıkıyor.

AKGÜÇ — Diyebilirsiniz ki, «Ne önemi var. Adam kendi parası ile borçlanıyor.» Dolar rezerv para olmaktan çıkarsa, bu Amerika ekonomisine çok büyük bir darbe vurur.

ALKİN — Peki hangi para rezerv para olur? Gelin bunu tartışalım.

BERK — Öyle bir para yok.

ALKİN — Ben kendi kanımı söyleyeyim. Dünya ekonomisinin loko-

matifi hâlâ Amerika'dır. Amerika yönetiminin aldığı kararlar veya Amerika ekonomisinde meydana gelen değişiklikler, dünya ekonomisini de peşinden sürükler. Allah'tan ki Amerika ekonomisi de bütün bozuklukları çok kısa sürede, 6-7 ay gibi bir sürede düzeltebiliyor. Amerika'da bunalımların en üst noktalarına bakın. 6-7 aylık bir periyottur. Kısa sürede Amerika ekonomisi kendisini toparlayabiliyor.

GÖNENSAY — Amerika muslukları çok gevşetti bu arada. Gevşemesine rağmen ne büyümede bir kırılma var, ne de faiz oranlarında öyle belirli bir düşme var. O da bir tehlike işareti. Para musluklarını gevşetiyor. Borsa krizi dolayısıyla 1929'da yaptığının tam tersini yapıyor.

ALKİN — Böyle de yapması lazımdı.

GÖNENSAY — Yapması lazımdı, borsa krizini durdurdu, lokalize etti. Ama ondan ileri ekonomiye bir etki yapamıyor artık.

BERK — Canlılık kazandıramıyor.

ALKİN — Amerika'da bir ihracat patlaması var. Bakın, dünyanın hiçbir ülkesinde iki ayda kur değişmesinden dolayı böyle önemli bir ihracat patlaması ortaya çıkmaz. Ama Amerika'da olabiliyor.

GÖNENSAY — Ben bu bir aylık ihracat artışını gösterge olarak kabul etmem.

ALKİN — Amerika'da hiçbir işe uzun vadeli olarak bakmayacaksınız.

GÖNENSAY — Ama yıllardır sürüyor bu dolardaki düşme. 2-3 yıldan beri...

ALKİN — Ama şimdi etkisini göstermeye başladı.

GÖNENSAY — Belki tamamen başka bir olaydan etkileniyor bu ihracat artışı. Bir kere istatistiki bir hata olabilir diyorlar. Bir iki ay kadar bekleyip bir ortalamasını almak lazım diyorlar. Ayrıca, bu dahi borsa krizinin etkisi olabilir. Çünkü millet birden kabuğuna çekildi, ithalat düştü.

AKGÜÇ — Sayın Alkin. Bu trendin devam edip etmeyeceğine bakmak lazım. Amerika için «Büyük ölçüde krizden çıkıyor.» demek için vakit çok erken.

ALKİN — Allah'dan ki dünya ekonomisinin lokomotifi Amerika'dır. Çünkü Amerika bütün bozuklukları çok kısa zamanda düzeltiyor. Amerikan toplumu dinamik bir toplum. Ekonomi çok dinamik.

BERK — Beni endişelendiren, bütün varsayımlarımız Amerika ekonomisinin aynı hızla devam etmesi üzerine kurulu. Buradaki bir duraklama bizi herhalde çok fena etkiler.

ALKİN — Bakın 1980'den bu yana Amerikan ekonomisine. Her bunalım 6-7 ayda atlatıldı. İngiliz ekonomisindeki gibi 7 sene sürmedi.

BERK — Ama son bunalım 6 ayda geçmedi.

ALKİN — Ama 6 ay sonra yine patlar Amerika ekonomisi. Ekonomi çok dinamik.

BERK — Bunun bir tehlikesi şu: Amerika 6-7 ay içinde eğer hakikaten kabuğuna çekilmeye başlarsa, o zaman Türkiye'nin yeni ihracat imkânları bulması zorlaşacağı gibi yeni kredi bulma imkânları da zorlaşır. Birtakım olumsuz gelişmeler, üstüste gelmeye başlayabilir. Amerika kabuğuna çekilirse bütün dünya ticareti daralır, kendimizi finanse etmemiz de zorlaşmaya başlar.

GÖNENSAY — Evet, zorlaşabilir.

BERK — Orada bir sıkışıklığa gidebiliriz. Bizim dışımızda olan bazı faktörler bizi zor duruma sokabilir.

ALKİN — Bir ihtimaldir, ama ben zayıf bir ihtimal olarak görüyorum.

AKGÜÇ — Efendim, Türkiye'nin 1988'de bunalıma düşmemesi için -kişisel kanımı söyleyeyim, katılmayabilirsiniz-; (1) Türkiye'nin 8-9 milyar dolar civarında olan kısa vadeli borçlarının sürekli yenilenmesi lazım. Bankacılık sistemi bunları ödeyecek durumda değil. Bunu kabul edelim. (2) Türkiye net borç ödemesi yapmaz. Dolayısıyla 2,5 - 3 milyar dolar da her yıl röfinansman ihtiyacı var. Büyük sıkıntıya düşmememiz için net faiz ödemesi de yapmamız lazım. Eğer bunları sağlayamazsak, önümüzdeki yıl bence oldukça sıkıntılı dönemler yaşayabiliriz. Bunun kısa sürede çıkış yolu; bir, 8-9 milyarlık kısa vadeli borcumuzu sürekli yenilemek; iki, vadesi gelen borçları röfinanse etmek; üç, net faiz ödemesini karşılayacak yeni uzun süreli krediler bulmak veya net faiz ödemesini işçi dövizleri girişine kadar indirmek.

ALKİN — Biz de bunu becerebiliriz.

AKGÜÇ — Tamam, ama bunu daha kaç yıl süreyle becerebileceğiz?

ALKİN — Tabii birtakım hedefler koyup, o hedeflere göre politikamızı belirlememiz gerekebilir. Özelikle işsizlik konusunda, eğer % 5 - % 6 civarında sürekli büyüyeceksek, 5 yıl içerisinde ihracatı 20 milyar dolara yaklaştırmamız lazım. Ki bu olmayacak bir iş değil. 16 milyar dolar zaten çok makul gözüküyor, 1992'de; ama, 4 milyar dolar daha ilave

etmek için hayli zorlanmak gerekiyor.

AKGÜÇ — Onu da sağlamak için kredi politikanızı, yatırım politikanızı değiştireceksiniz. Kaynakları imalat sektöründe kapasite genişletmeye yönelteceksiniz.

ALKİN — Başka imkânlar da var. Siz benden daha iyi biliyorsunuz. Eğer Türk mamüllerini pazarlamada başarılı olabilirsek, biz ihracatı artırabiliriz, üretimi de çok rahatlıkla artırabiliriz.

AKGÜÇ — Üretim artışı olmadan 20 milyar dolarlık dışsatıma nasıl ulaşırız?

ALKİN — Önce pazarlama, sonra üretim. Olmayan malı pazarlayacaksınız. İhracatın artışı da buradan geçer.

AKGÜÇ — Sonunda üretim gerekli. Üretim ve pazarlama, en azından ikisinin bir arada yürümesi lazım.

BERK — Özel sektörde de birkaç senedir ciddi bir yatırım yok. Bu beni endişelendiriyor. Sanayi eskimeye başladı. Yeni yatırım olmadan sanayi üretim artışını nasıl devam ettirecek?

AKGÜÇ — 1988 yılına ilişkin beklentiler açıklık kazandı. Sayın Alkin 1988 yılına iyimser bakıyor. Sayın Gönensay'ın beklentileri ise oldukça karanlık. Sayın Berk'in bazı kaygıları var. Bence 1988 yılının ekonomik performansını, yine alınabilecek, bulunabilecek dış krediler belirleyecek. Türk ekonomisinin performansı artık dış kredilere bağımlı hale geldi. Dileğimiz, 1988 yılının 1987 yılını da aratmaması. Toplantıya katıldığımız için teşekkür ederim.

Dergi'nin Notu : Yukarıda sunulan «Açık Oturum» 27 Ocak 1988 tarihinde yapılmıştır.

AKBANK VE TÜRKİYE

Bankacılık tasarruf
sahibine ve ulke
ekonomisine hizmettir.
Tasarrufu ozendirmek,
yatırımları geliştirmekdir.

Bankacılık guvendir, guvencedir. Akbank ciddi ve istikrarlı yonetimiyle milyonlarca tasarruf

sahibinin guvenini kazanmış, tasarruflarına guvence altında yon vermiş, kazançlarını yuksek ve surekli kılmıştır.

Akbank, Türkiye'ye ve Turkekonomisine hizmet vermektedir. Guvenle, başarıyla...

AKBANK
"Güveninizin eseri"

EKONOMİDE ALTERNATİFLER

DOC. DR. HÜSNÜ KIZILYALLI

1980 Alternatifi

1980'lerde uygulanan ekonomik politika ve programların sağlam bir alternatif olmadığı devamlı ileri sürülen bir husustur. Burada bu iddianın gerçeklik derecesi araştırılacak ve alternatif programlar ortaya konmaya çalışılacaktır.

1980'lerin ekonomi politikası, aslında 8 yıldan beri devam eden bir istikrar programıdır. Bu kadar uzun süre tek amacı istikrar olan bir ekonomik program uygulaması çok istisnadır ve dünyada başka bir örneği zor gösterilir. Dış ve iç ekonomik dengeleri çok bozulmuş bir ülkenin, 1-2 yıl tek amacı istikrar olan bir ekonomik program uygulaması ve bunun başarısı üzerine, istikrar içinde kalkınma, istihdam vb. amaçlara yönelik bir ekonomi politika ve programlarını uygulaması normaldir.

Türkiye daha önceki istikrar programlarını 1960 ve 1970'de bu şekilde icra etmiş, dış denge ve içerde fiyat istikrarını sağlamış olarak ikinci yıl ekonomik kalkınma gayret ve faaliyetlerine devam etmiştir.

1980'lerin programı ise istikrar amacına ulaşamadığı için kalkınma ve istihdam amaçlarına bir türlü sıragelmektedir. Aslında ancak dış denge, o da büyük ölçüde dış borç-

lanmalarla gerçekleşmiştir. Dış borçlar 1978 sonundaki 14.7 milyar dolarlık düzeyden 1986 sonunda 31.2 milyar dolara çıkarak iki mislinden fazla artmıştır. Kısa vadeli borçlar ise 1982 sonunda 2.2 milyar dolar iken 1986 sonunda 9.4 milyar dolara ulaşmıştır. Kısa vadeli borçların yıllık ihracat tutarını aşması tehlikeli bir gelişmedir ve dış ödemelerde her an bir kriz durumu ile karşılaşılabilceğinin belirtisidir.

Dış denge bu biçimde ancak güçle sağlanabilmişse de, iç dengeye bir türlü ulaşılammıştır. Türkiye son 11 yıldır %30'un üstünde bir enflasyonla yaşamaktadır. Aslında 1971'den beri (son 17 yıldır) Türkiye'de %10'un üstünde enflasyon vardır ve 1981-86 döneminde fiyat artışları %35-45 olmuştur. 1987 yılında %50 enflasyonla birlikte, fiyat artışları üzerinde fazla durulmaması gerektiği, kalkınma için bunun gerekli olduğu ileri sürülmeye başlanmıştır.

Aslında 1980'lerin ekonomik programı kalkınmaya, prodüktif yatırımlara ve istihdam yaratmaya bir ağırlık tanımamaktadır. Gayrisafi Milli Hâsıla (GSMH) artış hızı 1980-86 döneminde ancak %5 olmuştur. Türkiye 1950-74 döneminde %7'ye varan hızla kalkınmaktaydı. 1980'lerde pro-

düktif ve istihdam yaratan yatırımlar çok azalırken, sermaye - hâsıla oranı yüksek, istihdam etkisi düşük ve net döviz etkisi negatif olan ekonomik ve sosyal altyapı ve konut yatırımları ile silahlanma harcamaları en büyük ağırlığı kazanmışlardır. Kamu cari giderleri içinde de, prodüktif giderler olarak tanımlanan eğitim, sağlık ve tarım hizmetlerinin payı azalmıştır.

Birinci ve İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânları dönemlerinde 3 olan sermaye - hâsıla oranı 1980'lerde 7'ye yaklaşmıştır. Bunun sonucunda 1. ve 2. Plân dönemlerinde GSMH'nın % 21'i tutarındaki bir yatırım hacmi ile % 7 (0.21/3) kalkınma hızı sağlanırken, bugünkü % 20'lik yatırım düzeyi ile % 3'lük (0.20/7) bir kalkınma hızı bile sağlanamayacaktır.

Bu özelliklerini de nazara alarak «1980 Alternatifi»ni; borca dayalı dış denge, % 35 - 50 düzeyinde enflasyon, devletin prodüktif yatırım ve hizmetlere karışmaması, ithalât ve kambiyo liberasyonu, erozyona uğramış bir vergi sistemi ve devlet bütçesinin yerini alma eğiliminde olan bir fonlar sistemi olarak özetleyebiliriz.

Enflasyon Sorunu

Ekonomik kalkınma için enflasyonun şart olduğu iddiası doğru kabul edilemez. Ancak, gelişmekte olan bir ülkede % 3 - 5 dolaylarında yapısal nedenlerden ileri gelen bir enflasyon, bu nedenle de enflasyonu sıfıra indirmeye çalışma halinde gelir ve istihdam düzeylerinde düşme olur. Ama bu gerekçe, % 3 - 5'in üstündeki enflasyonlar için geçerli değildir. Söz konusu sınırı aşan enflasyonların tek olumlu görülebilecek etkisi, iş hayatındaki iflâsları azaltmasıdır. Çünkü

enflasyonist bir ortamda verimsiz teşebbüslerin bile zarar etmesi olasılığı azdır. Ekonomik açıdan bunun da olumlu bir etki olduğu şüphelidir.

Enflasyonun gelir ve kaynak dağılımını bozucu, spekülâtif ve kısa vadeli yatırımları, prodüktif uzun vadeli yatırımlar aleyhine teşvik edici, teşebbüsleri verimsiz ve pahalı (maliyete fazla aldirmeden) çalışmaya itici, aileleri tasarruf yerine tüketime yönettici etkileri Türkiye'de unutulmuş benzemektedir. Ayrıca devamlı enflasyon ve bunun tabii sonucu devamlı devalüasyon, dış ticaret hadlelerinin devamlı aleyhimize bozulması sonucunu vermektedir. Bellibaşlı devalüasyonlardan sonra ihrac mallarımızın döviz fiyatlarında daima gerileme olmuştur.

Öte yandan enflasyon 17 yıldan beri devam ettiğine ve bundan sonra da devam edeceği anlaşıldığına göre, sabit gelirleri ve bazı tarifeleri artık bir otomatik enflasyon endeksine bağlamanın zamanı gelmiştir. Endekslemeye enflasyonla mücadeleyi güçleştirdiği için karşı çıkılır; eğer enflasyon zaten süregidecek ise, gelir ve kaynak dağılımı açılarından bir an önce endekslemeye gitmek şarttır.

Enflasyonsuz Alternatif

Bir diğer alternatif dış denge ile birlikte fiyat istikrarını da sağlamaktır. Bunu yeni vergi almadan, sadece kamu harcamalarını kısarak bütçe açığını gidermek suretiyle yapmak mümkündür. Başka bir alternatif de bunu yatırımları ve kalkınma hızını daha fazla düşürmeden sağlamaktır. Yapılması gereken, bütçe açıklarını Merkez Bankası kredileriyle ya da köprü, baraj veya kamu iktisadi teşebbüsü (KİT) satışı gibi geçici ted-

birlerle değil, sağlam finansman kaynaklarıyla kapatmaktır. İşçi, memur, çiftçi ve esnaf gelirlerindeki artışlar en alt düzeye inmişken, devlet bütçesinden KİT'lere transferler ve prodüktif yatırımlar minimuma indirilmişken (kamu yatırımlarının GSMH'ya oranı 1981'de % 13'den 1983-85 döneminde ortalama % 11'e inmiştir), eğitim, sağlık gibi prodüktif kamu hizmetleri bile azalmışken (kamu cari giderlerinin GSMH'ya oranı 1981'de % 10'dan 1985'de % 7'ye düşmüştür), tarım ürünleri destekleme fiyatları düşük tutularak satılamayan stoklara meydan verilirken, büyük ölçüde dış kredi alınıp ithalât tahdit ve yasakları kaldırılıp ithalât istenildiğince arttırılırken; enflasyonun önlenmesi işten bile değildir. Bütçe açığını kapatmak için gerekli ek gelirlerin nasıl sağlanacağı aşağıda gösterilmiştir. Gerektiğinde prodüktif olmayan kamu harcamalarını biraz azaltarak (örneğin belediyelerin lüks ve gereksiz harcamalarını önleyerek, konut ve modernleştirme projelerini daha uzun bir döneme yayarak) fiyat istikrarı kısa dönemde sağlanabilir ve artık sağlanması da zorunludur. Aksi halde Türkiye 1977 - 80 döneminin hiperenflasyonuna yeniden girecektir.

Enflasyonun gelir dağılımı, tasarruf ve yatırımlar üzerine tahribatını artık durdurmanın zamanı gelmiştir. Türkiye'de tasarrufların emlak, altın ve dövize yatırılarak prodüktif olmalarını engelleyen, arsa-emlak spekülasyonunu devamlı besleyerek çarpık şehirleşmeye de yol açan enflasyonun durdurulması gerekir.

Enflasyonlu Yaşam

Kronik enflasyon Latin Amerika ülkelerine özgü bir olaydır. Bu ülke-

lerde enflasyonla kalkınmanın daha hızlı olacağı iddiaları ileri sürülürse de, enflasyonun ana nedeni kamu harcamalarını karşılayacak iyi bir vergi sisteminin yerleştirilememiş olmasıdır. Bir ülke daha fazla para basarak emrindeki kaynak miktarını arttırabildiği takdirde, enflasyon sayesinde kalkınma hızlanır. Ülkenin kaynak miktarı enflasyon sonucu kötü şartlı dış borçlanmalarla geçici olarak 1-2 yıl artarsa da, izleyen dönemde dış ödemelerde vaki olacak kriz nedeniyle, bu açıdan kazanılan fazlasıyla geri ödenir; 1-2 yıl daha büyük hızla kalkınmanın bedeli olarak izleyen 2-3 yıl kalkınma durur ve hatta geriler.

Devlet kronik enflasyon içinde memur ve işçisine fiyat artışları gerisinde ücret ödeyerek kendine reel kaynak transfer etmiş görünürse de, bu aldatıcı bir tasarruftur; bunun bedeli verim düşüklüğü ile ödenir. Enflasyon beklentisi yaygın hale gelince, kendi fiyat ve ücretlerini tayin etme durumunda olanlar gerekli önlemleri alacakları için, sabit gelirlilere ödemeler hariç, devletin para basarak kendine kaynak transferi olanaksız olur. Kronikleşen enflasyon halinde diğer sabit fiyatlı ödemelerin de endeksleştirilmesi normaldir ve gereklidir. Çünkü enflasyon Türkiye'de olduğu gibi 1977'den beri % 30'u aşan nispetlerle devam ediyor ve artık enflasyondan korkulmuyorsa, enflasyonun gelir ve kaynak dağılımı vb. üzerine olumsuz etkilerini giderme açısından endeksleştirme zorunludur. İki rakamlı enflasyonun kronikleştiği Latin Amerika ülkeleri ile İsrail'de ücret, faiz vb. sabit fiyatlı ödemeler fiyat endekslerine bağlı olarak artarlar.

Türkiye'de Enflasyon ve Kalkınma

Türkiye Cumhuriyeti'nde enflasyon her zaman yaşamın bir parçası olmamıştır. 1923 - 38 dönemi fiyat istikrarı içinde, dış borçlanmasız ve döviz sıkıntısız, yüksek hızda ekonomik-sosyal kalkınma, teknoloji düzeyini yükseltme ve sanayileşme dönemidir. 1938 - 46 döneminde savaş nedeniyle enflasyon vardır. 1946 - 53 döneminde fiyat istikrarı içinde ve döviz sıkıntısız hızlı kalkınma sözkonusudur. Ancak bu dönemin sonuna doğru ithalat liberasyonu aşırı para genişlemesi ile birleşince, ithalât talebindeki büyük artış, kısa vadeli dış borçlar ve ticaret kredileriyle finanse edilmek durumunda kalmış ve Türkiye 1953'ün sonuna doğru dış ödeme krizine girmiştir. 1954 - 60 dönemi çok sıkı ithalat ve kambiyo tahditleri, fiyat kontrolleri (Milli Koruma Kanunu), yüksek enflasyon ve düşük kalkınma hızı yıllarıdır. 1961 - 73 planlı kalkınma döneminde Türkiye % 7 hızla kalkınırken, fiyat artışları 1971'e kadar yıllık % 5'in altında kalmış ve döviz sıkıntısı sözkonusu olmamıştır. Ancak 1971 - 73 döneminde, işçi dövizlerindeki büyük artışın etkisiyle de enflasyon hızlanmaya başlamış ve fiyat artışları yılda % 10 - 15 olmuştur.

1974 - 80 dönemi yıllık % 20 - 100 nispetinde enflasyon dönemidir; petrol şoku ve Türkiye'nin buna karşı tedbir almaması, enflasyonu ve döviz buhranını kötüleştirmiştir. Bu dönemde Türkiye 1954 - 60 dönemine benzer şekilde enflasyonla kalkınmayı yeniden denemiştir. Ancak gelişme hızı ortalama olarak yılda % 3.4 olmuştur. 1981 - 86 döneminde fiyat artışları yıllık % 35 - 45'de seyrederken, kalkınma hızı ancak yılda ortalama % 5 olmuştur. Bu dönemde ih-

racat 1980'deki 2.9 milyar dolarlık düzeyden 1986'da 7.5 milyar dolara artarken (yıllık % 15.7 artış), ithalât 1980'deki 7.9 milyar dolardan 1986'da 11.2 milyar dolara yükseldiğinden, dış borçlar şimdiye kadar görülmemiş biçimde 1980 sonundaki 19.5 milyar dolardan 1986 sonunda 31.2 milyar dolara yükselmiş ve yıllık borç servisi için 5 milyar dolar gerekir olmuştur.

Görülüyor ki Türkiye fiyat istikrar dönemlerinde daha hızlı kalkınmıştır. Ancak enflasyon konusuna olması gereken (normatif) açıdan değil de gerçekçi açıdan yaklaşırsak, Türkiye'de enflasyonun daha uzun yıllar devam edeceği sonucuna varırız. Çünkü kamu harcamaları için sağladığı yanıtıcı imkân artışı ve bolluk hissi nedeniyle politikacılar enflasyonu tercih ederken, geniş halk kitleleri de enflasyonist ortamın yarattığı ve kendilerine de açık gördükleri kolay ve havadan kazanç ve spekülasyon olanaklarının devamı için tercihlerini şimdiye kadar aynı yönde yapmışlardır.

Bütçe Denkliği

Aslında vergi gelirlerini artırarak, denk bir bütçe içinde kamu harcamalarını arttırmak bile mümkündür. Vergilerin GSMH'ya oranı bugün % 13'dür. Bu oran 1976 - 78 döneminde % 19 ve 1981'de % 18 idi; ve bugün en az % 20 olmalıdır. Bu amaçla KDV uygulamasını daha etkin kılmak (örneğin her ay kesilen faturalar üzerinden Şili'de olduğu gibi piyangolar düzenlemek) ve bu kanalla Gelir Vergisi'ni tam uygulamaya geçmek gerekir. Gelir Vergisi nispeti bugün % 25'den başlar; böyle bir verginin dünyada bir diğer örneği zor bulunur. Bu vergi % 5 - 10 nispetinden başlayıp, enflasyona göre otomatikman

ayarlanacak dilimlere göre artan bir müterakkiyet göstermelidir. Gelir-Kurumlar Vergisi sistemindeki istisnalar daraltılmalı, stopaj usulü yaygınlaştırılmalı, faiz - temettü gelirleri eskiden olduğu gibi Gelir Vergisi'ne tâbi tutulmalıdır. Bu tedbirlerle bu vergideki kaçakçılık azalacak ve vergi geliri önemli tutarda artacaktır (*).

İhracat esas olarak vergi iadesi yerine gerçekçi kurla teşvik edilir ve yatırım teşvikleri selektif kılınırsa, bütçe açığı önemli ölçüde azalır. Her nevi yatırım için teşvik, hem bütçeye maliyeti yükseltir, hem de fazla etken olamaz. Ayrıca yatırımları teşvik için zorunlu olarak yapılan başvurular, fiilen merkezi idareden bir ön izin alınması, kontrol ve lisans uygulaması anlamını taşır. Bazı büyük teşebbüsler ve yabancı kurumlar yatırım plan ve projelerinin detaylarını ve sırlarını bu biçimde idare ile paylaşmak istemiyebilirler ve bu nedenle yatırımdan vazgeçebilirler.

Bu alanda yapılması gereken, 1960'ların başında yatırım indirimi müessesinde olduğu gibi, belli sektör ve yatırımları önceden teşvik edilecek alan olarak tespit ve teşvikten yararlanmanın objektif koşullarını peşinen ilân etmektir. Bu takdirde, bunlardan yararlanmak isteyenlerin önceden izin almalarına esas olarak gerek kalmaz (fazla kapasite yaratmanın sakıncası olan hallerde ön başvuru ve bunlar arasından seçim gerekebilir), yatırım yapıldıktan sonra koşullara uyulduğu tespit edilerek gerekli teşvikler verilir; bugün çok görülen

sonradan yerine getirilemeyen vadeler söz konusu olmaz ve yatırımlar üzerindeki bürokratik merkezi kontrol kaldırılmış olur.

Kalkınmada Devletin Rolü ve Sanayinin Korunması

Türkiye'de ekonomiyi, kambiyoğu ve maliyeyi liberalleştirmekle her şeyin hallolduğunu varsaymak büyük bir hatadır. Liberalizm adına ithal kota, yasak ve vergilerinin yerini keyfi olarak tespit edilen fonların alması; vergi yükünü hafifletmek gerekçesiyle gelir dağılımını düzeltecek ve kamu tasarrufu yaratacak Gelir Vergisi'nin emek gelirleri üzerine olanı hariç fiilen tasfiyesi; devlet bütçesi yerine esneklik sağlayan ama normal denetim sistemi dışında kalan fonların getirilmesi; KİT'lerin prodüktif yatırımlarını durdurup, bir yandan özelleştirme hazırlıkları yaparken, diğer yandan özel sektörün zarar eden (aynı zamanda ekonomik yönden verimsiz) teşebbüslerinin devlet bankaları aracılığıyla kamu sektörüne hızla devredilmesi ile amaçtan sapılmakta ve sonuç olarak fazla bir şey de yapılmış olmamaktadır.

Yeni kurulan endüstrileri başlangıç yıllarında korumak şarttır. Ancak bu Türkiye'de; sınırsız süre koruma halini alarak içerde tek el ve oligopol, bunlar sonucu verimsiz ve israfçı çalışan, maliyetleri yüksek, ancak iç piyasaya satabilen teşebbüsler yarattığı için; sonunda zarar vermeye başlamıştır. Bu gibi teşebbüslerin bir sistem ve ciddi sektör çalışmalarına dayalı ve önceden açıklanmış bir plan dahilinde dış rekabete açılmaları gerekmektedir. Ama yapılan, bunların plansız olarak dış rekabete açılmaları ve rakip ithalatın key-

(*) Konunun ayrıntısı için bakınız: H. Kızılyallı; «1987 Yılında Türk Ekonomisinin Reform İhtiyaçları», Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, Mayıs 1987, ss. 45 - 50.

fi olarak inip çıkan fonlara tabi tutulmasıdır.

Ayrıca ithalat liberasyonunun zamanlaması ve icra tarzı konusunda söylenecek şeyler vardır: Bütün dünya daha fazla korumaya yönelirken ve biz Avrupa Ekonomik Topluluğu'na (AET) tam üye olmak isterken, ithalatın bütün ülkelere aynı derecede açık hale getirilmesi taktik yanlışlıktır. Gerekli olan, korumanın bilimsel ve rasyonel olarak bir plan dahilinde yapılmasıdır. Eski endüstrileri koruma şemsiyesi dışına çıkarırken, yeni endüstrileri sistemli bir şekilde koruma devam etmek gerekirdi.

Son 30 yılda sadece ithal ikamesine dayalı endüstrileşme nasıl yanlış idiye, sadece ihracata dayalı bir ekonomi de Türkiye için yanlıştır. Bir kere söz konusu ithal ikame endüstrileri vaktinde kurulmuş ve korunmuş olmasalardı, Türkiye bugün sanayi malı ihraç edemez ve ihracattaki büyük sıçrama gerçekleşemezdi. İç piyasaya satarak olgunlaşan (yaparak öğrenme süreci sonunda maliyetleri düşürüp kaliteyi yükselten bir endüstri, zamanı gelince rahatça ihracat endüstrisi olabilir. Doğrudan ihraç endüstrisi kurmak, Türkiye düzeyinde teknolojiye sahip bir ülke için çok zordur (tabii kaynakları işleyen endüstriler veya yabancı sermayenin Türkiye'ye yatırıma istekli olması halleri hariç). Bugün Türkiye'nin yeni sanayilerin kurulmasını sağlamak için belli sektörlerde koruma politikası (belli süreler için) uygulaması şarttır.

Devletçilik

Bugün moda olan liberalleşme ve özelleştirme süreci içinde, Türkiye devletin iktisadi kalkınmada öncülüğünden ve KİT'lerin rolünden vazge-

çerse, stratejik temel bir hata yapmış olacaktır. Ancak piyasa ekonomisi içinde serbest rekabet kuralları altında çalışan (tekel olmayan veya oligopol piyasasında bulunmayan) KİT'lerin satışı, elde edilecek hâsılâtın yeni üretken KİT yatırımlarına tahsisi kaydıyla yararlı bir metoddur. Bu KİT'lerin Türkiye'de kuruluş felsefesine uygundur (özel sektörün yapmadığı veya yapamayacağı işlerin devlet tarafından yapılması), ayrıca kalkınma için yeni kaynaklar (tasarrufların seferber ve sanayie kanalize edilmesi) ve yeni endüstriler yaratılması demektir.

Buna karşılık gelişme yolundaki bir ülkede ekonomik kalkınma işi sadece özel sektör ve yabancı sermayeye bırakılırsa, gelişme çok yavaşlar. Salt liberalizm yoluyla kalkınmış bir ülke yok sayılabilir. Sanayi devrimi sırasında Avrupa ülkeleri kendi sömürgelerindeki (diğer ülkelere kapalı) pazarlardan çok yararlanmışlar, ayrıca sanayilerini gümrüklerle korumuşlardır. İngiltere bile o sıralar idaresi altındaki Hindistan'ın tekstil konusunda rakip üretici yerine iyi bir pazar olmasını, fiyat mekanizmasının işleyişine müdahale ederek sağlamıştır.

Türkiye bugünkü sanayileşme düzeyine, devletin ekonomide öncülüğü, koruma politikaları ve KİT'ler sayesinde gelmiştir. Batılılaşma ve ekonomik kalkınma işine 1830'larda başlayan Osmanlı İmparatorluğu, bunu yabancı sermaye, özel sektör, büyük dış borçlanma (tasarruflara önem vermeden) ve açık ekonomi ortamında (kapitülasyonlar nedeniyle gümrük vergileri koyamadan) yapmak istemiştir. Kalkınma işine 1860'larda Batı'ya zoraki açılmadan sonra baş-

layan Japon İmparatorluğu, bu işi dışarıya çok sayıda öğrenci göndererek, devlet öncülüğünde ve kamu sektörü yaratarak, korumacı politikalar altında, iç kaynaklara ve tasarrufa önem vererek yapmıştır. Her iki imparatorluğun aldığı sonuç ortadadır.

Türkiye'nin ekonomisini tamamen liberalleştirip, altyapısını tamamladıktan ve KİT'lerini satıp özelleştirdikten sonra, yabancı sermayenin Türkiye'ye akın edip kısa sürede piyasa kuralları içinde Türkiye'yi gelişmiş ülkeler düzeyine çıkarmalarını beklemek hayaldir. Ayrıca tamamen korumasız bir iç pazar bazı yabancı sermaye için çekiciliğini de kaybeder.

Bugün ekonomik performansları bütün dünyada gıpta edilen Uzakdoğu ülkelerinde (Japonya, Kore, Taiwan) devlet ve kamu sektörü ekonomide kritik rol oynamıştır. Gelişmiş ülkelerin hemen tümünün, gelişmekte olan ülkelerin ihracatına karşı kendi ekonomilerini nasıl korudukları düşünülürse, sanayileşme ve ekonomik kalkınmanın kendiliğinden olmadığı, akıllı politika ve stratejilerle daima desteklendiği ortaya çıkar.

Özelleştirme bugün modadır. Türkiye'nin bu sefer modanın iyi (yakışan) yönlerini alıp, bundan yararlanmasını dileyelim.

Türkiye'de KİT'ler, politik müdahaleler (fiyat, istihdam, satınalma gibi konulara) ve bürokrasinin bir parçası gibi çalışmalarını nedenleriyle, kârsız, verimsiz ve müsrif olmuşlardır. Bu Türkiye örneğine karşın, İtalya ve Fransa'da kârlı-verimli çalışan KİT örnekleri vardır. Sağlıklı bir KİT, kaynakları ve teknolojik birikimi sayesinde kalkınmada öncülük yapar

bilir. Ayrıca bazı yabancı sermaye bir KİT'le ortaklığı tercih edebilir.

Ancak iyi bir biçimde kurulmuş, kârlı çalışan KİT'lerin özelleştirilmeleri; (i) müteakip kalkınma için kaynak sağlama ve (ii) özel tasarrufları sermaye piyasasına çekmek yönünden yararlıdır. Yalnız KİT'in bulunduğu piyasada rekabet ve fiyat istikrarı sağlama rolünü unutmamak gerekir. Bugün sanayi yapı pek çok sektörde oligopolize yakındır ve fiyatlar serbestçe değil, satıcıların anlaşması vb. biçimlerde oluşmaktadır. Böyle bir sektörde çalışan KİT piyasayı düzenleme görevini de yüklenmiştir. Söz konusu KİT bu işi devletten aldığı sübvansiyonla yürütmediği sürece, bu rekabet yararlıdır. Nitekim, 1970'lerin başında ilâç fiyatlarının yeniden tespiti konusunda çalışmalar yaparken, Sağlık Bakanlığı'na, oligopol ilâç piyasasını fiyat tespiti ile düzenleme yerine, burada piyasa şartları içinde çalışacak bir KİT kurup, bunun yapacağı fiyat rekabeti yoluyla getirilecek uzun vadeli çözümün yeğ tutulması gerektiğine işaret etmiştik. Oligopol piyasalarda çalışan KİT'ler için bir çözüm, devletin kontrol edici hisseyi elinde tutmaya devam etmesidir.

Ancak, özelleştirme ve şirket kurtarma operasyonları sonucu, KİT sektörü kârsız-verimsiz çalışan işletmeler topluluğundan ibaret kalacaktır. Özelleştirme amacının KİT sektörünü kârlı-verimli çalışır hale getirmek olmasına karşılık, bunun tam tersi olacaktır. Bunun sonucunda KİT sektörü yeniden büyük finansman açıkları vermeye başlayacaktır.

Bu itibarla geniş halk kesimlerini sermaye piyasası kanalıyla modern sektöre ortak etmek amacıyla, kârlı-verimli KİT'lerin bir kısım hisseleri

özelleştirmede kullanılabilirse de; Türkiye açısından asıl özelleştirme, kârsız-verimsiz çalışan KİT'lere özel sektör ve yabancı sermayenin iştiraki suretiyle bunların düzeltilmeleridir.

Dışa Açılma ve İşsiz Ordusu

Dışa açılmanın ve AET'ye girebilmenin önkoşulu içerde fiyat istikrarıdır. Enflasyon yüzdesi sürekli % 3-5'i aşan ülkelerin paraları konvertibl olamaz ve dış dünya ile sağlıklı ilişki kurulamaz.

Türkiye'de devamlı devalüasyona rağmen iç fiyatlar dünya fiyatlarının üstündedir. İhracatın ancak prim ve vergi iadeleri ile yapılabilir olması, bu durumun bir kanıtıdır. Türkiye'de mal fiyatları dünya seviyesinin üstünde iken, emek gelirleri, bazı ücret ve tarifeler son derecede düşüktür.

Büyük işsiz sayısı olduğu sürece düz işçiye ödenen düşük ücretin ekonomik mantığı vardır. Ancak Türkiye'de kalifiye işçiye, teknisyene, vb. ne ödenen ücret düzeyinin de çok yetersiz olması, bu elemanların devamlı yurt dışına kaçışına ve pekçok alanda beceri ve teknoloji birikiminin devamlı çağdışı kalmasına yol açmaktadır.

Öte yandan Türkiye'de büyük sayıda kalifiye olmayan açık ve gizli işsiz olması ve bu işsiz ordusunun devamlı olarak Batı ülkelerine girmeye çalışması, Türkiye'nin dış itibarını ve AET ilişkilerini olumsuz etkileyen bir faktördür. Yurt içindeki gelirlerin düşüklüğü, gizli işsiz sayısını ve dışarıya akını arttıran bir husustur. Örneğin yarı kalifiye işçi ücreti 200 dolar yerine 400 dolar olsa, dışarıda çalışmak isteyen sayısı azalacaktır. Aynı biçimde kırsal alanlardan şehirlere ve yurt dışına artarak devam eden göçü frenleyecek olan, tarımsal ve

yöresel kalkınma projelerine ağırlık verilmesi ve çok bozulmuş olan gelir dağılımının düzeltilmesidir. Gelir dağılımı konusundaki ilk adım da enflasyonun durdurulması olmalıdır.

Ücret ve maaşlarda sağlanacak reel artışlar, dışa açılma ve ihracatı olumsuz etkilemeyecektir; çünkü Türk maliyetleri içinde emeğin payı bugün düşüktür.

Türkiye şehirlere ve yurt dışına kaçış şeklindeki büyük göçü durdurmak için elinden gelenleri yapacağı sürece AET ortaklığı bir hayal olacaktır.

Öte yandan kalkınmanın nasıl amacı insansa, onun ana aracı da insandır. Sermaye ve doğal kaynaklar yönünden zengin, ama kalkınmamış ülkeler vardır. Teknolojik düzey ve birikimi, fertlerin bilgi ve tecrübeleri sağlar. Kalkınmanın sihirli formülü ise aktif nüfusun beceri ve teknolojisi ile dinamizmidir. Gelir dağılımının düzeltilmesi bu yönden de gereklidir.

ES Yayınları sunar :

Prof. Dr. Unal TEKİNALP

SERMAYE PİYASASI HUKUKUNUN ESASLARI

Bilim ve İş çevrelerinin beklediği yapıt.

Fiyatı (KDV'li): 1000.- TL

İsteme Adresi :

Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş.

Binbirdirek, Suterazisi Sokak No. 6/2

Sultanahmet-İstanbul

Telafon : 526 34 11

Not : Ötelili postalamla yapılmaz. PTT ile yollanmasını isteyenlerin, kitap bedeline 400.- TL taahhütlü pul tutarını ekleyerek benden havale çıkarılmaları gerekmektedir.

Sermaye Piyasası

Doç. Dr.
M. ŞÜKRÜ TEKBAŞ

GECEN yılın Ağustos ayından itibaren düşme eğilimine girmiş olan hisse senedi fiyatları, Kasım ve Aralık aylarında en düşük düzeyine ulaşip Aralık'ta bazı dalgalanmalardan sonra, yeni yıl ile birlikte önemli artışlar göstermiştir. Bu gelişmelerle Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi Endeksi Ocak ayında 509.43 artarak 1711.69 puana (*) yükselmiştir.

Hisse senedi fiyatlarında ortaya çıkan bu artışın nedenleri arasında, şirketlerin faaliyet dönemlerinin kapanarak yıllık kârlarının, dağıtacakları kârpaylarının ve daha önemlisi gerçekleştirecekleri sermaye artışları konularındaki belirsizliklerin azalması önemli bir yere sahip bulunmaktadır. Türkiye'de hisse senedi fiyatlarını etkileyen faktörlerin başında yer alan bedelli ve özellikle bedelsiz sermaye artırımlarının bu yıl yoğun olması, artırıma gidecek şirket hisselerinin prim yapmalarına neden olmuştur. İkinci olarak, yatırımcıların özelleştirme konusundaki görüşleri zamanla değişime uğramıştır. Özelleştirmeye, Teletaş ile başlanacak olması, özelleştirme işleminin kamu kuruluşlarına ait hisse senetlerinin tümünün Borsa'ya kamyonla boşaltılır gibi getirilecek olmaması ve bu hisselerin satışının Borsa dışında gerçekleştirilmesi, özelleştirme konusundaki endişeleri ortadan kaldırmıştır. Bu kuşkunun veya özelleştirme ile ilgili belirsizlik bulutlarının yavaş yavaş yok olması, kamunun pay sahibi olduğu Arçelik, Bolu Çimento, Çukurova Elektrik, Çelik Halat, Kepez, Ereğli Demir Çelik gibi kuruluşlara ait hiseslerin de prim yapmasına yol açmıştır.

Ocak ayında Borsa'da esen bahar havası Dergi Endeksi'nin % 42.4 oranında artış göstermesine neden olmuştur. 40 hisseden dördü hariç, 36'sının fiyatları değişik oranlarda artmıştır. Fiyatı gerileyenler Aymar, Koruma Tarım, Makine Takım ve Polilen'dir. Fiyatı artanlar arasında % 104.3 ile Akçimento, % 77.8 ile Cimsa, % 59.7 ile Çukurova Elektrik, % 52.2 ile Bağfaş, % 48.7 ile Good Year ve Olmuşa, % 45.7 ile Döktaş, % 41.7 ile İzocam yer almışlardır.

Bu fiyat artışları ile Endeks 1987 yılı Temmuz sonu düzeyine gelmiş olup, hâlâ Ağustos düzeyinin gerisindedir. Fiyat artışlarının henüz yılbaşında bu ölçüde artış göstermiş olması ve sermaye artışlarının Şubat ve Mart aylarında kesinlik kazanması ile, fiyatlarda yükselişlerin önümüzdeki günlerde de devam etmesi ve Endeks'in Ağustos düzeyine yeniden ulaşması mümkün olabilecektir.

(*) 22 Ocak 1988 tarihi itibarıyla.

1987 Yılı Hisse Senedi İşlemleri

• İşlem Hacmi (TL) :

1987 yılında İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda 105.4 milyar TL'lik hisse senedi işlemi gerçekleşmiş olup, bunun % 94.3 oranındaki kısmı ilk 50 hissenin işlem gördüğü, birinci pazar adlı bölümde; % 3.8 oranındaki kısmı Borsa'ya kote edilmiş, ancak ilk 50 hisse dışındaki hisselerin yer aldığı ikinci pazarda ve geri kalan % 1.9 oranındaki kısım da kot dışı pazarda gerçekleşmiştir.

Bütün hisse senetleri içinde en çok işlem hacmine 7805 milyon TL ile Kordsa sahip olmuş, bu hisseyi 7559 milyon TL ile Çukurova Elektrik, 6186 milyon TL ile

TABLO I
1987 Yılı Hisse Senedi İşlem Hacmi (1.000 TL)

Birinci Pazar		Makina Takım		Maksan	
Akçimento	4.568.675	Mensucat Santral	469.851	Mardin Çimento	42.910
Anadolu Cam	1.144.974	Metaş	1.522.607	Maret	745.740
Arcelik	1.806.331	Nasaş	1.281.032	Pega Gaz	225
Aymar	78.825	Olmuksa	1.607.046	Peg Profilo	15.602
Bağfaş	6.186.385	Otosan	1.552.276	Pınar Et	395.560
Bolu Çimento	722.077	Pimaş	108.925	Pınar Konserve	6.829
Çelik Halat	3.223.969	Pınar Süt	917.884	Pınar Un	59.491
Çimentaş	187.145	Polylen	86.388	Plastifay	880
Çimsa	3.746.701	Rabak	5.138.691	Profilo Holding	270
Çukurova Elektrik	7.558.912	Sarkuysan	2.682.714	Santral Holding	5.498
Denizli Cam	96.039	Sifaş	341.690	Sunta	150
Doğusan	29.697	T. Demir Döküm	4.539.980	Tek Tarım	2.645
Döktaş	1.553.114	T. İş Bankası	1.961.612	Tezsan	9.076
Eczacıbaşı Yatırım	472.153	T. Siemens	1.018.576	Tarnstürk Holding	11.616
Ege Biracılık	1.041.784	T. Şişe Cam	1.942.029	T.S.K.B.	45
Ege Gübre	857.603	Yasaş	977.695	Türkmen Kadife	70.424
Enka Holding	106.258	TOPLAM	99.357.538	Vakıflar	150
Ereğli Dem. Çelik	2.644.504	İkinci Pazar		Yapı Kredi	38.747
Good-Year	2.408.326	Akbank	148.465	Yibitaş	1.047.368
Gübre Fabrikaları	1.486.930	Aksa	105	TOPLAM	3.972.851
Güney Biracılık	463.020	Altaş	9.069	Kot Dışı Pazar	
Hektaş	437.864	Bakırsan	400	Akal Tekstil	1.250
İzmir Dem. Çelik	1.488.789	Başkent Çimento	500	Aslan Çimento	83.470
İzocam	1.468.101	Batı Anad. Çimento	173.400	Dost Eğitim	250.795
Kartonsan	4.520.346	Boyner	150	Dost Kültürel	212.298
Kav	781.053	Çanakkale Çimento	1.686	Fürsan	60.074
Kepez	1.493.155	Çeşme Altinyunus	26.746	Gelişim Yayınları	2.256
Koç Holding	4.230.611	Demaş	50.970	Marmaris A.Yunus	1.373.679
Koç Yatırım	2.309.390	Deva Holding	315.904	Pega Petrol	395
Kordsa	7.805.021	Dokusan	348.614	Pınar Su	61.275
Koruma Tarım	5.116.563	Ege Mosan	310	TOPLAM	2.045.492
Köytaş	55.123	Erciyas Bira	7.472		
Lassa	2.849.365	Gorbon Işıl	430.660		

Bağfaş, 5138 milyon TL ile Rabak, 5117 milyon TL ile Koruma Tarım, 4569 milyon TL ile Akçimento, 4540 milyon TL ile T. Demir Döküm ve 4520 milyon TL ile Kartonsan izlemişlerdir (Tablo I).

• İşlem Miktarı (Adet) :

1987 yılında İMKB'nda 14732 bin adet hisse senedi işlem görmüştür. Bu işlemlerin % 84.5'i olan 12450 bin hisse birinci pazarda, % 8.5'i olan 1246 bin hisse ikinci pazarda ve % 7.0'ı olan 1305 bin hisse kot dışı pazarda gerçekleşmiştir.

TABLE II

1987 Yılında Hisse Senedi İşlem Miktarları ve İşlem Görme Oranı

Hisse Senedi	İşlem Görme Oranı (%)	İşlem Miktarı	Hisse Senedi	İşlem Görme Oranı (%)	İşlem Miktarı
Akçimento	5,36	112.611	Köytaş	2,12	16.930
Anadolu Cam	2,98	208.587	Lassa	1,27	137.001
Arçelik	1,27	177.505	Makina Takım	5,89	88.295
Aymar	,73	14.626	Mensucat Santral	,43	28.365
Bağfaş	11,50	459.960	Metaş	6,75	585.050
Bolu Çimento	2,95	44.299	Nasaş	4,70	282.172
Çelik Halat	8,72	235.385	Olmuxsa	1,94	97.161
Çimentaş	,30	6.052	Otosan	1,45	322.925
Çimsa	3,20	92.133	Pınar Süt	8,08	290.887
Çukurova Elektrik	2,95	309.453	Pimaş	1,05	26.303
Denizli Cam	2,19	36.535	Polylen	,44	19.580
Doğusan	,32	7.425	Rabak	17,08	1.024.684
Döktaş	4,19	88.020	Sarkuysan	8,90	302.614
Eczacıbaşı Yatırım	10,49	125.919	Sifaş	1,10	25.765
Ege Biracılık	7,35	308.740	T. Demir Döküm	5,15	417.012
Ege Gübre	3,93	94.387	T. İş Bankası (A)	,34	3.352
Enka Holding	,82	24.500	T. İş Bankası (B)	1,17	350.170
Ereğli Demir Çelik	1,94	744.982	T. İş Bankası (C)		
Good-Year	2,46	48.051	(% 100)	—	8.280
Gübre Fabrikaları	7,09	347.253	T. İş Bankası (C)		
Güney Bira	4,51	189.589	(% 25) (BDZ)	,21	8.480
Hektaş	4,06	109.674	T. İş Bankası (C)		
İzmir Demir Çelik	3,27	584.997	(% 25) (BDL)	,69	225.300
İzocam	4,17	110.494	T. Siemens	,74	25.980
Kartonsan	6,99	594.317	T. Şişe Cam	1,86	602.342
Kav	1,94	14.554	Yasaş	19,34	348.175
Kepez Elektrik	2,18	70.480	Toplam		12.450.137
Koç Holding	1,86	371.173	İkinci Pazar		1.246.111
Koç Yatırım	5,72	314.856	Kot Dışı Pazar		1.035.326
Kordsa	4,75	445.540	Genel Toplam		14.731.574
Koruma Tarım	35,09	921.217			

En yoğun işlemler sıralamasında 1025 bin hisse ile Rabak ilk sırayı alırken, bunu 921 bin hisse ile Koruma Tarım, 744 bin hisse ile Ereğli Demir Çelik, 602 bin hisse ile T. Şişe Cam, 594 bin hisse ile Kartonsan, 585 bin hisse ile Metaş ve İzmir Demir Çelik izlemişlerdir (Tablo II).

İşlem gören hisse senedi sayısının ödenmiş sermayeye oranlanması ile bulunan işlem görme oranı birinci pazardaki hisseler için % 3.23 olarak ortaya çıkmıştır. Geçen yıl bu oran % 1.1 olarak gerçekleşmişti.

İşlem görme oranına göre yapılan sıralamada ise % 35.09 ile Koruma Tarım, % 19.34 ile Yasaş, % 17.08 ile Rabak, % 10.49 ile Eczacıbaşı Yatırım, % 8.90 ile Sarkuysan, % 8.72 ile Çelik Halat, % 8.08 ile Pınar Süt, % 7.35 ile Ege Biracılık ve % 7.09 ile Gübre Fabrikaları ilk sıralarda yer almışlardır (Tablo II).

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi Hisse Senedi Fiyat İndeksi (Ocak 1974 = 100)

AYLAR	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988
Ocak	101.76	87.04	94.18	135.51	243.11	202.78	297.38	493.05	1711.69
Şubat	105.08	90.24	94.60	157.44	243.73	207.73	325.71	658.37	
Mart	110.80	91.76	97.99	165.21	249.65	214.77	316.36	619.21	
Nisan	104.31	90.37	101.49	152.04	235.43	207.07	305.68	613.09	
Mayıs	101.63	91.66	102.60	156.08	227.24	209.20	304.85	833.51	
Haziran	101.90	91.83	106.38	176.25	220.66	210.89	306.66	1050.91	
Temmuz	98.18	97.63	106.22	176.40	207.07	213.75	323.22	1709.16	
Ağustos	95.18	98.53	113.08	186.42	204.24	218.60	360.80	2290.94	
Eylül	89.12	97.89	112.47	199.71	198.36	226.70	394.62	2015.20	
Ekim	94.21	97.35	115.27	212.63	200.20	238.27	384.48	1548.75	
Kasım	94.51	100.27	132.45	217.12	200.44	258.90	406.68	1374.18	
Aralık	94.64	94.18	133.33	242.03	202.10	261.35	438.99	1202.26	

◆ Dünyada başarı kazanmanın iki yolu vardır: Kendi aklından faydalanmak, başkalarının akıl-sızlığından faydalanmak.

La Bruyère

◆ Haksızlığı ararken lamba gerekmez.

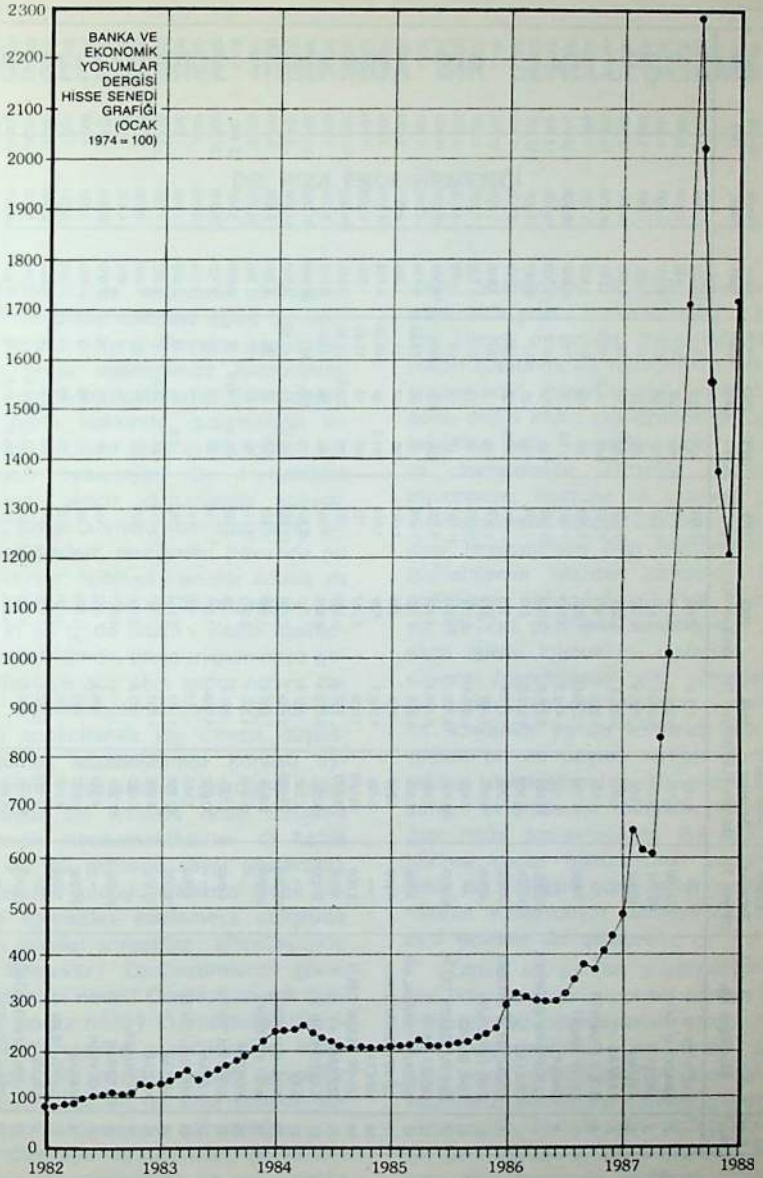
Socrates

◆ Her denemeden büyük dersler alınsaydı, sokaktaki kaldırım taşları en akıllıdan daha bilgili olurdu.

George Bernard Shaw

◆ Cömertlik çok vermekle değil, zamanında vermekle ölçülür.

La Bruyère

Sıra No.	Kuruluşun Adı	Kayıtlı Sermaye (Milyon TL)	Çıkarılmış (Ödenmiş) Sermaye (Milyon TL)	Takvim Yılı Kârı			Dağıtılan Kâr Payı (%)			Piyasa Fiyatı (TL)			
				1984	1985	1986	1984	1985	1986	Ocak 1987	Kasım 1987	Aralık 1987	Ocak 1988
				(Milyon TL)	(Milyon TL)	(Milyon TL)	(Net)	(Net)	(Net)				
1	AKÇİMENTO	—	3 150	533.8	2 590	3 784	50	180	235	33 000	22 500	23 000	47 000
2	ANADOLU CAM	20 000	7 700	1 008.5	1 243	2 549	50	29	30	1 600	6 500	5 050	6 500
3	ARCELİK	40 000	16 000	4 440.3	9 467	16 131	40	53	63	4 000	10 000	8 300	11 000
4	AYMAR	5 000	2 000	746.9	1 045	518	95	27	12	1 550	5 550	5 550	5 000
5	BAGFAŞ	—	4 000	3 505.5	5 587	7 005	60	50	55	5 395	16 500	13 800	21 000
6	BOLU ÇİMENTO	—	1 500	1 290	2 121	4 553	541	56,81	119,76	7 850	18 000	13 500	20 500
7	ÇELİK HALAT	5 400	2 700	1 770.4	1 857	3 729	60	100	60	5 500	11 700	9 200	11 000
8	ÇİMSA	—	4 320	423.3	3 077	7 791	17,2	76	175	18 650	18 500	18 000	32 000
9	ÇUKUROVA ELEKTRİK	15 000	15 000	3 326.6	17 392	32 189	130	150	100	15 750	15 700	14 400	23 000
10	DOKTAŞ	6 000	3 000	1 335.2	511	2 224	40	25	50	3 940	14 500	15 100	22 000
11	ECZACIBAŞI YATIRIM	3 000	1 200	275.4	378	421	32,5	30	30	1 340	5 100	3 700	5 600
12	EGE BİRACILIK	4 200	4 200	1 059	227	1 560	30	4	20	1 410	3 400	2 750	3 100
13	EGE GÜBRE	—	2 400	1 231.5	2 113	2 603	—	71	60	5 700	7 200	6 000	7 850
14	EREĞLİ DEMİR ÇELİK	40 000	38 400	15 320	26 531	41 097	11	16	23	1 190	3 675	3 700	5 000
15	GOOD YEAR	—	4 885	2 421.4	3 619	3 108	250	820	200	26 000	25 000	19 500	29 000
16	GÜBRE FABRİKALARI	4 900	4 900	1 970	1 720	1 048	70	65	43,35	2 440	4 800	3 800	4 000
17	GÜNEY BİRACILIK	4 200	4 200	604	185	1 041	30	4	11	1 365	2 925	2 450	2 800
18	HEKTAŞ	—	2 700	1 365.1	720	1 014	241,3	68	36,16	2 150	4 475	3 200	3 650
19	İZMİR DEMİR ÇELİK	25 000	20 000	1 083	2 247	1 774	242	42	15,95	1 350	2 500	2 100	2 050
20	İZOCAM	3 000	3 000	765.3	2 425	367	96	126,5	16,80	3 620	14 500	12 700	18 000
21	KARTONSAN	9 000	9 000	2 879.4	2 621	1 054	56	30	17,91	3 175	6 500	5 750	6 200
22	KAV	—	1 200	507.4	787	4 221	110	170	300	26 300	70 000	23 500	30 000
23	KOC HOLDİNG	100 000	25 000	3 645	7 437	10 696	42,5	38	45,60	3 950	11 500	9 400	12 000
24	KOC YATIRIM	20 000	6 000	807.2	1 559	2 622	56	39	39	2 350	6 550	5 700	7 150
25	KORDSA	—	11 250	4 340.7	6 973	11 116	50	67	110	12 105	16 000	14 400	20 300
26	KORUMA TARIM	6 000	3 375	922.5	69	2 169	32,5	1,08	30	2 680	5 500	5 450	5 100
27	LASSA	—	10 800	4 496	7 355	11 236	20	25	32	2 700	19 500	20 500	26 500
28	MAKİNA TAKİM	3 000	1 500	11.4	100	101	—	—	—	1 775	3 500	3 500	1 900
29	METAŞ	15 000	12 000	1 087	2 644	352	3,2	—	—	575	1 700	1 600	1 750
30	NASAŞ	10 000	6 000	1 294	1 131	1 218	25	13,5	15	1 380	4 000	3 750	3 900
31	OLMUKSA	—	5 000	983.9	2 500	2 625	90	41	22	3 800	18 000	15 800	23 500
32	OTOSAN	40 000	27 331	—	zarar	—	—	—	—	975	4 875	3 875	5 000
33	POLYLEN	—	4 500	636.2	516	330	40	50	25	14 000	10 000	4 175	3 700
34	RABAK	25 000	6 000	873	1 633	1 802	30	40	43	1 850	5 950	5 000	6 050
35	SARKUYSAN	5 000	4 200	286	2 134	3 132	20	45	60	4 300	8 250	7 000	8 750
36	SIFAŞ	—	3 120	1 192.1	1 609	—	85	130	8	8 800	6 500	10 000	10 000
37	TÜRK DEMİR DÖKÜM	15 000	10 000	869.8	4 086	11 801	13,5	37,5	80	3 195	9 700	8 500	10 400
38	TÜRK SIEMENS	—	3 500	—	3 545	5 728	105,5	120,5	106	9 500	38 000	36 000	44 000
39	TÜRKİYE İŞ BANKASI	—	30 000	23 559	32 270	35 207	31,62	34,5	34,60	3 650	3 975	3 000	3 450
40	TÜRKİYE ŞİŞE VE CAM	50 000	43 050	2 096,6	1 902	3 507	12,5	9	10	1 570	3 075	2 800	3 200

ÖZELLEŞTİRME HAKKINDA BİR GENELLEŞTİRME

DR. RIZA ERDEĞİRMENCI

TÜRKİYE'de ekonomik konuların ele alınışı oldukça ilginç bir benzerlik arz ediyor. Genelde işe konunun proje aşamasında kamuoyuna sunulmasıyla başlanıyor. Daha sonra bu proje hakkında, gazetelerde insanlar bıkıran uzun tartışmaların yapılması bekleniyor. Bu tartışmalar bıkırtıcı olmak durumunda kalıyor, zira kimse konuyu tam anlamıyla bilemediğinden, mecburen havanda su dövülüyor. Nihayet insanlar bıkmaya ya da «Aman canım ne olursa olsun, yeter ki şu iş de bitsin.» deme aşamasına geldiğinde, proje uygulamaya geçiriliyor ve göz açıp kapayıncaya kadar da sonuçlandırılıyor. Şimdi bu yazı kapsamında ele almayı düşündüğümüz «özelleştirme» konusu uygulanma aşamasına gelmiştir, yani insanlar bu konuda artık tartışma duymak istememektedirler. O halde biz de, bu gerçeğe saygı göstererek yazımızda konuyu çıkmaza itmek yerine «genelde» irdelemeye çalışarak bazı sorular soracağız: «Özelleştirme ne demektir? Özelleştirmenin görünür amacı nedir? Özelleştirmenin gerçek amacı nedir? Özelleştirme programı Türkiye'de uygulanmaya hazır mıdır?» Bu soruları bazen cevaplar getirerek, bazen de yeni sorular yönelterek irdelemeye çalışacağız.

Özelleştirme politikası, genel anlamda ele alındığında, üç ayrı boyutu

içerir. Bunlardan birincisi ülke ekonomisinde pazar mekanizmalarını hâkim kılmak amacıyla, düzenleyici kuralları azaltmak ve rekabeti ön plana çıkarmaktır. İkinci önemli konu, bugüne değin kamu sektöründe gerçekleştirilen bazı hizmetleri özel sektöre devretmektir. Örneğin çöplerin toplanması, hastane ve okullara yemek verilmesi, kamu binalarının-parkların temizlenmesi özel sektöre devredilebilecek işlerden birkaçıdır. Bu politikanın üçüncü boyutu ise, kamuya ait bazı aktiflerin satılmasıdır. Bu satış işlemi lojmanları, dinlenme tesislerini içerebileceği gibi, şirketlerin bir kısmını ya da tamamını içerebilir. Uzmanlar ya da konunun teorisyenleri bu üç boyutu birden ele almadan özelleştirme politikasının başarıya ulaşmasının mümkün olmadığını ifade etmektedirler. Bu olguyu herkes kadar hükümetteki yetkililerimiz de bildiğine göre, iş birkaç fabrikanın satılmasıyla bitmeyecek, bunun devamı da gelecektir.

Olaya bu açıdan yaklaşıldığında kişi ister istemez ikinci bir soruya takılıyor: «Bu operasyonun amacı nedir?» Operasyonun ana amacı, çeşitli yayın organlarından izlediğimiz kadarıyla, sermayeyi tabana yayarak ekonomide demokrasiyi yerleştirmektir. Çok ilginçtir ki bu demokrasi dalgası aynı zamanda İngiltere, Fransa

ve Türkiye'yi sarmıştır. Ancak diğer iki ülkede olaya yaklaşım oldukça farklıdır.

«70'li yıllara kadar ekonomik büyümenin sonsuz olduğuna inanıyorduk. Dolayısıyla 1973 krizi geldiğinde ne yapacağımızı bilemedik ve tek çare olarak devletten yardım bekledik. Devlet de krizin durgunluk etkisini azaltmak için harcamalara ağırlık verdi, diğer yandan da ekonomik denetimi arttırdı. Kriz yıllarında sosyal-demokrat iktidarların başta olması, bu süreci daha da hızlandırdı. Ancak 80'li yıllara geldiğimizde, bu politikaların yarattığı bütçe açığı ve borçlanma sorunları halledilemez boyutlara ulaştı ve enflasyonu da kontrol dışı bıraktı. Şimdi biz, bu sorunları halledebilmek için devletin ekonomideki ağırlığını azaltmak istiyoruz. Bunun için de özelleştirme programını ele aldık.» Bu sözleri söyleyen Fransa'nın süper Maliye Bakanı (kendisine bağlı alt bakanlıklar vardır) E. Balladur'dur ve kendisi pek demokrasiden bahsetmemektedir⁽¹⁾.

«Özelleştirme Muhafazakâr Hükümet'in programında ta başından beri yer alan bir konuydu. Ancak Thatcher bunu, bütçe açıklarını kısmanın pek kolay olmayacağını anladığı bir dönemde uygulamaya koydu. Uygulamanın 1986 yılından itibaren hızlanması ise ekonomik etkinlik arayışından çok, Kuzey Denizi petrol gelirlerinin azalmasından kaynaklan-

maktadır.» Bu sözleri söyleyen de İngiliz ekonomi uzmanlarından Santini'dir⁽²⁾.

Gelişmiş ülkeler üzerine görüşler böyle olurken, az gelişmiş ülkelerde yeni yayılmaya başlayan özelleştirme konusunun yorumu da oldukça ilginçtir: «Bangladeş, Togo, Meksika, Singapur gibi değişik ülkeler; bir yandan Dünya Bankası, bir yandan da IMF'nin baskısı altında özelleştirme programını başlatmışlardır. Özellikle Dünya Bankası, verilen kredilerin sürekli zarar eden kamu kuruluşlarının çıkar edilmesinden şikâyet etmektedir. Nitekim Banka'nın yaptığı bir çalışma da, örneğin Türkiye'de kamu kuruluşu gelirlerinin % 5 artarken maliyetlerinin % 5 azalmasının ekonomiye GSMH'nin % 2'si kadar katkıda bulunacağını göstermiştir.»⁽³⁾.

Bu görüşlerin özetlenmesi, özelleştirme politikasının 80'li yıllarda süratle yaygınlaşmasının enflasyonist bütçe açıklarını en kısa yoldan halletme kaygusundan kaynaklandığını göstermektedir. O halde ana amaç, ekonomide demokrasiyi sağlamak değil, bütçe açıklarını kısmaaktır. Ancak, bunu yaparken ekonomik demokrasi de iyileştirilirse, bunun kimseye zarar vermeyeceği kesindir.

Genel çerçevesini ve amacını kabaca tanımladığımız özelleştirme politikasının, Türkiye'de uygulanması sırasında hangi noktalar özellikle dikkati çekmektedir? Başka bir ifadeyle bazı ciddi konular uygulama öncesi nasıl değerlendirilmiştir?

- Satılacak şirketlerin hisseleri öncelikle çalışanlara sunulacaktır. Böylece ekonomik demokrasi ve sermayenin tabana yayılması gerçekleştirilecektir. Acaba Türkiye'de kaç tane KİT çalışanın hisse senedine yatı-

(1) E. Balladur; «Pourquoi j'ai fait, ce que j'ai fait», Expansion, 9/22 Ekim 1987.

(2) J. J. Santini; «Les Denationalisations Britanniques», E&P, Ekim 1986.

(3) J. Ayles; «Privatization in Developing Countries», Lloyds Bank Review, Ocak 1987.

rilacak atıl tasarrufu vardır? Ayrıca böyle birkaç şanslı çalışan varsa, bunların hisse senedi gibi fiyatları iniş çıkışlara konu olan bir yatırım alanında, para kaybetmeyecekleri kim tarafından ve nasıl garanti edilecektir?

• Düşük fiyatla satışlara peyderpey başlanarak senetleri halka yaymak hedeflenmektedir. Ancak, fiyatların suni bir artışı sonrası halk hisselerini elden çıkarırsa, bunların bazı ellerde toplanması önlenilecek midir? Örneğin ucuz fiyatla borsaya sunulan ve 158.000 ayrı kişiye satılan British Acospace senetleri, bir yıldan kısa bir süre içinde 28.000 kişinin elinde toplanmıştır (2). Unutmayalım, özel sektörde tekelleşme yavaş ancak emin adımlarla olur.

• Her yerde olduğu gibi Türkiye'de de en körü, dolayısıyla «Hazine'ye gelir sağlayan» şirketler satılmaktadır. Elde kalacak olanlar ise en zararlı, belki de hiç satılamayacak tipte şirketler olacaktır. Bu takdirde Türk Hazinesi kamu şirket gelirlerini kaybedecek, buna karşın zararları yüklenmeye devam edecektir. Bu takdirde, devleti zarardan kurtaracak, yani en zararlı şirketleri de kâra geçirecek önlemler alınmış mıdır?

• Kamu şirketlerinin devredilmesinden sonra, özel sektörün verimliliği arttırmak amacıyla çalışan sayısını süratle azaltması sonucunda doğacak işsizleri yerleştirecek alanlar düşünülmüş müdür? Yoksa İngiltere'deki gibi pazar mekanizmalarının işletilmesi mi esas alınacaktır?

• Hisseleri eline alan halkın, bunları istediğinde alıp-satması mevcut borsamız içinde kolayca halledilebilecek midir? Bu satışları kolaylaştırmak isteyen hükümet, piyasaya

yüksek faizle bono ve tahvil sunmaktan vazgeçebilecek midir?

• Enflasyonla kârlılığını koruyan KİT'ler yine aynı yoldan mı yürüyecektir, yoksa bunların özelleştirme sonrası uygulanacak yapısal reformları hazır mıdır? Ne de olsa her şirketin satışından elde edilen gelirler, o şirketin bünyesinde yapılacak harcamalara aktarılacaktır.

• Bugüne kadar Doğu'daki yatırımları KİT'ler aracılığıyla gerçekleştiren hükümet bundan sonra ülke satışında dengeli sanayileşme ilkesini nasıl sağlayacaktır?

İşte bizlerin aklına takılıp da cevabını bulamadığımız sorulardan birkaçı... Ancak, listesini uzatabileceğimiz tüm bu cevapsız sorulara karşın özelleştirme programı, Başbakanlık Toplu Konut Fonu Başkanlığı'nın denetiminde Petkim ve Sümerbank'ın satışlarıyla başlayacaktır. Satışların başlamasından sonra, ne olacağı ve olayların nasıl gelişeceği pek bilinmemekle beraber, Türkiye'de planlı ekonominin yerini liberal pazar ekonomisine geri dönülmez bir biçime bırakacağı kesin gözükmektedir.

◆Kötülükten kaçmayan bilgin, ışık tutan bir kördür. Doğru yolu gösterir, kendisi göremez.

Sadi

◆Bir gerçeğin gerçek olduğunu kabul ettirmek için o kadar çok yalan söylüyoruz ki, gerçeğin kendisi de yalan oluveriyor.

Laurent Jean

AYIN EKONOMİK OLAYLARI

DR. YILDIRIM KILKIŞ

Beklentiler Dönemi ve Olayların Genel Görünümü

1987 sonlarında yürürlüğe konan yüksek oranlı zamlardan sonra ekonomiyi ilgilendiren bir grup tedbirlerin gelmesi beklenmekteydi. Bu beklentilerin büyük bir kısmı, vergi operasyonu şeklinde 1 Ocak 1988'den itibaren gerçekleşmiştir. Mevcut vergilerin ve harçların miktar, oran veya kademelerinde yapılacak bu değişikliklere rağmen; piyasalarda ekonomiye ilişkin yeni kararların alınacağı beklentisi, Ocak ayında da devam etmiştir. Bunun bir nedeni, son yıllarda Türkiye'de her yeni kurulan hükümetin, öncelikle ekonomiye ilişkin yeni istikrar tedbirleri ve bununla ilgili kararlar almasının âdet haline gelmiş olmasıdır. Alınacak kararların da kredi, dış ticaret, döviz gibi konularla ilgili olacağı bilinmektedir.

Dış ticaret rejimi Ocak ayının ikinci yarısında yayınlanmıştır. Ancak; dış borçların ulaştığı düzey, devletin iç borçlanmaları, enflasyonun yüksekliği, bankaların ithalat için döviz vermekte çekimser davranmaları gibi nedenler; Türk ve yabancı uzmanların büyüme hızının düşürülmesi için önerileri; hükümetin yeni göreve getirdiği ekonomi kurmaylarının görüşleri; yeni ekonomik tedbir paketleri beklentisini âdeta doğrulamaktadır.

Ekonomi yönetiminde yeni bir organizasyona gidildiği görülmektedir. Bu gelişme, kamu sektöründe Yüksek Planlama Kurulu'nun ekonomi yönetiminin merkezi durumuna getirilmesi ve Para Kredi Kurulu'nun kurulmasıyla iyice belirlenmiştir. Bu gelişmeye paralel olarak Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı Kurulu'nun görevleri de Yüksek Planlama Kurulu'na verilmiş bulunmaktadır.

Özel kesimde ise; gerek Başbakan Turgut Özal ile Devlet Bakanı Yusuf Bozkurt Özal'in söz ve davranışları, gerek Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Başkanı'nın ifadeleri; özel sektörün güçlü bir kuruluşu olan TUSİAD'ı zayıflatmaya yönelik bir gelişme göstermektedir. Boğaziçi Üniversitesi'nden iki öğretim üyesinin 1986 yılı verilerine dayanarak hazırladığı, Türkiye'nin dış borçlarına ilişkin tahmin ve analizleri içeren rapor vesile edilerek, hükümet mensupları raporu yayınlayan TUSİAD'ı sürekli eleştirmektedirler. Bu davranışların, ekonominin özel kesimdeki yönetiminde Oda ve Borsalara ağırlık kazandırma amacına yönelik olduğu anlaşılmaktadır. TUSİAD'ın sözü edilen raporunda başlıca şu noktalara değinilmektedir:

- Tasarruf eğilimi % 25'e çıkarılmalıdır.
- Sermaye/Hâsıla oranı % 5'e düşürülmelidir.
- İhracatın büyüme hızı korunmalı, ithalatınki ise % 6'yı aşmamalıdır.
- Turizm potansiyeli iyi değerlendirilmelidir.
- Yabancı sermaye ürkütülmemelidir.

Basında yer alan haberlerden öğrendiğimiz bu önerilerin Başbakan Özal'ı neden bu kadar rahatsız ettiği anlaşılacaktır. Çünkü bu görüşler ekonomi ile ilgili her akılcı yaklaşım sahibi tarafından benzer şekilde ifade edilmektedir. Nitekim 28 Ocak 1988 tarihinde İstanbul'da toplanan ve Londra Şirketler Grubu'nun bir yan kuruluşu olan «Business International»in 100 Türk firması arasında yaptığı anketin sonuçları da, yukarıda açıklanan önerilere yakın görüşleri içermektedir.

Sırası gelmişken bir noktaya değinmek istiyorum. Herhalde bu ülkede Türkiye'nin gerçekleri hakkında araştırma yapmak ve görüşler belirtmek yasak değildir. Bu tür çalışmaları özellikle üniversitelerde görevli bilim adamlarımızın yapmaları zorunludur. «Ülke ekonomisi ile ilgili araştırmaları yapmak, raporlar hazırlamak sadece OECD, IMF ve Dünya Bankası'nın işidir; Türk bilim adamları bu tür çalışmaları yapamaz, yapmamalıdır.» gibi bir görüşün kime ne yararı olur? Üstelik bazı hükümet üyeleri de bu zihniyeti benimsemiş görünmektedirler. «Türkiye'nin ekonomik gerçeklerini yabancılar yazarsa doğru, Türkler dile getirirse yanlıştır.» diyenlerin anlayışlarını üzüntü ile karşılıyorum. Ayrıca, ülkemizle ilgili bazı araştırmaları yapmayı üstlenmiş yabancı uzmanların, bu araştırmaları çoğu kez Türk uzmanlarına yaptırıp, işi verenlere kendi imzalarıyla sunmalarına tanık olmuş bir kişi olarak da hayretimi gizleyemiyorum.

Bilindiği gibi 1987 yılı, son 5 yılın en yüksek enflasyon oranı ile sona ermiştir. Hazine'ye göre % 59.2, DİE'ye göre % 48.6, İTO'ya göre ise % 48.4 olan 1987 yılı fiyat artışlarının; 1988 yılında da aynı hızla devam etmesinden endişe edilmektedir. Bankaların Merkez Bankası'na devredecekleri döviz oranının % 15'den % 25'e çıkarılması nedeniyle ithalatın pahalılaştırılması yanında, enerji fiyatlarının sürekli artırılması da, hemen bütün kesimlerde fiyatların tırmanmasına yol açacaktır.

Firmaların kısa vadeli finansman ihtiyaçlarının ortaya koyduğu önemli bir olay da, senet protestolarındaki artışın, 1987 yılında, geçmiş yıllara göre en yüksek düzeye çıkmış olmasıdır. DİE'ye göre 1987'nin ilk 10 ayı içinde protesto edilen senetlerin değeri 1 trilyon 157 milyar lirayı aşmıştır.

Ekonomimizin olumlu gelişmeler gösteren ihracat ve turizm gibi kesimlerinin yanında, olumsuz yanlarının da ortaya konulması gereklidir. Böylece hangi tedbirlerin hangi alanlarda alınması gerekeceği açıkça bilinecektir.

Ekonomimizin olumlu gelişmeler gösteren ihracat ve turizm gibi kesimlerinin yanında, olumsuz yanlarının da ortaya konulması gereklidir. Böylece hangi tedbirlerin hangi alanlarda alınması gerekeceği açıkça bilinecektir.

1988 yılının birinci ayında meydana gelen ekonomik olayların bu genel açıklamalarından sonra, alınan kararlar ve uygulamalar hakkında kısa bilgiler vermeye çalışalım.

VERGİLERİN REVİZYONU

31 Aralık 1987 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan ve 1 Ocak 1988'de yürürlüğe giren bir dizi Bakanlar Kurulu Kararı ile mevcut vergi düzeninde yapılan bazı önemli değişiklikler ana başlıkları ile şöyle özetlenebilir :

- Memur maaş katsayısı 70'den 84'e, yakacak yardımı 40.000.— TL'den 53.000.— TL'ye yükseltilmiştir. Ayrıca yan ödeme katsayısı 22'den 28'e çıkarılmış, harçlar artırılmıştır.
- Gelir Vergisi dilimleri düşük ve orta gelirli mükellefler lehine yeniden düzenlenmiştir. Buna göre yıllık kazançları 5 milyon liraya kadar olan mükellefler % 25 oranında vergi ödeyeceklerdir. Daha önce bu ilk vergi diliminin tavanı 3 milyon lira idi. Ayrıca Gelir Vergisi özel indirimi de 6.000.— TL'den 12.000.— TL'ye çıkarılmıştır.
- Harçların alt ve üst sınırları ve miktarları yükseltilmiştir.
- Taşıt Alım ve Taşıtların Vergileri % 50 - % 60 oranları arasında artırılmıştır.
- Damga Vergisi 150.— TL ile 1.500.— TL arasında yeniden düzenlenmiştir. Daha önce bu miktarlar 50.— TL ile 1.000.— TL arasında değişiyordu.
- Katma Değer Vergisi (KDV)'ne tabi maddeler ve vergi oranları yeniden düzenlenmiştir. Buna göre temel gıda maddelerine % 3, kitap-gazete ve ilaçlara % 8, elektrikli ev aletleri ve otomobil alımlarına % 15 KDV uygulanacaktır.
- TL mevduatı, döviz mevduatı, Hazine bonusu ve tahvil faizleri gelirleri % 5 vergiye tabi tutulmuştur.
- Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi, 1988 yılı sonuna kadar % 5, daha sonrası için % 3 olarak tespit edilmiştir.
- Alkollü içkiler ve tütün mamulleri Savunma Sanayii Destekleme Fonu kesenekleri yeniden düzenlenmiştir.

Yukarıda kısaca açıklanan yeni düzenlemelerle devlet bütçesine 500 milyar liraya yakın bir ek gelir gireceği tahmin edilmektedir.

DIŞ TİCARET REJİMİ YAYINLANDI

1988 yılı Dış Ticaret Rejimi 17 Ocak 1988 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanmıştır. İthalat Rejimi sürekli hale getirilerek, ithali izne tabi malların sayısı 110'dan 33'e indirilmiş, büyük ölçüde liberasyona gidilmiştir. Ancak, Fon'a tabi malların sayısı artırılmıştır. Ayrıca, yatırım malları ithalatı da % 3 pahalılaştırılmıştır. İhracat Rejimi'nde desteklemeye önem verilerek, vergi iadesi yerine Destekleme ve İstikrar Fonu'ndan prim ödenmesi yoluna gidilmiştir. Bu Fon'dan daha ziyade mamul maddeler desteklenmektedir.

BANKALAR VE MALİ KONULARLA İLGİLİ OLAYLAR

• **Konutbank Kuruldu :** 8 Ocak 1988 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan Bakanlar Kurulu Kararı ile Türkiye Emlak Kredi Bankası A.O. ve Anadolu Bankası T.A.Ş. feshedilerek, bu iki bankanın devir bilançoları üzerinden aktif ve pasiflerinin Konutbank'a devredilmesi kabul edilmiştir. Konutbank, yeni kurulan Türkiye Emlak Bankası A.Ş.'nin kısa adıdır. Sermayesi 225 milyar TL olan bu yeni bankanın ana sözleşmesi de 8 Ocak 1988 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanmıştır. Kamu İktisadi Teşebbüsü (KİT) yapısında olan Konutbank'ın, konut inşası ve turizm alanlarında yapılacak yatırımları finanse edeceği anlaşılmaktadır.

• **Türkiye Turizm ve Yatırım Dış Ticaret Bankası Kuruldu :** 6 Ocak 1988 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan Bakanlar Kurulu Kararı ile, merkezi İstanbul'da olmak üzere, 8 milyar TL sermayeli Türkiye Turizm Yatırım ve Dış Ticaret Bankası A.Ş.'nin kurulması kararlaştırılmıştır. Bu, 1988 yılında kurulan ilk yeni bankadır.

• **Para ve Kredi Kurulu Kuruldu :** 14 Ocak 1988 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan Bakanlar Kurulu Kararı ile, 27.12.1987 tarihli Kararname'nin ikinci fıkrası değiştirilerek, bir Para ve Kredi Kurulu kurulması kararlaştırılmıştır.

• **Sermaye Piyasası Kurulu Denetiminde Olan Ortaklıklar :** 19 Ocak 1988 tarihli Resmi Gazete'de Sermaye Piyasası Kurulu (SPK)'nun bir tebliği yayınlanmıştır. Tebliğin ekinde, menkul kıymetlere yatırım yapan tasarruf sahiplerinin hak ve yararlarının korunması amacıyla, SPK'nun denetimine tabi olan anonim ortaklıkların isimleri yer almaktadır.

• **Anadolu Endüstri Holding ile İş Bankası Anlaştı :** Anadolu Endüstri Holding'in borçlarının tasfiyesi suretiyle kurtarılması için alacaklı bankalarla yürütülen görüşmeler devam etmektedir. Bu arada en büyük alacaklı olan Türkiye İş Bankası A.Ş. ile yapılan görüşmelerin olumlu sonuçlandığı anlaşılmaktadır. Öğrenildiğine göre, Anadolu Endüstri Holding'e bağlı Nasaş'ın hisselerinin % 34'ünün İş Bankası'na devri konusunda anlaşma sağlanmıştır. Şimdi sıranın, Anadolu Endüstri Holding ile Çukurova Grubu'na bağlı bankalar arasındaki anlaşmaya geldiği ifade edilmektedir.

Sayın Okurumuz,

1988 yılı abonenizi yenilediniz mi?

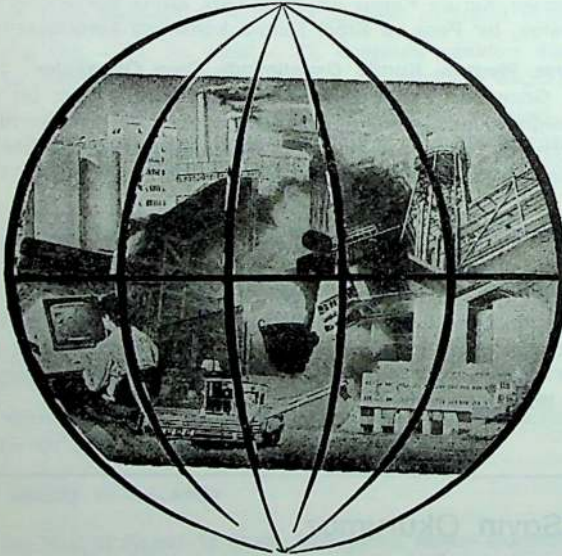
Bekliyoruz...

ZAMLAR DEVAM EDİYOR

Çeşitli mal ve ürünlerin fiyatlarına yapılan zamlar birbirine izlemektedir. Aşağıda bazı fiyat artışlarını belirtmekle yetiniyoruz.

- Renault ve Tofaş otolarının fiyatlarına % 9 ile % 25 arasında değişen oranlarda zam yapılmıştır. Bu arada oto yedek parçaları da % 30 zam görmüştür.
- Süt Endüstrisi Kurumu tarafından süt ve süt ürünleri fiyatlarına, % 18 ile % 33 arasında değişen oranlarda zam yapılmıştır.
- Toprak Mahsulleri Ofisi, 22 Ocak 1988 tarihinden itibaren, buğday fiyatını % 5.3, pirinç fiyatını ise % 16.7 oranında artırmıştır.
- Akaryakıt fiyatlarına, 22 Ocak 1988 tarihinden itibaren, % 6.9 ile % 9.4 arasında değişen oranlarda zam yapılmıştır. Buna göre; normal benzinin litresi 358.— TL'den 384.— TL'ye, süper benzinin litresi 378.— TL'den 404.— TL'ye, gaz ve motorinin litresi 278.— TL'den 304.— TL'ye yükseltmiştir.

Ciddi ve istikrarlı yönlendirme, tasarrufun güvencesidir.

Türkbank, tasarrufun güvencesine
ve yönlendirilmesiae
gösterdiği
özen ve ciddiyetle, ülke ekonomisine
büyük katkılar sağlamaktadır.
Mutluğuz, gururluyuz.

Daima güvenle,
daha mutlu geleceğe.

DEMOKRASİ VE MÜLKİYETİN TABANA YAYILMASI

DOÇ. DR. MEHMET E. PALAMUT

I - GİRİŞ

DEVLETİN oluşumu ister aile, ister sosyal sözleşme, ister kuvvet ya da kolektif ihtiyaç kuramlarıyla açıklansın, hemen hemen bütün siyaset bilimcilerinin görüş birliğine vardıkları nokta, insan topluluklarının bünyelerinin «idare edenler» ve «edilenler» olmak üzere gösterdikleri dikotomik yapıdır. Tarih sürecinde idare edenlerin uygulayageldikleri yönetim şekliyse; bir taraftan toplumların kültürel, sosyal, siyasal ve ekonomik düzeylerine; diğer taraftan da ilk grup-takilerin moral ve erdem (fazilet) değerlerine, ikincilerin de birincilerin hak ve insaf tanımayan tutumları karşısında gösterdikleri kolektif tepki ve bilinçli duyarlılık derecelerine bağlı olarak; farklı nitelik göstermiştir.

«Demokrasi», farklılaşma sürecinde geline son aşama olup, bir ülkenin çoğunlukla, çoğunluğun da seçkin ve ehliyetlilerle temsili esasıdır. XVIII. yüzyılın «Sosyal Sözleşme» yazarı Jean Jacques ROUSSEAU, «gerçek demokrasinin yaşanmadığı» konusunda bazı kuşkularını dile getirmiş olmakla birlikte, tavrını; sürekli «devredilemeyen», «bölünmeyen» ve

«salt» (mutlak olan) halk egemenliğinden yana koymuştur ki; bu, demokratik yönetim biçiminin ta kendisidir. Bir başka çağdaş kamu hukucusu ve siyaset bilimcisi Maurice DUVEGER ise; siyasal alandaki demokrasinin kalımlığını ve sürekliliğini, ekonomik ve sosyal alandaki demokratikleşme sürecinde görmüş; bu hususun asla gözden ırak tutulmaması gerektiğini de, batılılaşma ve demokratik anayasalarla siyasal iktidarlara kontrol altında tutma gayreti içerisinde bulunan ülkelere tavsiye etmiştir.

Gerek 1961'de gerek 1982'de Türkiye'de kodifiye edilip halkoyuna sunulan anayasalar, şüphesiz Türk toplumunun çağdaş ve plüralist demokratikleşme arzularının birer eseridir. 1961 Anayasası'nın geçerli olduğu dönemde, birkaç yüzbin dönüm toprak dağıtımının dışında yerel uygulamalardan öteye gidilememiş, ekonomik nitelikte pek bir somut girişim yapılmamış ya da yapılamamıştır. 1982 Anayasası'nın ne getireceği konusunda görüş belirtmek için gerçi vakit erkendir. Bununla birlikte, eğer 2983 ve 3291 sayılı Yasa'larla başlatılan «özeleştirme» hareketleri anayasamızın modern ve çoğulcu içeriğine uy-

gun biçimde başarıya ulaştırılabilirse, sosyo-ekonomik geleceğimizden ve plüralist demokratik yaşama biçimimizden kaygılanmamız için hiç bir nedenden kalmayacaktır. Kaldı ki, «Sermaye Piyasasının Teşviki, Sermayenin Tabana Yaygınlaştırılması ve Ekonomiye Düzenleme» konusunda 31 Mart 1987'de yayınlanan 3332 sayılı bir Kanun ve Resmî Gazete'de 28.8.1987 gün ve 87/11985 sayılıyla yayınlanan bir Bakanlar Kurulu Kararı vardır.

Biz burada, «Sermayenin Tabana Yaygınlaştırılması» konusu üzerinde bir nebze duracağız ve bunu yaparken de uygulamadaki mevzuattan yararlanacağız.

II – Mülkiyetin Tabana Yayılması : Yararları ve Eleştirisi

Mülkiyet, hukuken tanınan serbesti çerçevesinde, gerçek ve sürekli olarak bir malı ya da hakkı kullanma, ondan yararlanma ve onun üzerinde istediği şekilde tasarrufta bulunma hususlarında insana tanınan imkândır. Mülkiyet müessesesi, çoğulcu ve liberal Batı sisteminin vazgeçilmez öğelerinden biri ve hatta en başlıcasıdır. İnsanın yaratılışında, bir şeye ekonomikman sahip olma arzusu vardır. Dolayısıyla mülkiyet duygusu, kişisel girişimin bir laymotifidir. Bu genel bağlam (contexte) içinde diyebiliriz ki, mülkiyetsiz özel girişim, özel girişimsiz sosyo-ekonomik gelişme olmaz. O halde mülkiyet, özgürlükçü ve plüralist siyasal rejimlerin bir «kendisinden asla vazgeçilmez koşulu» (conduction sine qua non)'dur.

Batı ekonomik sistemleri için «vazgeçilmez koşul» olan mülkiyet, hiç şüphe yok ki, sağlıklı ve kendi kendini yenileyen bir toplum ve o toplu-

mun istikrarlı ve kalımlı siyasal yönetimi için de çok gereklidir. Dolayısıyla mülkiyet hakkının geniş tabakalara yayılması, toplumun büyük çoğunluğunun ekonomikman mal veya hak sahibi kılınması, sosyal ve siyasal ortamda herkese doğrudan ya da dolaylı olarak kolektif kararlara katılma imkânının verilmesi; çağdaş uygarlık düzeyine erişmeyi hedef alan Türkiye Cumhuriyeti için önemlidir. Çünkü; modern, demokratik ve liberal bir Türkiye'nin varlığı; bir taraftan Batı karakterli siyasal rejimin işlerliğine, diğer taraftan da sürekli istikrar içinde gelişen ve kabuk değiştiren ekonomisine sıkı surette bağlıdır. İşte bu nedenlerden ötürüdür ki, yukarıda anılan Kanun ve Karar'ı olumlu karşılıyor, kendilerinden beklenen fonksiyonların gerçekleşmesini yürekten diliyoruz.

a) Sermayeyi Tabana Yayma Araçları :

Bu konudaki araçlar şüphesiz idari, hukuki, mali ya da iktisadi nitelikte olabilir. Fakat, öncelikle 3332 sayılı Kanun ve sonra da 88/11985 sayılı Karar, bunlardan mali ya da daha doğru bir deyişle «vergi» ile ilgili olanını benimsemiştir. Çünkü vergi, devlet ve benzeri kurumların harcamalarını finanse etmek ve/veya içerisinde bulunan koşulların gerekli kıldığı önlemleri almak üzere, ödeme gücü olanlardan, onların bu güçlerine oranla yapılan zorunlu, karşılıksız ve nihai ödemedir. İşte verginin bu fonksiyonundan hareketle, sözkonusu Kanun ve Karar, fiilen halka açılmaları halinde sinai ve ticari anonim şirketlerin, sabit bir nitelik taşıyan ve Gelir Vergisi oranına göre de gerçekten oldukça ağır olan

% 46'lık vergi nispetini % 30'a kadar indirebileceğini öngörmektedir.

Bilindiği gibi, son yıllarda Gelir Vergisi oranları devamlı hafifletilirken, Kurumlar Vergisi oranı sabit kalmış ve hatta artırılmıştır. Böyle olunca, sınai ve ticari anlamdaki kurumlara pek bir pragmatik önemi kalmamıştır. Diğer yandan, sermaye piyasası henüz yeni yeni emeklemeye çalışmakta; geçmişte yaşanan birkaç başarısız deneyim yüzünden halk, mevcut veya oluşturulacak kurumlara iltifat etmemektedir. Yeni uygulamaya konulan mevzuat, kanaatimizce, bu olumsuz psikik yargıyı büyük ölçüde ortadan kaldıracaktır.

b) Vergi Oranının İndirilmesinin Şartları :

Kanunun 13 ve Karar'ın II. maddeleri uyarınca, 5422 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 25. maddesi değiştirilmiş olup, vergi oranında % 6 ile % 16 arasında değişen bir indirim imkânı tanınmıştır. Anılan maddelere göre, Kurumlar Vergisi indiriminden yararlanmanın şartları «genel» ve «özel» olmak üzere ikiye ayrılabilir :

1 – Genel Şartlar : Anonim şirketin ödenmiş sermayesinin en az % 25, % 51 ve % 80 oranının, sermayedeki payları % 1'in altında bulunmak kaydıyla, 200'den fazla kişiye tahsis edilmesidir. Tabiiatıyla, 200'den fazla kişiye tahsis edilen ödenmiş sermayenin oranına bağlı olarak, o anonim şirketin ödeyeceği Kurumlar Vergisi de geri çekilebilen (ric'i=régressif) bir nitelik kazanmaktadır. Belirtelim ki, mevzuatta öngörülen bu sınır bir «alt sınır» olup, bunun üstündeki sayıda ortağın anılan şirketten pay alması her zaman mümkündür. Fakat, 200'den fazla ortağın ödenmiş serma-

yedeki pay nispetlerinin de % 1'in altında olması öngörülmüştür (m. 13).

2 – Özel Şartlar :

Söz konusu Kanun'un 13. maddesi ile 15. maddesinin «c» bendinde ve Karar'ın II. maddesinde öngörülen özel şartlar şunlardır :

- Hisse senetlerinin en az % 80'inin nama yazılı olması,
- Bu senetlerin borsaya kayıtlı bulunması,
- Sermaye yapısının ortaklar pay defterinden tespit edilmesi.

Yukarıda sayılan özel şartlar, Sermaye Piyasası ve Ticaret Kanunları çerçevesinde düzenlenmiş olup; genel şartların gerçekleştirilmesine, sınai ve ticari mülkiyetin geniş halk katmanlarına mal edilmesine yöneliktir. Bu, Kanun'un ilk maddesinde açıkça görülmektedir.

c) Mülkiyetin Tabana Yayılması'nın Yararları :

Toplumun ekonomik ve özellikle sınai alandaki katılımının sağlanması suretiyle elde edilecek yararları, satırbaşları halinde, şu noktalarda toplayabiliriz :

- Mülkiyeti halka yaymak,
- Sosyo-ekonomik nitelikteki demokratizasyon olgusunu hızlandırmak,
- Sermaye piyasasını canlandırmak ve geliştirmek,
- Toplumun halka açık ticari kurumlar hakkındaki pasif tutum ve kuşkularını gidermek,
- Sermaye şirketlerinin yapılarını güçlendirmek,
- Büyük boyutlu kurumsal işletmeler oluşturmak,
- Dış ticareti hacimce büyütme,
- Yeni istihdam alanları yaratmak,
- Düzenli ve istikrarlı mükellef sayısını hızlandırmak.

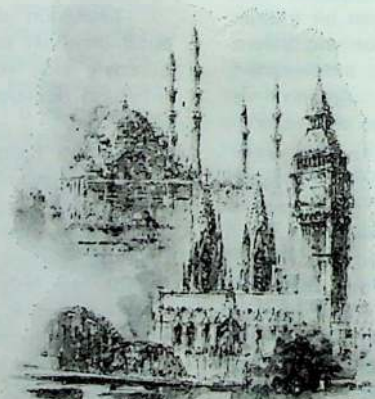
d) Kanun'un Eleştirisi :

Kanaatimize göre, yukarıda özetlenmeye çalışılan muhtemel yararların gerçekleştirilmesine en büyük engel, Kanun ve Karar'daki azami % 16'lık vergi avantajıdır. Çünkü, 3332 sayılı Kanun'da öngörülen % 6, % 11 ve % 16 nispetlerindeki mali yararlar yetersizdir. Bizce, anılan oranların azami haddinin hiç olmazsa Gelir Vergisi Kanunu'ndaki alt düzeye (% 25) kadar indirilmesi yerinde ve isabetli olurdu. Aksi halde, risk ve sorumluluk yüklenecek girişimcilerin, halka dönük, müesseseleşmiş büyük şirketler yerine, Gelir Vergisi oranı daha düşük ve kuruluş işlemleri basit olan şahıs ortaklıklarını yeğleyecekleri açıktır.

III - SONUÇ

Halka açık dev kurumların oluşturulması, sınai ve ticari nitelikteki mülkiyetin toplumun geniş kitlelerine yayılması, ancak bu tür girişimlerin yararlarına yürekten inanılan bir politik yaklaşım ve bu yaklaşımın üreteceği birtakım somut hukuki kararlarla sağlanabilir. Söz konusu Kanun ve Karar'da öngörülen ve Kurumlar Vergisi oranını % 30'a kadar düşüren avantaj, bunlardan biridir. Bu indirim her ne kadar yetersizse de, bunun Gelir Vergisi'nin ilk dilimine isabet eden düzeye kadar düşürülmesi ve diğer bazı teşviklerle de donatılması halinde, kendisinden beklenen yararların gerçekleşmemesi için pek bir sebep yoktur.

Yurt içinde... Yurt dışında...

...gelişen ekonomimizin güçlü bankası

Türkiye İş Bankası

DIŞ BASINDAN

Derleyen :
Doç. Dr.
GÜLSEREN İZMİR

Yen'in Yükselmesinin Japon Ekonomisine Etkileri (*)

GEÇEN yılın başlarında Japonya'yla yoğun dış ticaret ilişkileri olan ülkeler Japonya'nın ekonomik politikalarını sürekli eleştiriyorlardı. Japon Hükümeti ise alınan tedbirlerin makul bir süre içerisinde olumlu sonuçlar getireceğini söyleyerek kendini savunuyordu. Gerçekten de zaman Japonları haklı çıkardı. Japon Başbakanı Takeshita 13 Ocak'ta A.B.D. Başkanı Reagan ile buluşmasında, Japon ekonomisinin hızla büyüdüğünü ve bu büyümede itici gücün ihracat yerine canlanan iç talep olduğunu ortaya koydu.

OECD'nin tahminlerine göre Japonya'nın reel GSMH'sı 1987'de % 3.5 oranında artmış olup, bu yıl içerisinde de bu büyüme hızı devam edecektir. A.B.D.'nin reel GSMH artışı ise 1987'de % 2.75 olurken 1988'de de % 2.5'lük bir büyüme öngörülmektedir.

Japon ekonomisindeki gelişme büyük ölçüde Japon halkının harcamalarının artışından kaynaklanmaktadır. Mart sonuna kadarki bir yıllık dönemde iç talebin % 5 kadar artacağı ve dış ticaret fazlasının da GSMH'nin % 1.3'ü civarına düşeceği tahmin edilmektedir.

Yükselen tüketici harcamaları, konut inşaatlarının canlanması ve yeni yatırımlar, Japon ekonomisindeki gelişmenin ana unsurlarıdır. Bugünlerde konut inşaatları yavaşlamakta ve tüketici harcamaları eski hızını kaybetmekte ise de, kamu harcamalarındaki artışlar bunlardaki azalışı karşılayacak düzeydedir.

1987 - 1988 döneminde Japonya'da 5 trilyon yen dolayındaki ilave kamu yatırımları, son beş yıldaki muhafazakâr bütçe eğilimini tersine çevirmiştir. 1982 - 1987 döneminde kamu yatırım harcamaları tavanı her yıl % 5 azaltılmış, savunma ve dış yardımlar dışındaki hükümet harcamaları yılda % 10 dolaylarında

(*) The Economist, 16 Ocak 1988.

kısıntıya uğramıştı. Önümüzdeki mali yıl için bütçe tasarıları ise geçen yılki ilave harcamaların yalnızca bir kereye mahsus bir harcama değil, yeni bir standart gibi mütaala edildiğini ve kamu harcamalarının aşağı yukarı geçen seneki düzeylerde tutulacağını göstermektedir. Beklenenin üzerindeki vergi gelirleri ve kamu yatırımlarının satışından elde edilen gelirler sayesinde Japon Hükümeti, ekonomik genişlemeyi sağlamak üzere harçayabileceği 4 milyar yen'lik bir nakit fona sahiptir.

Bazı Japon çevreleri ise ekonomideki genişlemenin aşırıya kaçacağından çekinmektedirler. 1987'nin ortalarından itibaren para arzındaki yıllık artış hızı % 10 civarında seyretmektedir. Bank of Japon, borçlandırma artışını kısıtlarken kısa vadeli faiz oranlarını yükseltmektedir. İç talep şu andaki hızıyla artmaya devam ederse, bir süre sonra Japonya'nın da dış ticaret açığıyla karşılaşması söz konusu olabilecektir.

Ortadoğu-Avrupa Piyasalarına İhracatta Büyük Firma

SİFAŞ

- Naylon-6 İplik
 - Naylon-66 İplik
 - Polyester, İplik
 - Polyester Tekstüre İplik
 - Polyester Tekstüre Boyalı İplik
 - Naylon-6 Elyaf
 - Polyester Elyaf
- İmalatında büyük firma...

SİFAŞ, SENTETİK İPLİK FABRİKALARI A.Ş.

Pilot Sanayi Bölgesi-BURSA

TLF:431400-(5HAT)

YENİ YAYINLAR

M. TARIK YAŞA

PENDİK

Devletçilik - Karma
Ekonomi - Özel Sektör

NEYZİ, Dr. Nezih H.; Peva Yayınları No. 2, İstanbul 1987, 221 sayfa, 2.500.- TL (*).

Kitabı elinize aldığınızda, ön kapakta ilk ilgiyi çeken, üst kısımda 72 punto geniş hurufatla ve kırmızı renkle basılmış «PENDİK» sözcüğü oluyor. Bu başlığın üzerine basıldığı renkli fotoğrafta geri planda görülen kasabanın da «Pendik» olması gerektiği sonucuna varıyorsunuz. «Acaba kipta Pendik'in öyküsü mü anlatılıyor?» diye bir an duraklıyorsunuz. Aslında, 12 punto hurufatla siyah olarak basılmış «Devletçilik - Karma Ekonomi - Özel Sektör» alt başlığını okumasanız; tepedeki uçan martı, ön plandaki mavi deniz ve küçük gemi; sizde, bir şiir kitabı ile karşı karşıya bulunduğunuz izlenimini de uyandırır.

(*) Kitabı almak isteyenler şu adrese başvurmalıdırlar: «Peva Yayınları, İmam Sokak No. 1; Beyoğlu - İstanbul.»
Telefon: 151 00 53.

bilirdi. Sonunda, kitabın yazarının, mavi deniz ortasında 10 punto dışı hurufatla basılmış adını okuyunca; «Yok, bu ne bir kasabanın öyküsü ne de bir şiir demedi; bu, bambaşka bir şey olmalı!..» diyor ve 9'uncu sayfada başlayan «Önsöz»e geçiyorsunuz. Ondandan sonra da kitabı bir solukta okuyarak 217 nci sayfadaki «Son Söz»e ulaşıyor; zengin içerikli, değişik bir kitap okumanın zevkine varıyorsunuz.

Kitabın yazarı Sayın Dr. Nezih H. Neyzi. Biz kendisini yıllar öncesinden tanıyoruz. Ama okur, hele bir de kitabı sevmişse, genellikle yazarının kimliğini merak eder. Üstelik «Pendik» yazarı ile bütünleşen bir kitap. Böyle olunca, en iyisi, söze yazardan başlamak.

Sayın Dr. Nezih H. Neyzi, yurt içinde ve dışında iyi öğrenim görmüş bir iktisatçı ve işletmecisi olmanın ötesinde, çok yönlü bir kişiliğe sahiptir. İlk aşamada iyi bir eğitimci, ya da kendi deyişi ile bir öğretmendir. Kuruluş yıllarında «İşletmecilik Kursları»nı başlattığı İ.Ü. İşletme İktisadi Enstitüsü ile Robert Kolej'de «Piyasa Araştırmaları» ve «Uluslararası Pazarlama» dersleri vermiştir. İkinci aşamada ciddi bir araştırmacı ve girişimcidir. Türkiye'nin ilk piyasa etüt ve araştırma bürosu olan «PEVA»nın kurucusudur. Üçüncü aşamada deneyimli ve başarılı bir yöneticidir. Çeşitli yönetim basamaklarında görev aldığı özel sektörü ve kamu sektörünü yakından tanımaktadır. 1974 - 1976 ve 1978 - 1979 yılları arasında iki kez Denizcilik Bankası T.A.O.'nun Genel Müdürlüğü ve Yönetim Kurulu Başkanlığı yapmıştır. Devlet hizmeti dönemini 1982 yılında Ulaştırma Bakanlığı Danışmanlığı ile noktalamıştır.

Dördüncü aşamada çeşitli sosyal faaliyetlere katılmış bir aydındır. Kurucu ve faal üye olarak çalıştığı bazı kuruluşların adlarını belirtmekle yetinelim: Türk Amerikan Okutma Derneği, Türk Sevk ve İdare Derneği, Ekonomik ve Sosyal Etüdlere Konferans Heyeti, Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Vakfı... Beşinci aşamada, düşüncelerini kolaylıkla kâğıda dökebilecekleri iyi bir yazardır. 1961'de yayınlanan «Türkiye'de Petrol Sanayii» adlı kitabı, hâlâ kaynak olarak kullanılmaktadır. Gazetelerde ve dergilerde değişik konularda yazıları çıkmıştır. Çeşitli seminer, açık oturum ve toplantılara konuşmacı olarak katılmış, bildiri sunmuştur. Son kitabı ise bu yazının konusu olan «Pendik»dir.

Genelde kitabın içeriğini bir bürokratin ilginç anıları oluşturuyor. Bir ana için «Önsöz» ve «Son Söz»ü bir yana bırakalım. Asıl kitap 19 ana ve 8 ara başlık altında toplanmış, 1930'dan 1982'ye kadar geçen 52 yıllık bir dönemin, yazarın da içinde yaşadığı olaylarını yansıtıyor. Kitapta incelenen konularla ilgili olarak çeşitli fotoğraflar ve belgeler yer alıyor. Bunlar, okurun anlatılan olaylarla bütünleşmesini sağlıyor. Bir başka açıdan kitabı, iki ana bölümde ele alabiliriz. İlk bölüm 1930 - 1974, ikinci bölüm ise 1974 - 1982 yılları arasındaki konuları içeriyor. Anıların ilk bölümünde yazarın özgeçmişine, ikinci bölümde ise olaylara ağırlık verilmiş. Birinci bölüm, yazarın deyişi ile «ilk Atatürk kuşağı»nın yetişmesini, özel sektör ve eğitim alanındaki gelişmeleri özetliyor. İkinci bölümde ise, yetişmiş ve dünya görüşü kazanmış bir yöneticinin kamu kesiminde üst kademe görev alışı, çalışmaları ve kavgaları anlatılıyor.

Kitabın bölüm başlıkları sırasıyla şöyle: «Atatürk Kuşağı Eğitimi 1930 - 1944», «Ankara 1944 - 1946», «Amerika 1946 - 1948», «Askerlik 1949 - 1950», «Özel Sektör 1950 - 1954», «İşletme İktisadı Enstitüsü 1954 - 1974», «İlk Genel Müdürlük 1974 - 1976», «Kamu Yönetimi - Pendik Başlıyor», «Denizcilik Bankası İşletmeleri», «Ankara Gemisi», «No. 56 ve No. 59», «KİT'ler ve Eğitim», «Savrona'ya Davet», «Hora - Sismik 1», «Aktif Görevden Pasif Göreve 1976 - 1978», «İkinci Genel Müdürlük 1978 - 1979», «Veda Mektubu», «Kamu Yönetimi ve Mafya», «Bakanlık Danışmanlığı 1980 - 1982».

Denizcilik Bankası İşletmeleri» ana başlığı altında arabaşlıklar olarak: «Denizyolları», «İstanbul ve İzmir Şehir Hatları», «Uçan Gemiler», «Kıyı Emniyet ve Gemi Kurtarma», «Van Gölü İşletmesi», «Pendik Motor Fabrikası», «Hastahane ve Liman Lokantası», «Yalova Termal Oteli» inceleniyor.

«Önsöz»de yazar, kitabın adını niçin «Pendik» koyduğunu açıklıyor. Doğaldır ki, hepsi bu kadar değil... «Önsöz» değişik ve alışılmamış biçimde kaleme alınmış. Bir «Önsöz»den çok, deneyimli bir eğitimci ve yöneticinin, içinde doğup büyüdüğü ülkenin 52 yıllık bir dönemine ilişkin görüşlerini içeren ağırbaşlı bir inceleme niteliğinde, 11 sayfa içinde özetlenmiş, Türkiye'de değişik alanlardaki gelişmelerin bir panoraması... Yazar söze şöyle başlıyor: «Hayat çok sürrealist.' derdi arkadaşım Bülent Ecevit. 'Yaa!..' der geçerdim, tam anlamazdım ne demek istediğini. Sürrealist deyince karmakarışık resimler gözümün önüne gelir. Hakikaten hayat da öyle, insan hiçbir zaman ne ile karşılaşacağını bilemiyor ve kendini hiç

beklemediği durumlarda buluveriyor.» Sonrası mı? En iyisi onu da kitaptan izlemeniz.

Yazar «Son Söz»de ise, kitabın kapağında ikinci başlık olarak yer alan «Devletçilik - Karma Ekonomi - Özel Sektör» sözcüklerini niçin kullandığını ve genelde devletçi bir görüşü niçin benimsediğini açıklıyor. Bu kavramlara ilişkin görüşlerini ve bir «Türk Modeli»nin nasıl oluştuğunu belirterek sonucu şöyle bağlıyor: «Karma ekonomiyi bizim bünyemize en uygun çözüm yolu olarak görüyorum.»

Sade bir dil ve akıcı bir biçimle (üstüpla) yazılmış olan kitabı okumalarını, meslekleri ve ilgi alanları ne olursa olsun, bütün okurlarımıza salık veririz. Kitap, özellikle eğitimci, araştırmacı ve yönetici olarak yetişmek isteyen yeni kuşaklar için çok yararlı bir kaynak niteliğindedir. Sayın Dr. Nezih H. Neyzi'yi, böyle değişik ve ilginç bir yapıtı Türk kitaplığına kazandırdığı için yürekten kutlarız. Yazımızı, sözü daha fazla uzatmadan, kitaptan yapacağımız bir alıntı ile tamamlamak istiyoruz:

«Başbakanlığa ilk defa Bülent'i ziyarete gidiyordum ve bu sefer arkadaş olarak değil de bir başbakanın talimat almak üzere idi. Başbakanlık da gayet kalabalıktı. Her ne olursa olsun Bülent bana her zaman vakit ayırmıştır, ben de süreyi bir çay içecek kadar diye sınırlamıştım kendimce. Yoksa belli idi artık onunla eskiden olduğu gibi saatlerce görüşmeye imkân yoktu. Bana üç talimatı vardı: 'Pendiği bitir, Bankayı üçe böl ve denizciliğimizi geliştir.' Bir de hiçbir partili veya eş, dost, ahabap taziyekine aldırılmamı tavsiye etti. Bu konu üstünde çok durdu ve ben de doğrusu önemini o zaman pek anlamadım. Bürokrasinin ve politikanın ne demek ol-

duğunu Bülent benden çok daha iyi biliyordu.»

«... Bir taraftan da işsizlik artıyor ve iş talebi gittikçe yükseliyordu. Ankara'da bir milletvekili ve bakan bulan elinde bir mektup ile Bankaya geliyordu. Bu gibi müracaatlara bir yarım gün ayırmıştım... Bütün mesele Bankaya kapağı atmak, çalışmadan para almak ve eninde sonunda sendikaya arkasını dayayarak o müesseseden emekli olmaktır. İşte bu şartları bile adam almak zoruma gidiyordu.»

«Bir seferinde iki milletvekili geldiler ve ellerindeki 25 kişilik bir listeyi hemen işe almamı istediler. Buraya Bankayı düzeltmek için geldiğimi ve böyle talepleri karşılamanın imkânsız olduğunu kendilerine anlattım. ... Kahve ve sefa geldiniz lafları ile başlayan görüşme bir kavga ve çekişmeye dönüşmüştü. Sonunda ters-püs odadan çıkıp gittiler. ... Bir zaman sonra Ecevit Yeşilköy'den eve telefon etti. Bülent beni çok seyrek arardı. 'Yahu sen bizim milletvekillerini kovmuşsun.' dedi. 'Senin talimatına aykırı şeyler istediler.' dedim. Alışmadığım bir cevap aldım ve zor durumda kaldığımı anlادم. 'Sen de idare et.' dedi ve Bülent kapattı. ... Bizde politika maalesef hep aynı. Her başa gelen parti kendi adamlarını KİT'lere yerleştirmeyi bir başarı sayıyor. Buna direnen KİT yöneticileri de iş yapamaz hale geliyor. Nitekim Öztin Akgüç Sümerbank Genel Müdürü olduğu zaman bu taziyelere dayanamamış ve istifa etmişti. Tabii o Ankara'da idi ve kolayca ona her gün milletvekilleri gelebiliyorlardı. Ben İstanbul'da olduğum için biraz daha masun idik ve daha çok mektupla talepler oluyordu. Bir de aldığım talimat ve dayanabileceğim Başbakan arkadaşım vardı.»

◆ Büyük insanlar kendilerini büyük, küçükler ise küçük hissetmezler.

Çin Atasözü

BEYNELMİLEL NORMLARA UYGUN
YÜKSEK KALİTELİ
MUHTELİF TIP VE ÇAPLARDA

devlet,
milli bankalar ve halk
iştirakinin kurduğu bir
sanayi müessesesi

**ÇELİK HALAT VE
TEL SANAYİİ A.Ş.**

emuhTElİf tİp vİnç sasanör sondaJ eHavE naklİyat TELEFENİK-TELESİJ-TELESKİ
Emeden İhrac edozer-akrayper-akakavatör edenİz dİKME-GERME-MANEVRA
elektRİK nakİlleri topraklama eteleVİzyon antenleri dİKME HALATLARI
eyatak koltuk yaylarında ebİleklat jant TELLERİNDE
eyüksek rezİstansalı ÇELİK TELLER

Üç uzman, bir sektör ve Nixdorf'a dair...

Üç, büyük dünya bankası: üç uzman. Biri Almanya'nın ünlü Deutsche Bank'ından, biri İngiltere'nin güçlü Midland Bank'ından, bir de Türkiye'mizin dünya çapında tanınmış İş Bankası'ndan.

Uçu de çağın en ileri bankacılık anlayışını benimsemiş, uçu de çağın en ileri bankacılık teknolojisiyle donanmış Nixdorf'la!

Günümüzde bankacılık artık başlı başına bir sanayi dalı. Hızlı ve sürekli bilgi akımı, yüksek güvenlik, sayıları yüzbinleri aşan çeşitli banka işlemlerinin en büyük lütfizlik içinde, doğru bir şekilde gerçekleştirilebilmesi, bu dev sektörün kaçınılmaz gündelik beklentilerinden yalnızca bazıları.

Dolayısıyla bir banka bilgisayar programı yüzlerce gerçek zaman değişkenli, kendi aralarında bağlantılı,

çok sayıda karmaşık bilgi işlemi kavramak durumundadır.

Yani bir başka deyişle bankacılık sektörüne hizmet verecek bilgisayar sisteminin, başka hiçbir sektörün ihtiyaç duymadığı kadar güçlü ve çok yönlü bir bilgi işlem kapasitesine sahip olması gerekir.

Nixdorf özellikle bankacılık sektörü için donanım ve yazılım olarak dünyanın en ileri özgün bilgisayar ve iletişim sistemlerini geliştirmiştir.

Halen 40 ülkede faal 110.000 bilgisayar sistemiyle Nixdorf Computer her türlü yedekleme desteğini ihtiyaç duyulan anda ve ihtiyaç duyulan yerde verebilecek güçlü bir hizmet ağına sahiptir. Büyük dünya bankaları Nixdorf'un bu önemli ayrıntı özelliklerini yakından tanırlar ve Nixdorf'a kayıtsız şartsız güvenebileceklerini iyi bilirler.

Bankacılık sektörünün en büyükleri Nixdorf'u bu yüzden seçmişlerdir. Nixdorf bu yüzden seçilir.

Nixdorf Computer Ticaret A.Ş.
Raşit Rıza Sok. No: 3
80300 Mecidiyeköy-İstanbul
Tel: (0090-1) 172 46 99-172 47 15
Tlx: 27355 nix tr., Tİlx: 1-172 02 61

NIXDORF
COMPUTER

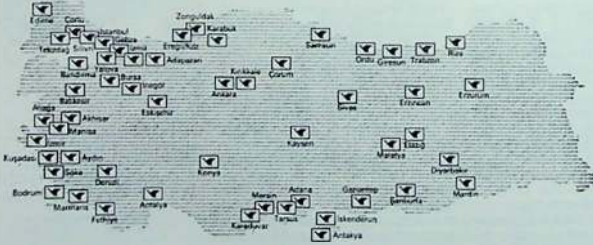
"Tele-İşlem Çağı"nı yaşıyanlara siz de katılın!

Eski Çağ mı... Tele-İşlem Çağı mı?

Tele-İşlem Çağı'nı, Tele-İşlem kolaylığını yaşadınız mı? Tele-İşlem, Türkiye'de elektronik bankacılığın öncüsü Yapı Kredi'nin başlattığı bir yeniliktir. Bugün, elektronik sistemli şube oranı en yüksek... elektronik şubeleri yurt çapında en yaygın banka Yapı Kredi'dir. Yapı Kredi, Tele-İşlem ile, şehirler, ülkeler arasındaki mesafeleri ortadan kaldırdı. Havale göndermek, çek, senet tahsil etmek, para yatırmak, para çekmek... gibi bankacılık işlemleri Tele-İşlem sayesinde artık saniyelerle ölçülüyor. Tele-İşlem Çağı'nı yaşıyanlara sorun. Daha iyisi, yurt çapındaki Tele-İşlemli Yapı Krediler'den birine gelin. Tele-İşlem hızına kendi gözlemlerinizle tanık olun... "Tele-İşlem Çağı"nı yaşıyanlara siz de katılın!

YAPI KREDİ
"hizmette sınır yoktur"

Türkiye'de her üç Yapı Kredi'den biri Tele-İşlem'de... Almanya'da 5 merkezde!